

labs garastāvoklis > ieguldījumi > akcijas > nauda > mierīgs prāts

NAUDAS lietas

janvāris 2010

ŽURNĀLS GUDRIEM UN VĒRĪGIEM CILVĒKIEM

Nr. 2

- > krīzes
mācība mums
un nākamajai
paaudzei
- > kā piecelties
pēc bankrota?
- > atklāti par
Forex aizkulisēm
- > kādēļ miljoniāri
čurāja gultā?

Garlaicīgi stabila peļņa

Pensiju 2. līmenis Hipo Fondos – joprojām pelnošākais Latvijā*. Izmanto iespēju pieteikties Hipo Fondu pensiju plāniem savas bankas internetbankā.

* Pensiju plānu Jūrmala un Rivjera ienesīgums par pēdējo gadu uz 09.10.2009., avots – www.manapensija.lv. Līdzšinējais ienesīgums negarantē līdzīgu ienesīgumu nākotnē.

- 4 Investors no Latvijas, kurš dzīvo mazpilsētā
- 10 Cik droši ir ieguldīt nākotnes tehnoloģiju uzņēmumos?
- 12 Ilgtermiņa produktu ērtums
- 18 Cik droši ir ieguldīt zeltā
- 24 Banku speciālisti analizē, kādas būs divu ģimeņu pensijas
- 28 Visdrošākā vieta bankā
- 30 *Forex* refinētās krāpšanas metodes
- 34 Arī pēc personīgā bankrota ir iespējams sākt visu no jauna
- 38 Izmantojot jaunākās tehnoloģijas, veicam ieguldījumus ar mobilo telefonu
- 42 Pārbaude ar lielu naudu
- 48 Visdrošākie zemes ieguldījumi Mēness neredzamajā pusē

Novēlējums žurnāla *Naudas lietas* lasītājiem 2010. gadā

Daiga Auziņa-Melalksne,
Biržas *NASDAQ OMX Riga* valdes priekšsēdētāja

Nauda sniedz daudzpusīgas iespējas izglītoties – gan akadēmiski, gan tīri praktiski, šo naudu ieguldot. Novēlu katram *Naudas lietas* lasītājam izbaudīt praktisko naudas izglītības aspektu un saņemt veiksmīgu finanšu investīciju sniegto gandarījumu!

Ainārs Ozols,
SEB bankas prezidents

Dzīve, tāpat kā ieguldīšana, sastāv no mazu un lielu mērķu sasniegšanas, no šīs dienas darbiem un visa mūža sasniegumiem. Līdz šim Latvijas iedzīvotāji priekšroku ir devuši īstermiņa ieguldījumiem, kas ir saprotams, jo daļa no uzkrājumiem ir nepieciešami jau tuvākā nākotnē. 2010. gadā es visiem novēlu nospraust arī tālāku ieguldījumu mērķi un neatlaidīgi veidot savus ilgtermiņa uzkrājumus, jo ikvienam no mums ir noteikti nākotnes plāni, kā laba izglītība sev vai bērniem, pārticība, pārtraucot aktīvās darba gaitas. Un ieceres piepildās tikai tad, ja pats par to parūpējies. Savukārt tiem, kam tālākās nākotnes plāns un virziens jau ir skaidrs, teikšu – tā tik turpināt!

Rolands Paņķo,
Hipotēku bankas valdes priekšsēdētājs

Nauda nav nedz laimes kritērijs, nedz nelaimes nesējs. Naudai patīk atrasties kustībā. Tā dod mums iespēju augt, attīstīt savas zināšanas un prasmes, savus uzņēmumus un hobijus. Novēlu nākamgad ikvienam būt kopā kustībā ar naudu un lai tās būtu pietiekami attīstībai!

Naudas lietas • Pasūtītājs: a/s *NASDAQ OMX Riga* sadarībā ar partneriem – *Hipotēku banka*, *SEB banka* un *DnB NORD Banka* • Par reklāmas iespējām žurnālā rakstīt riga@nasdaqomx.com vai zvanīt +371 67212431 • Tirāža: 6 000 eksemplāri • Izdevējs: SIA *Žurnāls Santa*, Stabu ielā 34, Rīga 11, LV-1880 • Redaktori: Oskars Vizbulis, Āris Dreimanis • Mākslinieciskā redaktore: Ieva Briede • Datorgrafika: Daina Krauze, Andrejs Garjugins • Fotogrāfi: Gatis Rozenfelds, Jānis Deinats, Vilnis Kozlovskis • Tekstu autori: Oskars Vizbulis, Aiga Pelane, Inguna Ukenābele, Gundega Bičevska, Alans Novosibirskis, Ervīns Červinskis • Druka: JSC *Lietuvos rytas printing house*, Ģedimīna av. 12a, 01103 Viļņa, Lietuva, tālr. (+370 5) 2 743 743, fakss (+370 5) 2 743 728 • Pārpublicējot materiālus, nepieciešama a/s *NASDAQ OMX Riga* rakstiska atļauja • Par informācijas precizitāti rakstos ir atbildīgs to autors

Karls Aikāns — *finanšu pasaules kauslis*

Ja lielākā daļa pasaules investoru savu bagātību kaldina, pret uzņēmumiem, kuru akcijas pērk, izturoties pasīvi, — proti, vai nu izvēloties potenciāli spēcīgu tirgus dalībnieku, kura vērtība augs, vai nu spēlējot tīri uz akciju cenu izmaiņām tirgū, tad ASV investors Karls Aikāns (Carl Icahn) ir ieņēmis gluži pretēju — aktīvu — pozīciju.

Viņa mērķis, iegādājoties jebkuras akcijas, ir mēģināt maksimāli iejaukties paša uzņēmuma darbā, īstenot tajā reformas vai vismaz kārtīgi sapurināt, tādējādi panākot arī akciju vērtības celšanos. Viņš ir jebkura uzņēmuma vadītāja jaunākais murgs un mazo akcionāru

cerība. Tieši tādēļ pasaules ziņu aģentūru ziņu lentēs par uzņēmumiem bieži vien nīrb Aikāna vārds — viņa parādīšanās kāda uzņēmuma akcionāru sarakstā sola pamatīgus cīņinus un izmaiņas pastāvošajā kārtībā.

Miljardieris bez ekonomista izglītības

Neraugoties uz to, ka Karls Aikāns ir viens no pasaules ietekmīgākajiem investoriem, viņam trūkst ekonomiskās izglītības — savu bagātību viņš ir kaldinājis, balstoties pats uz savu loģiku un spriedumiem. Aikāns ir audzis vidusmēra Ņujorkiešu ģimenē un beidzis Prinstonas universitāti, iegūstot grādu filozofijā. Pēc tam topošais miljardieris iestājās Ņujorkas universitātes medicīnas skolā, bet drīz vien aizgāja, paskaidrojot, ka viņam nepatīkot līķi.

Savu karjeru vērstpapīru tirgū Aikāns sāka, iestājoties darbā par akciju brokeri firmā *Dreyfus & Company* 1961. gadā. Pēc septiņiem gadiem viņš sāka patstāvīgu darbību, kā runā, ar 4000 ASV dolāriem, kurus vinnējis pokera spēlē. Aikāna metodes uz savas ādas ir izbaudījuši tādi uzņēmumi kā *Texaco*, *Philips Petroleum*, *Western Union*, *Revlon*, *Time Warner*, *Yahoo*, *Motorola* un daudzi citi. Žurnāls *Forbes* 73 gadu veco ņujorkieti pagājušajā gadā atzina par 46. pasaulē bagātāko cilvēku, kura īpašumi ir lēšami 14 miljardu ASV dolāru vērtībā. Kādā intervijā, jautāts vai negrasās mest mieru aktīvai darbībai, Aikāns atbildēja: „Nu, vairāki uzņēmumu vadītāji ir piedāvājušies sarīkot manū atvadu ballī. Bet es esmu konkurenci mīlošs puisis, kurš ir uzaudzis Kvīnsā. Es nespēju iedomāties sevi pavadām atlikušo dzīvi, spēlējot golfu Floridā.”

Tomēr, neraugoties uz savu *finanšu kaušļa* slavu Aikāns ir arī ļoti dāsns filantrops, kurš ir viens no galvenajiem ņujorkas labdariem tādās jomās kā veselības aprūpe, medicīna un izglītība.

Uzņēmumu sapurinātājs

Aikāna darbības stratēģija ir diezgan vienkārša, turklāt pilnīgā pretrunā ar to, ko māca daudzas grāmatas par vērtspapīriem. Daudzi investori un vērtspapīru teorētiķi aicina rūpīgi izvērtēt uzņēmumus un pirt labi pārvaldītu veiksminieku akcijas, kuras arī tālāk gaida pieaugums. Aikāns savukārt izvēlas tos uzņēmumus, kuriem iet ne pārāk labi un kuri pēc viņa domām tiek slikti vadīti. Investora rīcības recepte ir diezgan vienkārša: cenu krituma posmā nopirkt vismaz dažus procentus uzņēmuma akciju, pārvilkt savā pusē citus uzņēmuma mazākuma akcionārus un ar viņu atbalstu iekļūt uzņēmuma pārvaldes struktūrās. To izdarīt parasti nav īpaši grūti – ja kontrolpaketes turētāji parasti bauda tiešus labumus no uzņēmuma pārvaldes, tad mazākuma akcionāru labklājība ir atkarīga tikai no dividendēm un akciju cenām. Līdz ar to uzņēmumiem, kuriem neklājas spoži, ir arī liels skaits neapmierinātu mazākuma akcionāru, kuriem Aikāna iecerētās

pārmaiņas ir pa prātam. Pēc iekļūšanas uzņēmuma padomē parasti sākas Aikāna cīņas otrais rounds – trūkties dabū uzņēmuma vadība. Optimālajā gadījumā Aikāns *izsit cauri* iecerētās reformas, un visbiežāk uzņēmums tiek arī pie jaunas vadības komandas, sliktākajā (no Aikāna viedokļa) – uzņēmuma vadībai un lielākajiem akcionāriem izdodas noturēties savās pozīcijās un pie ierastās kārtības. Taču arī šajā gadījumā Aikāns finansiālā ziņā parasti vinnē, jo viņa saceltā ažiotāža, kā likums, audzē akciju cenas. *Aikāna pacēlums* – tieši tā Volstrītas brokeri ir nokrustījuši parādību, kas notiek ar uzņēmumu akcijām, kuras sāk uzpirkt nemiera gars Aikāns.

„Daudzu uzņēmumu menedžments strādā ar nesodāmības sajūtu – maz uzraudzīti no akcionāru puses. Tā vietā, lai strādātu kā nikns menedžmenta darba un uzņēmuma aktīvu sargsuns, daudzas padomes ir klēpju sunīši. Mums ir jāmaina šo attiecību daba, ja mēs pārveidojam savu ekonomiku un gribam atjaunot uzticību tai. Ja mēs to nedarīsim, tad šīs problēmas turpinās krāties, un investori iekļūs kārtējā Volstrītas inovāciju vai aktīvu *burbulī*, ko veicinās menedžments, kurš gandrīz jau nogremdēja Volstrītu,” saka Aikāns, līdz ar to apliecinot, ka arī tagadējā krīzē saskata sliktas uzņēmumu vadības pirkstu.

Milžu cīņas

Viena no smagākajām un visbiežāk pieminētajām Aikāna cīņām, kas aizvadīta finanšu tirgos, ir ar pasaules lielāko mediju koncernu *Time Warner*.

Žurnāls *Forbes* 73 gadu veco ņujorkieti pagājušajā gadā atzina par 46. pasaulē bagātāko cilvēku.

Turklāt šī ir cīņa, kurā Aikāns nosacīti zaudēja, jo savu panākt viņam pilnībā neizdevās. Tomēr Aikāns ir iegājis vēsturē kā tālaika *Time Warner* vadītāja Ričarda Pārsona karjeras *kapracis*. 2006. gadā akcionāru grupa, kuras vadībā bija Aikāns, sāka aktīvi iestāties par *Time Warner* sadalīšanu četros

uzņēmumos un akciju atpirkšanu aptuveni 20 miljardu ASV dolāru apmērā. Pēc Aikāna aplēsēm četri atsevišķi uzņēmumi investoriem dotu lielākus ienākumus nekā viens liels. Pēc desmit dienas ilgušām pārrunām Aikāna vadītā grupa piekrita nevīzīt savus kandidātus uz uzņēmuma pārvaldes struktūru vēlēšanām, bet pretī saņēma *Time Warner* solījumu atpirkt akcijas par 20 miljardiem ASV dolāru, iecelt plašāku akcionāru spektru direktoru valdē, kā arī samazināt uzņēmuma izdevumus. 2007. gadā kādā intervijā par šo darījumu Aikāns atzina: „Dīks Pārsons piekrita tam, ko mēs vēlējamies visvairāk – akciju atpirkšanu par 20 miljardiem dolāru. Viņš izdarīja, ko solīja, un akcijas cena pieauga par 30%. Tas palīdzēja akcionāriem. Mūsu hedžfonds nopelnīja 250 miljonus dolāru. Tas ir jauks veids, kā zaudēt.” Vēlāk gan *Time Warner* daļēji aizgāja pa Aikāna ieteikto ceļu, nodalot kabeltelevīzijas uzņēmumu.

Arī tagad Aikānam nav miera: 2009. gada sākumu slavenais investors aizvada cīkstiņos ap biotehnoloģiju uzņēmuma *Biogen* vadības grožiem. Uzņēmums, kurš ir pasaules lielākais sklerozes zāļu ražotājs, pērn Aikāna uzbrukumu jau atsita, kad atteicās īstenot sparīgā mazākuma akcionāru ideju par kompānijas izlikšanu pārdošanai. Tagad Aikāns cenšas uzņēmuma valdē iebīdīt četrus savus pārstāvjus, un, pēc analītiķu domām, tas nozīmē, ka sācies otrs cīņas rounds.

Tomēr arī Aikānam garām nav gājusi pasaules ekonomikas krīze. No Aikāna hedžfondiem savu naudu ir izņēmuši vairāk nekā 15% ieguldītāju, un tādēļ investors tos ir spiests stiprināt no

personiskās kabatas, ziņo aģentūra *Bloomberg*.

2008. gadā Aikāns izveidoja arī apvienību *The Icahn Report*, kura aktīvi cīnās par akciju turētāju tiesībām. Tajā var iestāties jebkurš investors un ziņot par akcionāru prasību neievērošanu uzņēmumos.

Hermanis Juzefovičs nebaidās stāstīt par savām kļūdām, kuras pieļāvis, tirgojoties ar vērtspapīriem tepat Latvijā un ASV fondu tirgos. Vēl vairāk, viņš uzskata, ka kļūdas sniegušas viņam labu mācību, un cer, ka vismaz kāds, kurš gatavojas investēt, ieklausīsies padomos un šādas kļūdas vairs nepieļaus. „Kaut gan... es jau arī daudz ko zināju, kā nevajag darīt. Biju lasījis un dzirdējis. Bet vai tad es klausīju? Nē. Līdz brīdim, kamēr pats kļūdījos un sapratu, ka patiesi tā nedrīkst darīt,” uzsver investors.

Hermanis Juzefovičs –

investors no mazpilsētas

Pirmais padoms – nedrīkst tirdzniecībā izmantot aizņemtos līdzekļus. Tikai un vienīgi to naudu, kas ir brīva un nebūs vajadzīga rīt vai aizparīt. „Tad, kad es sāku tirgoties ar akcijām, proti, 2002. gadā, es šiem mērķiem paņēmu kredītu. Tā bija liela muļķība. Nekad to nedariet. Paldies Dievam, es šo kļūdu spēju labot, jo tirgus auga. Man paveicās,” uzsver Juzefovičs. Otrs padoms – no sākuma izdomā, ko tu darīsi, un tad arī to dari. „Nevair uz dullo iet iekšā tirgū vai mainīt savas domas. Ir jābūt biznesa plānam. Akcijas nedrīkst pirkt, pamatojoties uz to, ka man patīk un gan jau sanāks,” skaidro investors. Viņš piebilst, ka sevīs kontrolēšana ir viens no grūtākajiem uzdevumiem. Tikt galā pašam ar sevi un savām vēlmēm, kas ienāk prātā, skatoties monitorā cenu izmaiņas, un

nedancot tām līdzī ir smagi. „Man viss datora monitors ir nolīmēts ar lapiņām – pie kādiem tirgus rādītājiem, pie kādas konkrētās akciju cenas es tās pārdošu vai pirksu. Cits mani neinteresē. Tās lapiņas pie monitora palīdz man sevi kontrolēt. Citādi ir ļoti grūti.” Trešais padoms – finanšu tirgus nav pakļauts emocijām. Tāpēc ir jābūt ļoti bruņotam ar racionāliem apsvērumiem un matemātiskiem aprēķiniem, kāpēc ieguldīt tieši tajā vai citā valstī, tā vai cita uzņēmuma akcijās. „Tad, kad esi atvēris pozīciju, nedrīkst mainīt domas. Nu nedrīkst, un viss. Tā ir lielākā kļūda, uz ko daudzi iekrīt. Viņi skatās uz to, kas notiek tirgū, un, redzot, ka tirgus darbojas ne tā, kā viņi domāja, mēģina reaģēt uz to, jo cer, ka tā nopelnīs. Tā tas nesanāk. Tā ir kļūda,” uzsver Juzefovičs. Tirgus, protams, esot dzīvs.

Bet tas tomēr esot arī pakļauts kaut kādām likumsakarībām. Lai arī šķiet, ka tur daudz kas notiek spontāni, pašam spontāni darboties ir kļūda. „Ja mēs tirgu uztversim kā spēli – tad būsīm zaudējuši uzreiz. Tad ir labāk iet uz kazino,” uzskata investors.

No mazpilsētas

Hermanis Juzefovičs dzīvo kādā Vidzemes mazpilsētā, no kurienes tagad arī tirgojas ASV fondu biržā. Vēl pirms kāda brīža viņš bija arī divu nelielu firmu īpašnieks, bet pašreizējā ekonomiskā situācijā Latvijā šo darbības veidu pārtraucis un *ieziemojis* iekārtas līdz labākiem laikiem. Taču, pateicoties tieši uzņēmējdarbībai, Juzefovičam radušies arī brīvie līdzekļi, un līdz ar tiem arī rūpes – kur likt šo naudu.

„Nekustamā īpašuma tirgus bija brutāls, tur ieguldīt negribēju. Sāku interesēties par vērtspapīriem. Sāku lasīt speciālo literatūru, un man iepatikās. Speciālas finansista izglītības man nebija,” atzīstas investors. Savu darbību vērtspapīru tirgū sācis ar 3000 latiem vietējā *Rīgas Fondu biržā*. Pēc divarpus gadu darbošanās Latvijas tirgū sācis veikt ieguldījumus arī ASV fondu tirgū. Tagad gan Latvijas tirgū darījumus neveic, bet – tas ir tikai līdz brīdim, kamēr ekonomikā notiks lūzums un būs skaidrs, ka situācija pagriežas uz labo pusi. „Kamēr šīs fundamentālās izmaiņas ekonomikā neredzu, Latvijā pagaidām neieguldīšu. Krītošā tirgū nopelnīt nevar. Kaut gan tieši Latvijas tirgum man stāv atlikta nauda,” piebilst Juzefovičs. Investors gan atzīstas, ka līdz šim nekādas īpašas stratēģijas, pēc kuras darboties Rīgas fondu tirgū, viņam neesot bijis. „Man bija haoss. Tad visi bijām gudri. Tur nevarēja zaudēt – tirgus auga. Lai zaudētu, bija speciāli mulķības jādara. Godīgi runājot, man paveicās. Ja es tagad būtu iegājis tirgū, es ātri vien no tā būtu ārā bez naudas,” viņš saka un piebilst, ka arī tagad konkrētas stratēģijas vēl neesot. „Es nezinu – kā es iešu tur iekšā. Tas būs atkarīgs no fundamentālās situācijas valstī, kas šeit īsti notiks. Man ir zināma naudas summa, ko es taisos saglabāt tieši Rīgas tirgum, un es tur tirgošos. Taču, pagaidām nezinu, kā,” uzsver Juzefovičs.

Adrenalīna piešprice no ASV

Kāpēc gājis uz ASV tirgu? Investors atzīstas, ka pēc asākām sajūtām un plašākām iespējām. „Ja cilvēks sāk nodarboties ar vērtspapīriem, tad vietējais tirgus ir labs sākums. Taču tad, kad jau sāk saprast, kā kas darbojas, tad Latvijas tirgus ir par mazu. Vajag kaut ko lielāku, kur pamēģināt spēkus,” saka Juzefovičs. Viņš ASV tirgū pamēģinājis arī vienas dienas tirdzniecības iespējas: „Kā tad citādi. Kurš tad to nedara? Tagad es saprotu, ka tam nav jēgas. Tas ir kazino, tur nevar prognozēt, tas nepakļaujas nekādām loģiskām prognozēm. Bet par to sāk domāt, kad tavā kontā vairs nav naudas. Un ar vienu reizi jau cilvēkiem nepietiek.” Investors atgādina, ka ar vienas dienas tirdzniecības darījumiem

nodarbojas pasaules klases speciālisti. Turklāt dara to diendienā. „Lai Latvijā kādā nozarē sasniegtu vērā ņemamu rezultātu, ir ļoti sūri, grūti jāstrādā. ASV konkurence ir krietni vien nežēlīgāka. Jūs domājat sacensties ar lielo banku brokeriem?” taujā investors un nosmejas par atgādinājumu, ka ir taču arī *sekotāju* stratēģija, proti, skatīties, uz kuru pusi virzās tirgus, un sekot šai tendencei, un tā pelnīt. „Būtu jau labi, ja tā būtu. Taču ir jāsaprot, ka otrā pusē tam jūsu monitoram arī ir dzīvs cilvēks, turklāt cilvēks, kuram vienīgā vēlmē ir nopelnīt, un viņam nav altruistisku nodomu attiecībā pret jums. Uz kā rēķina viņš var pelnīt? Nu taču uz šādu sekotāju rēķina. Ja savulaik Latvijas tirgū gadā vidējais ienesīgums bijis 24–25%, tad ASV tirgus pagaidām dod tikai pavisam nelielus plusus. Taču investoram ir jau izveidojusies sava stratēģija. Naudas summa, ar ko viņš strādā ASV tirgū, ir sadalīta divās daļās un ar plašu ieguldījumu diversifikāciju. 50% ir ilgtermiņa investīcijas, kas ir pakļautas mazākam riskam. Viņš ir arī izvēlējies triju ASV uzņēmumu akcijas, uz kurām savulaik nopelnījis, un nu šo uzņēmumu darbībai pastiprināti seko līdz, saprot, kā šie uzņēmumi reaģē uz dažādiem notikumiem tirgū, un tas ļauj daļu līdzekļu izvietot mērķtiecīgi. Savukārt ar atlikušajiem 50% investors vēl pa reizei veic darījumus vienas dienas vai arī vairāku dienu ietvaros. Tāpat daļa naudas tiek arī atvēlēta *Forex* darījumiem. „Divus mēnešus mēģinu saprast – kā tas darbojas. Tas ir vēl nopietnāk. Vakar ap plkst. 10.00 iegāju *Forex* ar domu nedomāt patirgoties. Ap 13.00 jau jutos kā maratonu noskrējis, – bet mans konts bija papildināts tikai par 200 dolāriem. Nervu spriedze bija milzīga. Galvenais jau ir sevi piespiest darīt to, ko esi nolēmis, un nevis to, kas ienāk prātā,” saka Juzefovičs.

Trīs monitori, televizors un ziņas

„Mans dienas režīms ir sekojošs: no rīta pamostos, divas stundas, lēnā garā dzerot kafiju, lasu jaunākās ziņas: kas ir noticis pasaulē un Latvijā. Lai arī Rīgas fondu tirgū pagaidām nestrādāju, man tik un tā ir vajā *NASDAQ OMX* fondu biržas Rīgā tirdzniecības sesijas logs,

kurā var redzēt tirdzniecības gaitu. Katru dienu es lasu arī ekonomisko literatūru. Skatos banku mājaslapas, lasu ekspertu izteikumus, vismaz reizi nedēļā obligāti pētu pasaules statistiskos rādītājus. Ikdienas informācijas uzkrāšanai paiet aptuveni četras stundas,” klāsta investors. Vēl viņš piemetina, ka nebūt nepaļaujas tikai uz ekspertu teikto, bet pats labprāt rēķina. „Ņemu kādu statistikas ciparu un skatos, kas īsti notiek, jo viena lieta ir tas, ko saka ekonomisti vai valdības pārstāvji, otra lieta ir tas, ko parāda cipari un aprēķini,” uzsver Juzefovičs. Viņam uz galda stāv ieslēgti trīs monitori un televizors, kurš visu laiku raida *CNBC* (finanšu kanāls) ziņas. Juzefovičs īpaši nepaļaujas uz intuīciju, bet gan drīzāk uz racionāliem aprēķiniem. „Ja grib ticēt intuīcijai, tad ir jāiet uz kazino. Tas pats vien būs,” uzskata investors. Viņam arī nav neviena ārvalstu investora, kurš būtu neapšaubāma autoritāte. „Taču man ir viens cilvēks Latvijā, kuru ļoti cieni un kura katru teikumu pārlasu trīs reizes – tas ir Vladis Spāre. Viņā ir vērts klausīties. Viņš ir gudrāks par mani,” atzīstas Juzefovičs un piebilst, ka Spāre ar savām prasmēm labi pelnījis arī uz viņa rēķina. „Viņš ļoti labi pārzina cilvēku psiholoģiju. Tas, ko viņš nopelnīja, ir nopelnīts no tādiem kā es. Viņš ir fantastisks blefotājs.” Juzefovičs uzskata, ka tiem, kuri gatavi doties fondu tirgus plašumos, ir jāreķinās, ka pirmie trīs gadi būs tikai mācības, par kurām būs jāmaksā arī nauda, proti, būs jāsamierinās, ka zaudējumi var būt krietni lielāki par peļņu. Labi nopelnīt var arī pašmāju, Latvijas, tirgū, taču tad, kad pienāks laiks. „Nopietni strādājot, ienesīgums gadā var sasniegt līdz 20%. Tas būs tikai ar nosacījumu, ka investējat jau profesionālā līmenī, neklausot banku konsultantus. Lielākus ciparus vidējam tirgotājam grūti uzrādīt, kaut gan, protams, lai arī reti, bet gadās izņēmumi. Ja gribat mēnesī tērēt 1000 latu, tad gadā ir jānopelna 12 000 latu. Tas nozīmē, ka tirgū ir jābūt vismaz 60 000 latu vai 120 000 dolāru. Tas ir labākajā gadījumā. Taču jāreķinās, ka var būt mēneši, kas nesīs zaudējumus,” nosaka investors un uzsver, ka „pelnīt naudu un investēt ir goda lieta, lai arī Latvijā bieži vien pret akciju tirgotājiem izturas ar lielu skepsi. Taču tas ir grūts darbs. Nepārtraukti ir jālasa un jāmacās. Citādi nevar.”

Grindeks — spilgtākie notikumi kopš 2007. gada sākuma

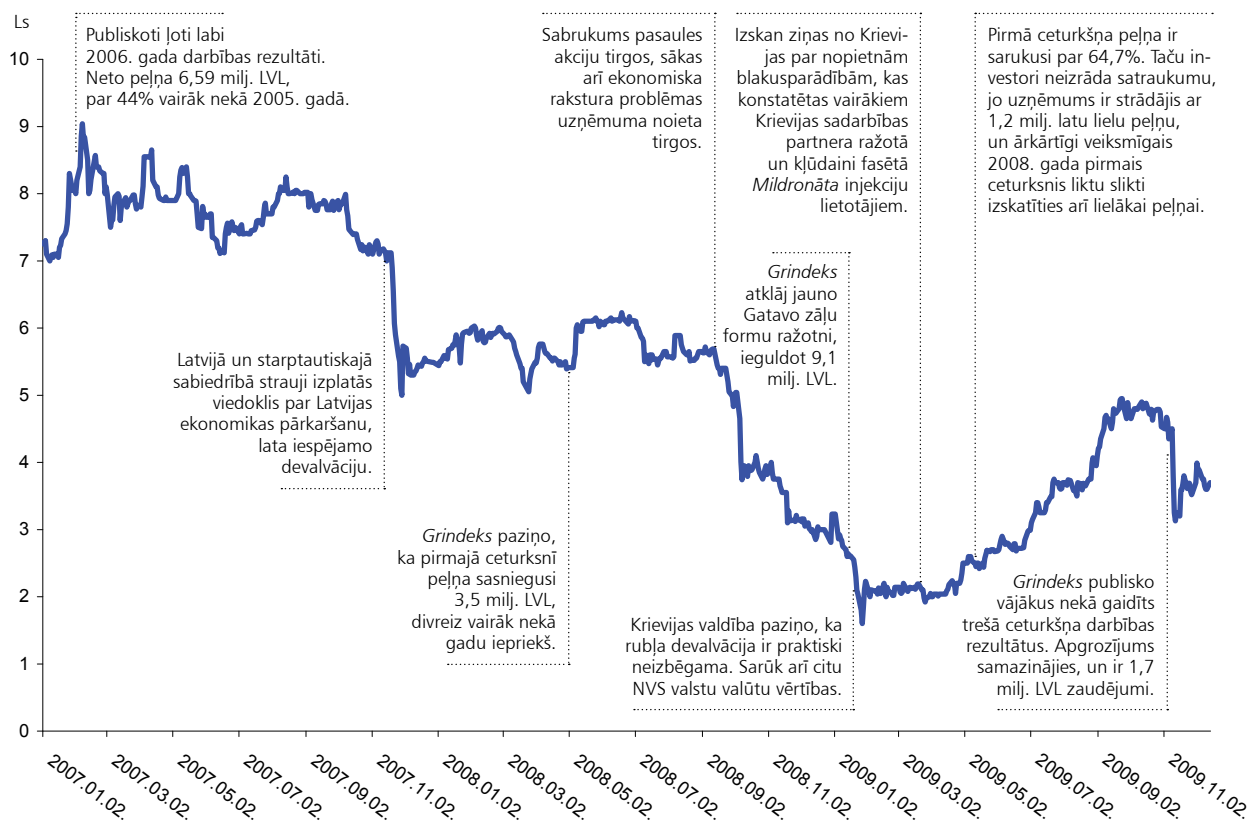
Zane Tiltanova,
tirgus analītiķe
LHV Banka

Lai gan uzņēmuma trešā ceturkšņa rezultāti bija sliktāki nekā gaidīts, uzskatu, ka uzņēmums savu pievilcību investora acīs nav zaudējis un *Grindeks* akcijas joprojām ir labs kandidāts investīciju portfelim. Kā pozitīvs aspekts ir jāmin aktīvo

farmaceitisko vielu eksporta pieaugums, un 2009. gada pirmajos deviņos mēnešos tas ir sasniedzis 3,8 milj. latu, kas ir par 2,7% vairāk nekā attiecīgajā laika posmā pirms gada. Tajā pašā laikā ir noslēgti arī ilgtermiņa līgumi, kas paredz aktīvo vielu piegādi 30 tonnu apjomā.

Lielākās investoru galvassāpes attiecībā uz *Grindeks* joprojām ir tā lielā atkarība no *Mildronāta*, līdz ar to uzņēmumam jāturpina darbs pie produktu portfeļa un noieta tirgu dažādošanas. Tāpat uzņēmumam pastiprināta uzmanība būtu jāpievērš izmaksu optimizācijai.

Notikumi, kas ietekmēja *Grindeks* akciju cenas virzību:

Jānis Romanovskis,
AS *Grindeks* valdes
priekšsēdētājs

„Analizējot *Grindeks* akciju cenas maiņu, varam lepoties, ka mūsu akcionāri ir izglītoti un ilgtermiņā domājoši! Interese par akcijām palielinās pēc nozīmīgiem notikumiem

uzņēmumā. Kā redzams, 2007. gadā sākumā, kad akciju cena sasniedza maksimumu, *Grindeks* lika pamatus jaunās Gatavo zāļu ražotnes būvniecībai. Šis ir lielākais investīciju projekts uzņēmuma vēsturē, gluži loģiski, ka, neskatoties uz valdību paziņojumiem par valūtu devalvāciju vairākās NVS valstīs, *Grindeks* akciju cena sāka celties pēc jaunās ražotnes atklāšanas 2009. gada 22. janvārī. Līdzīgi akciju cenu ietekmējuši arī citi nozīmīgi uzņēmuma investīciju projekti, kas atspoguļo akciju tirgus ilgtermiņa ieinteresētību!”

The SEB logo is displayed in white text on a green rectangular background in the top right corner.

Iekāp vai izkāp, kad vēlies!

PĒC PIEPRASĪJUMA

Aktuāli fondi

Latu rezerves fonds

- ātra piekļuve naudas līdzekļiem*
- bezmaksas pirkšanas un pārdošanas operācijas
- ērta ieguldījumu veikšana lbankā

* līdz 14.00 iesniegtie pieteikumi tiek izpildīti jau nākamajā darba dienā

Uzzini vairāk:

www.seb.lv

80008009

Kā ieguldīt?

Dažādas stratēģijas

Pieņemot, ka ikviena indivīda dzīvē var pienākt brīdis, kad parādās lieki 100, 1000 vai 10 000 latu, piedāvājam trīs speciālistu rekomendācijas, kā vislabāk ieguldīt atšķirīgas naudas summas.

Sandis Kapitonovs,
Hipo Fondi

Ar **100 latiem** būtu neredzams par maz, lai mēģinātu veiksmi biržās, iegādātos vērtspapīrus, arī no depozīta procentiem liela materiāla ieguvuma nebūs, tāpēc varu ieteikt tos ieguldīt zināšanās, izglītībā vai labās grāmatās.

Ar **1000 latiem** jau sanāks neliels akciju portfelis Baltijas biržās, kur komisiju maksājumi ir draudzīgāki nekā strādājot ārvalstu tirgos. Šobrīd arī akcijas ir salīdzinoši lētas, liela daļa tiek tirgotas zem 1 latu.

No **10 tūkstošiem latu** sanāktu jau diversificēts portfelis, kuru sadalītu starp Baltijas un ārvalstu uzņēmumiem, ieguldījumu fondiem, piemēram, 40% Baltijā, 30% Rietumeiropā un 30% jaunattīstības valstu akciju instrumentos. Nenoteiktas tirgus tendences laikā ieteiktu šo naudu izvietot īstermiņa depozītos (līdz 1 mēnesim) un gaidīt finanšu tirgus piedāvātās iespējas, tādā veidā saglabājot finanšu aktīvu elastību un pieejamību.

Juris Jankovskis,
Swedbank

Tā kā **100 latu** nav pārāk liela summa, lai varētu izvērsties ar ieguldījumu veikšanu, šo summu noguldītu bankā kā termiņdepozītu vai ieguldītu sevis attīstībā un izglītībā, nopērkot kādas labas grāmatas vai apmeklējot valodu kursus.

1000 latu es sadalītu uz pusēm, vienu pusi noguldot bankā kā termiņdepozītu, par otru pusi nopirktu Baltijas biržās tirgotu uzņēmumu akcijas, kas tobrīd liktos vispievilcīgākās un stabilākās, rūpīgi izvērtējot gan uzņēmumu finanšu pārskatu, nākotnes perspektīvas un izaugsmes iespējas, gan arī akcijas cenas atbilstību uzņēmuma vērtībai.

Ja man būtu **10 000 latu**, daļu no summas, piemēram, 3000 latu, noguldītu bankā dinamiskajā depozītā, kas ļautu gūt peļņu no akciju tirgus kāpuma, bet depozīta pamatsumma termiņa beigās tiek garantēta neatkarīgi no akciju tirgus snieguma. Savukārt par 2000 latiem nopirktu Baltijas biržās tirgotu uzņēmumu akcijas, kuras man uz to brīdi šķistu vispievilcīgākās. Par atlikušo naudu nopirktu dažādus biržā tirgotos fondus (angliski *Exchange traded funds* jeb *ETF*), kuri ir piesaistīti noteiktiem akciju indeksiem, izejvielām un citiem aktīviem un tiek tirgoti biržā līdzīgi kā jebkura akcija.

Andrejs Martinovs,
Finasta

100 latu ieguldītu vienkāršos uzkrāšanas instrumentos, kas nav pārāk apgrūtināti ar fiksētiem izdevumiem (vērtspapīru konta atvēršanas izdevumi, komisija par darījumu slēgšanu, apkalpošanas maksa) un ko piedāvā banka, kas sniedz man ikdienas finanšu pakalpojumus. Izvēle ir plaša – termiņnoguldījumi, krājkonti, ieguldījumu fondi (ja nepiemēro pirkšanas/pārdošanas maksu).

Par **Ls 1000** nopirktu akcijas vietējā tirgū. Izvēlētos starp stabilo un salīdzinoši caurspīdīgo emitentu akcijām – *Grindeks*, *Latvijas gāze*. Simpātijas izraisa *Olainfarm* un *SAF Tehnikas* akcijas. Vietējais akciju tirgus šobrīd ir lēts, tāpēc pāris gados peļņa būs. Ja tomēr akcijas šķiet sarežģīti – visu summu ieguldītu akciju fondos, kas investē vietējā tirgū.

Ls 10 000 sadalītu vairākos grozos, izvēloties gan pēc instrumentu veidiem: akcijas, obligācijas, naudas tirgus instrumenti; gan pēc valūtām, reģioniem, attīstības tirgiem, pēc formas: ieguldījumu fondi, biržā tirgotie fondi (*ETF*), strukturētie instrumenti; un pēc termiņiem.

Manuprāt, šajos apstākļos jāriskē un jāiegulda šobrīd nepopulārās cikliskās nozarēs, kas tirgojas ar diskontu (piem., būvniecība, finanses, autorūpniecība, nekustamais īpašums...) un attīstības tirgos – Baltijā, Austrumeiropā, Krievijā. Visticamāk, ne visas pozīcijas nesīs peļņu, bet kopumā ienesīguma ziņā šāds portfelis pāris gados apmierinās pat ļoti alkatīgus ieguldītājus. Interesanta tēma ir investīcijas nekustamajā īpašumā. Šobrīd tirgū ir vērojamas anomālijas, kuras var izmantot investīciju veikšanai.

TAVU IESPĒJU BRĪVĪBA

DnB NORD MĒRĶA FONDS

Tu vari ne tikai justies mierīgāk ikdienā, bet arī īstenot izaicinošākus mērķus. DnB NORD Mērķa fonds dod iespēju gūt stabilu ienesīgumu un vienas darbdienas laikā piekļūt ieguldītajiem līdzekļiem.

Piezvani bankai: 1880
Ieskaties: www.dnbnord.lv

DnB NORD

Nākotne kabatā

Lai gan akciju tirgus nav kazino, ieguldīt līdzekļus tikai jauno tehnoloģiju uzņēmumos var būt pārāk riskanti. Šajā jomā ir ārkārtīgi daudz konkurentu, kuriem izdošanās gadījumā tiek nodrošināta pamatīga peļņa.

„Tehnoloģiju uzņēmumi darbojas ļoti dinamiskā nozarē, kur ir liela konkurence, kas liek nepārtraukti radīt jaunākus un labākus produktus, un šajā jomā notiek biežas izmaiņas. Tas nozīmē, ka nav tik viegli paredzēt, kāda varētu būt tehnoloģiju uzņēmumu peļņa vai to sniegtā naudas plūsma saviem akcionāriem. Tehnoloģiju uzņēmumu vērtība var strauji mainīties – ir iespējams gan labi nopelnīt, gan arī zaudēt ieguldījumu, jo riski ir lieli. Lai censtos saprast dažādus tehnoloģiju uzņēmumus, var domāt, piemēram, par tādām lietām kā konkurences priekšrocības – iespējams, ka daži tehnoloģiju uzņēmumi nepārtraukti spēj radīt inovatīvus produktus, kas patērētājiem ļoti patīk. Kā piemēru var minēt kompāniju *Apple*, kas spēj radīt interesantus produktus, kuri kļuvuši ļoti populāri patērētāju vidū,” *Naudas lietām* stāsta Jānis Sprīngis, *Hipo Fondu* Aktīvu pārvaldes vadītājs.

Lēkājāso akciju tirgus vēsturē šīs kompānijas sakarā piemin 2007. gadu, kad tās akciju cenas lēkāja robežās no 76,77 līdz 199,33 USD. Savukārt 26. decembrī 200,96 USD atzīmi tā sasniedza dienas tirdzniecībā, bet biržas slēgšanas brīdī akciju cena bija 198,95 USD. Šāds akciju cenu kāpums kompānijai izdevās, pateicoties veiksmīgai *iPod* pārdošanai, kā arī *Apple* telefona *iPhone* ienākšanai tirgū. Savukārt citi investori vispār izvairās investēt līdzekļus tehnoloģiju uzņēmumos un saka, ka negrib ieguldīt naudu lietās, kuras viņi nesaprot, – te kā piemēru var minēt slaveno investoru un vienu no planētas bagātākajiem cilvēkiem – Vorenu Bafetu.

„Līdzekļu ieguldīšanu jaunos produktos ieteicams veikt cilvēkiem, kuriem ir zināšanas par šādām lietām,” turpina Jānis Sprīngis. Jaunos produktos naudu parasti iegulda riska kapitālisti, kas, veidojot savu portfeli, tajā iekļauj lielāku skaitu investīciju. No tām tikai 15% varbūt būs veiksmīgas investīcijas, kas sniegs lielu atdevi. Vēl 20–25% būs vidēji veiksmīgas investīcijas, kas atgriezīs ieguldītos līdzekļus un varbūt sniegs mazu peļņu. Pārējās investīcijas – atlikušie 50% – visdrīzāk būs neveiksmīgas. Kopumā riska kapitālista portfelis sniegs pieņemamu atdevi, teiksim, 20%–30% gadā.

Ir ļoti riskanti ieguldīt lielu daļu savu līdzekļu vienā jaunā produktā un cerēt, ka varēs daudz nopelnīt, riski ir lieli, un šādi – liekot visas olas vienā groziņā – var zaudēt daudz naudas. Ja kādam cilvēkam ir daudz kapitāla, varbūt būtu vērts padomāt nevis par tiešu ieguldīšanu jaunos produktos, bet drīzāk par naudas investēšanu riska kapitāla fondos, kas jaunos produktos ieguldījumus veic diversificēti un profesionāli. Ar jauniem produktiem ir sarežģīti, jo jādodomā ne tikai par pašu produktu un to, cik tas labs, bet arī par iespējām šo produktu komercializēt, laist tirgū, izveidot zīmolu un tā tālāk – pats produkts ir viens, bet bez tā vēl ir visa ražošana, ieviešana tirgū un citas sarežģītas lietas.

Par pretēju stratēģiju līdzekļu ieguldīšanai tehnoloģiskos uzņēmumos dēvē ieguldīšanu tā saucamajos anticikliskajos uzņēmumos. Taču arī šajā gadījumā jāspēj iedziļināties būtiskās detaļās – pirms ieguldīšanas vajadzētu skatīties, kādi ir šo uzņēmumu finanšu rādītāji,

kādu ienesīgumu sniedz šie uzņēmumi. „Var padomāt par to, vai ir kādi riski, kas saistīti ar šo uzņēmumu regulēšanu no valdību puses. Var veikt uzņēmumu fundamentālo analīzi un domāt par to, vai gadījumā kāds uzņēmums tirgū nav novērtēts par zemu. Kā minēju iepriekš, jādodomā, kāda būs šo uzņēmumu sniegtā naudas plūsma. Ņemot vērā šo informāciju, varam domāt par uzņēmumu vērtību un to, vai tajos ir vērts ieguldīt līdzekļus,” uzskata Jānis Sprīngis.

Runājot par ieguldīšanu tehnoloģiju uzņēmumos, **Sandis Kapitonovs** (*Hipo Fondu* aktīvu pārvaldnieks) uzskata, ka šajā

jomā veiksmes moments ir ļoti liels: „Nano un biotehnoloģiju uzņēmumu akcijas bieži vien maksā 0,01 centu. Uzņēmumi veic akciju emisijas, lai piesaistītu līdzekļus jauniem projektiem, bet varbūtība, ka akciju cena varētu daudz pieaugt, ir visai niecīga. Veiksmes stāstu noķert būs samērā grūti. ASV, Āzijā šāda veida uzņēmumu ir ļoti daudz, liela daļa mēģina kotēties biržā, bet daudzi līdz tai netiek, jo šis process prasa līdzekļus un sasniegumus no uzņēmumu puses. Protams, ja cilvēks vēlas riskēt, tas viņam der, ja viņam

konservatīvāka pieeja, tad derēs anticikliskie uzņēmumi.”

Jānis Sprīngis min piemēru ar autobūvētājiem:

„Kad veidojās auto industrija, auto ražošanas kompāniju skaits bija rakstāms ar trīsciparu skaitli. Lielākā daļa no tām bankrotēja, jo tikai dažām attīstības process noritēja veiksmīgi. Investējot jaunajās tehnoloģijās, ir jādomā, kāda ir tehnoloģiju veidotāju radītā vīzija. Un arī tad nav zināms, vai tirgus akceptēs jaunus produktus, vai tie ieinteresēs gala patērētājus?”

dus – skrejriteņiem līdzīgu variantu, kad braucējs stāv uz trīsriteņu braucamrīka rāmja, kā vienriteņa variantu – atkābinot vieglo rāmi kopā ar visiem aizmugurējiem riteņiem, *EasyGlider* kļūst par vienriteņa vilcēju, kas var noderēt, piemēram, lielus gabalus pārvietojoties uz skrituļslidām. Šādu pieeju nodrošina īpatnējā pārneses konstrukcija – motors ir iebūvēts pašā priekšējā ritenī.

Pārvietošanās līdzekļi

2003. gadā pasauli pārsteidza Segway. Tā izgudrotājs Dīns Keimens savu lolojumu uzskata par pasaulē pirmo cilvēka transporta līdzekli, kas pats notur līdzsvaru. Atšķirībā no automašīnas Segway ir tikai divi riteņi. Lai brauktu ar Segway uz priekšu vai atpakaļ, braucējam ir tikai nedaudz jāpaliecas vajadzīgajā virzienā. Lai pagrieztos pa kreisi vai pa labi, braucējam attiecīgi jāpagriež stūre pa kreisi vai pa labi. Ar Segway iespējams nokļūt tādās vietās, kur ne-tikt ne ar automašīnu, ne velosipēdu. Atkarībā no braukšanas stila ar vienu baterijas uzlādēšanu var nobraukt 28 km.

2004. gadā Šveicē sāka ražot personālo transporta līdzekli *EasyGlider*, kuram vajadzēja kļūt par Segway konkurentu. *EasyGlider* piedāvā alternatīvus pārvietošanas vei-

Kompānijas *T3 Motion, Inc.* pārvietošanās līdzekļus, ko darbina akumulators un elektromotors, izmanto arī Vašingtonas policisti. Šim braucamajam ir nulles pagriezienu rādiuss, uzlādes laiks 3–4 stundas, bet braukšanas ātrums līdz 20 km stundā.

Japānas autoražotājs *Honda Motor Co* 2009. gada septembrī iepazīstināja ar jaunu futuristisku izskata transportlīdzekli, ko nākotnē varētu izmantot, lai pārvietotos iekštelpās. Astotnieka formas elektriskā vienriteņa *U3-X* uzsāma kursu var mainīt, braucējam mazliet saliecoties vēlamajā braukšanas virzienā. Vienriteņš līdzinās personālajam Segway gravitāmbilim, tomēr šis transporta līdzeklis ir daudz kompaktāks un viegli ieliekams automašīnas bagāžniekā. *U3-X* sver mazāk nekā 10 kilogramus un pēc vienas uzlādes reizes darbojas aptuveni stundu.

Pasaulē, kur nemitīgi sastopamies ar kārdinājumiem, ir grūti sev liegt kārtējo vilinošo pirkumu. „Bet kārdinājumi būs vienmēr,” atgādina sabiedrisko attiecību aģentūras Eko media projektu direktore Indra Soika. Un tieši tāpēc viņa nolēma veikt uzkrājumus savai un bērna nākotnei. Tā nauda, kas tāpat izšķīstu ikdienas sīkajos tēriņos, tagad uzkrājas kādam lielākam mērķim.

Indra ir divu bērnu māmiņa un pārliecināta Latvijas patriote. Viņa uzskata, ka arī šajā ekonomiski grūtajā laikā nevajag aizmirst par pamatvērtībām. „Ir jātic, ka situācija normalizēsies,” viņa saka. Un ir jādomā ar vēsu prātu – gan par šodienas tēriņiem, gan nākotnes labklājību. „Ģimenē esam ļoti prātīgi,” atzīst Indra. Tieši tāpēc šobrīd rokas esot brīvas no smagās kredītu nastas, ir tikai Latvijas iedzīvotāju vidū izplatītā kredītlīnija ar samērā augstiem procentiem. Protams, vēl pirms dažiem gadiem esot bijis liels kārdinājums paņemt bankā kredītu ģimenes sapņu mājai termiņā uz 40 gadiem. Un tomēr saprāta balss brīdināja – varbūt tomēr nevajag... Ne reizi vien bankas darbinieki Indrai bija piedāvājuši izdevīgus uzkrājumus, taču Indrai trūka motivācijas. Šķita – ja vajadzēs, pati sakrāšu. Tomēr, lai ilgtermiņā uzkrātu lielāku naudas

Finansiālais drošības spilvens

summu, allaž pietrūcis gribasspēka. Un tā kā Indras jaunākajam bērnam pūru gādā krustvecāki, aktuāls bija jautājums par vecākās meitas Elizabetes nākotnes uzkrājumu.

„Kad man atkal bankā pajautāja, vai vēlos veidot kādu uzkrājumu, nolēmu, ka man tas ir jādara. Tas bija 2008. gada novembrī. Laikā, kad krīze vēl tik spēcīgi nebija skārusi Latvijas ekonomiku. Pie viena nolēmu veikt uzkrājumus ne tikai meitai, bet arī sev – tas likās labs veids, kā sakrāt naudu bankas kredītlīnijas parādu dzēšanai vai arī kādam lielākam pirkumam. Izvēlēta ikmēneša summa noguldījumam toreiz nešķita liela. Izvēlējos mazāko maksājuma likmi gan sev, gan meitai, kas ir 20 Ls katru mēnesi. Bankā man piedāvāja noslēgt divus uzkrājošās apdrošināšanas līgumus, katru atsevišķi. Kopsummā man no konta ik mēnesi tiek novilkta 40 Ls.

Savu uzkrāto naudu varēšu iztērēt jau pēc pieciem gadiem. Savukārt meita naudu saņems, sasniedzot astoņpadsmit gadu vecumu, stāsta Indra un atzīst, ka lielākais pluss šim noguldījumam ir tas, ka šādā veidā naudiņu patiešām izdodas sakrāt. „Zinu, ka pašai būtu ļoti grūti katru mēnesi atlikt konkrēto summu. Ja neviens to naudu nenovelk, tad vienmēr rodas vajadzība to iztērēt. Tā teikt – nu, kā tad mēs šogad neaizbrauksim uz Parīzi?!

Ir vajadzīga kāda represīvā metode, lai sevi ierobežotu. Cilvēks jau savā būtībā ir diezgan vājš. Ja es pati varētu sevi piespiest ilgtermiņā krāt naudu, tas būtu apsveicami, bet banka ir tas mehānisms, kas tomēr liek vajadzīgo summu sakrāt.”

Indra ir pārliecināta – tie laiki ir beigušies, kad vajadzēja bailoties, ka tik nenotiek kā tai tautas parunā par taupītāju, ko vienmēr apsteigs kāds laupītājs.

„Man tomēr ir drošības sajūta. Ir cits laikmets, un es uzticos lielajām bankām. Es arī ticu, ka ekonomiskā situācija valstī sakārtosies un nekas

ārkārtējs ar mums nenotiks.”

Indra uzskata, ka tā būs meitas izvēle, kā uzkrāto naudu iztērēt, tomēr vecākiem, protams, gribētos, lai tā tiktu novirzīta studijām. „Var jau būt, ka viņa gribēs šo naudu iztērēt skaistās drēbēs un kosmētikā. Lai gan es cenšos bērnus audzināt tā, lai viņi būtu prātīgi, pieņemot svarīgus lēmumus savā dzīvē,” saka Indra un piebilst, ka motivācija veikt uzkrājumus arī sev radusies tādēļ, ka nekad nevari būt drošs par savu rītdienu. Uzkrājumiem tomēr jābūt, lai gadījumā, ja visi striķi trūkst, ir kāds finansiāls atbalsts. „Nekad jau nevar zināt, kā dzīve iegrozīsies. Šis uzkrājums ir kā papildu drošības spilvens.”

Vai šobrīd, kad lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju savēl jostas, par šo soli nav jānožēlo?

„40 lati no visa budžeta tomēr nav pati lielākā izdevumu summa. Citreiz ieej lielveikalā, nopērc šampanieti un torti un jau samaksā to pašu summu. Ja salīdzina ar pārtikas tēriņiem, kas reizēm ir pārāk lieli, šī uzkrātā nauda tomēr tiek noguldīta lietderīgi,” saka Indra un piebilst, ka cilvēks savos tēriņos var būt gan ļoti izšķērdīgs, gan arī pieticīgs. „Es mēģinu īstenot savulaik Aristoteļa ieteikto, ievērot mērenību savās vēlmēs un rīcībā, tai skaitā ekonomikā un mājāsaimniecībā. Pēdējos gados esam skrējuši pēc labklājības, skatījušies, vai tikai kaimiņš nedzīvo labāk, lai gan – ko tad mums patiešām vajag? Siltumu, mājas, drošību, draugus. Tas jau ir galvenais!”

Indras mērķi:

>> **Veidot uzkrājumu bērnam.**

>> **Sakrāt kredītlīnijas atmaksai, no kuras citādi nevar tikt vaļā, jo banka neļauj to dzēst pakāpeniski.**

Bankas klienta menedžera piedāvātie risinājumi Indrai:

>> **Pirmais līgums – Uzkrājums bērna nākotnei.**

Iemaksas – 20 latu mēnesī 10 gadus.
Iemaksas katru gadu palielinās par 5%.
Nauda automātiski tiek atvilktā no konta.

Līguma administrēšana – katru mēnesi (1,25% gadā no uzkrājuma, bet ne mazāk kā 2 LVL mēnesī).

Riska maksājums (apdrošināšana) – 2,5% no iemaksas. Dzīvība apdrošināšanas apmērs – ikmēneša iemaksu summa, reizināta ar mēnešu skaitu līdz līguma beigām.

Komisija par fondu daļu pirkšanu – 1% no fonda daļu pirkšanas cenas.

>> Otrais līgums – Uzkrājums ar dzīvības apdrošināšanu.

20 latu apmērā 5 gadus.

Nauda automātiski tiek atvilktā no konta.

Maksa par līguma noslēgšanu – 20 Ls.

Līguma administrēšana – minimums 1,5 latu katru mēnesi.

Riska maksājums (apdrošināšana) – 2% no iemaksas. Dzīvība apdrošināta 102% apmērā no veiktā uzkrājuma.

Komisija par fondu daļu pirkšanu – 1% no fonda daļu pirkšanas cenas.

Jānis Ozoliņš,
SEB dzīvības apdrošināšanas
pārdošanas direktors

komentē
eksperts

Indras izvēle ir ļoti pārdomāta un atbildīga. Iemaksas divos līgumos ar dažādiem termiņiem un uzkrāšanas mērķiem (iespējams, arī ar dažādām apdrošinātajām personām) ir apsveicams lēmums. Meita līguma beigās saņems savu uzkrājumu. Savukārt Indrai ir kredītlīnija, tāpēc viņas izvēle sakrāt atmaksājamo summu

apdrošināšanas polisē ir ļoti pārdomāta: tas viņai ļauj apdrošināt dzīvību kredītlīnijas apmērā (vai vairāk), sniedzot papildu drošību ne tikai Indrai, bet arī viņas tuviniekiem, turklāt, laika gaitā izveidosies uzkrājums pilnīgai aizņēmuma dzēšanai.

Ja runājam par kredīta ņemšanu, tad es pirms gala lēmuma ieteiktu rūpīgi pārdomāt sava ģimenes budžeta iespējas un salīdzināt kredīta procentu likmi un uzkrājumu ienesīgumu. Iespējams, ka konkrēti jūsu ģimene labprātāk nosvērtos par labu nepieciešamās summas uzkrāšanai pāris gadu laikā. Turklāt, veicot iemaksas apdrošināšanas uzkrājumā, par tām var saņemt IIN atmaksu no valsts, attiecīgi palielinot savus ienākumus.

Es ieteiktu Indrai apsvērt sekojošu ideju: papildināt bērna līgumu ar nosacījumu par dilstošu dzīvības apdrošinājuma summu, tā pakāpeniski samazinot atskaitījumus par risku, bet saglabājot visas garantijas. Tāpat pastāv variants noslēgt nelaimes gadījuma papildu apdrošināšanu sev un meitiņai. Izprotot klientes vēlmi tikt „disciplinētai”, es tomēr ieteiktu atstāt sev zināmu brīvību plānoto iemaksu ziņā. Piemēram, SEB dzīvības apdrošināšana piedāvā krāt, sākot no 15 latiem mēnesī ar brīvām papildu iemaksām iespēju robežās, kā arī nodrošina bezmaksas izmaiņas, t. sk. fondu maiņai visa līguma laikā.

Populārais radio žurnālists un raidījuma LNT Top 10 vadītājs Haralds Burkovskis pirms desmit gadiem ļāvās finanšu tirgus izaicinājumam nopelnīt. Spēle ar ieguldījumu fondiem un akcijām bijusi gana dinamiska, lai varētu veikt secinājumus par peļņas faktoriem un finanšu pasaules likumsakarībām.

Peļņas eksperiments

Interese par ieguldījumu fondiem Haraldam radās pirms desmit gadiem. Noteicošā bija vēlme nopelnīt, bet nenoliedzami bijusi arī interese par to, kā šie procesi darbojas. Haralds to sauc par savu personisko eksperimentu. „Tas bija 1999. gads – brīdis, kad kļuva par ieguldītāju tieši ieguldījumu fondos. Tagad saprotu, ka tajā laikā biju trāpījis uz burbuli, kas neilgi pēc tam arī sprāga. Tas bija saistīts ar tehnoloģiju kompāniju akcijām. Arī man bija ieguldījumi tehnoloģiju fondos, kas patiesībā bija ārkārtīgi ienesīgi. Bet ar nosacījumu – ja esat ieguldījis vēl krietnu laiku iepriekš,” stāsta Haralds. Uzsākot savdabīgo „eksperimentu”, Haralds ātri saprata, ka nepieredzējušiem investoriem vispirms jāizslimo ilūzija, ka ātri vien izdosies gūt peļņu. Jo praksē tā gluži vienkārši nenotiek. „Vienmēr pastāv ārkārtīgi liela

varbūtība, ka pārkat kādas ieguldījuma fonda daļas, brīdi pirms iestājas kritums. Tas vienmēr ir risks. Tāpēc ir jāpatur prātā vecā formula, ka pagātnes ienesīgums jums neko negarantē attiecībā uz nākotni. Tas ir vecais labais stāsts – kad taksists Ņujorkā jums stāsta, ka šobrīd ir ienesīgi ieguldīt nekustamajos īpašumos, tā ir pirmā zīme, ka šī nozare piedzīvos kritumu.” Haralds pieredze ar ieguldījumu fondiem ļāvusi izsekot, cik strauji mainās kāpumu un kritumu līknes, tāpēc viņš vairākas reizes uzsver, ka, lai darbotos šai finanšu spēlē, svarīga ir rakstura stingrība. „Kad 1999. gadā plīsa tehnoloģiju izraisītais burbulis, tur bija koncentrēti ļoti lieli naudas līdzekļi. Plīšanas brīdī, visticamāk, daļa investoru, kas operēja ar lielām naudas summām, peļņu nofiksēja, kāda tā bija, un, iespējams, piedzīvoja arī minimālus zaudējumus.

Bet nauda jau nekur nepazūd. Tā atkal parādījās visos citos fondos.

Man joprojām tehnoloģu akcijās ieguldījumu fondu līmenī ir 7% no portfeļa. Tāpat arī dažas biotehnoloģiju lietas, kas joprojām ir saglabājušās. Tā visnotaļ nenožīmīgi – 1,3%.

Esmu arī paņēmis stipri izsvērtāku fondu – *Ethical Sweeden Fund*, kas investē zviedru uzņēmumos ar skaidru ētisko darbību. Ienesīgums ir mazāks, bet tas rada balansu portfelim. Es skaidri sapratu, ka tehnoloģijas, biotehnoloģijas un medicīna ir augsta riska ieguldījumi. Tiesa gan, mazāk riskants kā tieši ieguldījums akcijās.

Esmu turpinājis eksperimentēt. Šo gadu laikā esmu veicis mērķtiecīgus ieguldījumus, kā to parasti iesaka darīt, ieguldot ieguldījumu fondos. Respektīvi – ir regulārs maksājums ar regulāru frekvenci. Man ir savi jau iepriekš izvēlēti fondi, kur ieguldījuma daļas joprojām turpinu pirkt. Tas ir veids, kādā es joprojām darbojos.

Ja skatās no vēstures viedokļa – esmu

piedzīvojis gan kāpumus, gan kritumus. Burbuļa plīšanas brīdī 2000. gadā piedzīvoju baigo gāzienu. Bet ir bijuši arī tādi gadi, kad kopējais portfeļa ienesīgums ir bijis 35 procenti.

Vienu brīdi esmu kļuvis arī par ieguldītāju akcijās. Patiesībā akciju manā kopējā portfelī nav daudz, tikai 6%, jo apzinos, ka šis tomēr ir augsta riska ieguldījums.

Bet mans dominējošais ieguldījums ir tā dēvēto *Small Cap* uzņēmumu fondā, kas ir iegulda salīdzinoši nelielos Eiropas uzņēmumos. Tad nākamais – *Global fund*, kas ir sasiets kopā ar indeksiem.

„Un tomēr ir jāsaprot, ja mums vispār ir ticība tam, ka kapitālisms kā sistēma turpinās darboties, šis ir tas brīdis, kad veikt ieguldījumus. Šobrīd tirgus atrodas ārkārtīgi zemu visās pozīcijās. Tāpēc – ja ir nauda, manuprāt, ir vērts apdomīgi investēt. Lai būtu veiksmīgs, ir jāspēj prognozēt, kas varētu notikt. Turklāt jābūt pietiekami kritiskam, tātad jāspēj saskatīt ne tikai tās nišas, kas varētu piedzīvot izaugsmi, bet ir jāspēj arī saprast, kur slēpjas lieli riski.”

komentē
eksperts

Jānis Springsis, Hipo Fondi Aktīvu pārvaldes daļas vadītājs

Praktiskā pieredze ir viens no labākajiem veidiem, kā uzlabot zināšanas un sapratni par finanšu pasauli. Ieguldot reālu naudu, investors saskaras ar lietām, par kurām, nenodarbojoties ar investēšanu, iespējams, nemaz nedomātu. Ir nepieciešams vairāk analizēt ekonomikas norises un to, kā šie procesi var ietekmēt investīciju rezultātus. Arī tāds faktors kā investīciju psiholoģija spēlē lielu lomu investēšanas procesos un lielā mērā ietekmē to, cik veiksmīgs savās darbībās ir investors.

Līdzekļu ieguldīšana investīciju fondos ir viena no iespējām, kā jaunam investoram sākt savas ieguldīšanas gaitas. Parasti fondu ieguldījumu diversifikācija nodrošina kopējo ieguldījumu risku samazināšanos. Protams, pirms ieguldīšanas ir jācenšas saprast, cik lieli ir potenciālie ieguldījuma riski. Visi fondi nav vienādi – ir riskantāki un mazāk riskanti fondi. Piemēram, uzņēmumu akciju ieguldījumu fonds, kas investē līdzekļus noteiktā ģeogrāfiskajā reģionā jaunattīstības valstīs, būs daudz riskantāks par, piemēram, obligāciju fondu, kas līdzekļus iegulda dažādu attīstīto valstu emitētajās obligācijās. Pirms ieguldīšanas noteikti ir vērts padomāt par sev pieļaujamo riska robežu, proti, cik ļoti cilvēks ir gatavs riskēt, ieguldot savus līdzekļus. Bieži vien ieguldītāji tiecas sasniegt lielu peļņu, nepievēršot uzmanību ieguldījumu riskiem. Pāris reižu uzkāpjot uz grābekļa, investors, visdrīzāk, sāks nopietnāk domāt arī par varbūtībām, kas saistītas ar negatīvo scenāriju materializēšanās iespējām. Tas veicinās reālistiskāku un apdomīgāku pieeju ieguldījumu veikšanai.

Jānis Rozenfelds, SEB Wealth Management Pārvaldīšanas nodaļas vadītājs

Daudzos jautājumos piekrišu Haralda Burkovska nostājam un skatījumam. Piemēram, pilnīgi atbalstu viedokli par pieļaujamo risku ieguldījumu portfelī: pieaugot ieguldītāja vecumam, ir vēlams pakāpeniski mazināt kopējo riska līmeni. Īpaši vēlos uzsvērt priekšrocības, ko sniedz pakāpeniska ieguldīšana pa daļām ilgākā laika periodā. Šāda ieguldītāja rīcība būtiski samazina risku „noķert” visnepiemērotāko brīdi kāda ieguldījuma veikšanai. Līdzīgi iesaku rīkoties arī tad, kad ir pieņemts lēmums veikt izmaiņas ieguldījumu portfelī, t. i., nomainīt kādu ieguldījumu ar citu.

Tiesa gan, no Haralda Burkovska intervijas var noprast, ka viņš orientējas, galvenokārt, uz akciju tirgu. Es ieteiktu iekļaut portfelī arī citas aktīvu klases, kas palīdzēs panākt labāku diversifikāciju. Papildinot akciju fondu portfelī ar alternatīvajiem ieguldījumu fondiem, Haralds ilgtermiņā

varētu panākt līdzīgu rezultātu kā ar tīru akciju fondu portfelī, taču ar mazākām svārstībām. Arī alternatīvie fondi uzņemas būtiskus investīciju riskus, taču tie izmanto dažādas aktīvu klases (ne tikai akcijas, bet arī, piemēram, obligācijas, izejvielas, valūtas) un spēj pelnīt arī akciju tirgus lejupslīdes periodos. Ja daļa no uzkrājumiem tiek paredzēta īstermiņa mērķu realizēšanai, tad es ierosinātu izmantot arī kādu naudas tirgus fondu. Tas ļauj pelnīt īstermiņa procentu likmes attiecīgajā valūtā, bet dod iespēju investoram ātri „iekāpt” un „izkāpt”, tajā pat laikā nepakļaujot šo ieguldījumu daļu lieliem riskiem.

Labs papildinājums Haralda izmantotajiem fondiem varētu būt arī kāds sabalansēts fonds, kas piekopj patiesi aktīvu pārvaldīšanas stratēģiju, būtiski mainot izvietojumu pa aktīvu klasēm līdz ar izmaiņām finanšu tirgos. Sagaidām, ka tuvāko gadu laikā situācija gan pasaules ekonomikā, gan arī finanšu tirgos būs ļoti svārstīga. Tādos apstākļos fonds, kura pārvaldnieki spēj operatīvi reaģēt uz situācijas izmaiņām, varētu kalpot par vēl vienu stabilizējošu faktoru.

komentē
eksperts

Portāla www.naudaslietas.lv lasītāji jautā, eksperti atbild:

Jānis Rozenfelds,
SEB Wealth Management
Pārvaldīšanas nodaļas
vadītājs

Anželika Berga-Berķe,
Hipotēku bankas valsts
fondēto pensiju projektu
vadītāja

Indars Aščuks,
NASDAQ OMX Baltijas
tirgus attīstības vienības
vadītājs

Vai fondi ir piemēroti īstermiņa ieguldīšanai?

Jānis Rozenfelds: Atkarībā no pieņemama riska līmeņa, mērķa un vēlama uzkrājuma termiņa arī ieguldījumu fondi var būt piemērots finanšu instruments, kas varētu apmierināt visas klienta prasības. Ja ieguldītāja uzkrātie līdzekļi būs nepieciešami tuvākā gada laikā un ieguldītājam ir salīdzinoši maza ieguldījumu pieredze, tad piemērotāki būtu naudas tirgus fondi. Naudas tirgus fondiem ir: 1) augsta likviditāte: ieguldītājam ir iespēja jebkurā laikā izmantot savus līdzekļus īstermiņa mērķu īstenošanai; 2) zems riska līmenis: līdzekļi tiek izvietoti tādos finanšu instrumentos kā depozīti, obligācijas un ķīlu zīmes, tādējādi nodrošinot fonda minimālās svārstības un diversifikāciju starp dažādiem instrumentiem un finanšu institūcijām.

Cik bieži ir vērts sekot līdzi ieguldījumu un arī pensiju 2. līmeņa fondu rezultātiem?

Jānis Rozenfelds: Tas ir fondu vai pensiju 2. līmeņa pārvaldītāja būtisks uzdevums sekot līdzi ieguldījumiem un atkarībā no laika un notikumiem ekonomikā reaģēt, lai mazinātu iespējamus zaudējumus, un izaugsmes laikā maksimāli vairot šo kapitālu. Ieguldītāja galvenais uzdevums ir izvēlēties pārvaldnieku kā uzticamo sadarbības partneri ilgtermiņā. Taču katrs esam savas naudas saimnieks, un regulāra pārvaldīšanas rezultātu

izvērtēšana ir nepieciešama: par pensiju 2. līmeni – reizi gadā, pieprasot VSAA atskaiti (piem., i-bankā vai bankas filiālē), par fondu atdevi – vismaz reizi gadā. Mērķis – izpētīt pensiju plāna un fondu ilgtermiņa rezultātus atbilstoši tirgus situācijai.

Anželika Berga-Berķe: Pensiju 2. līmeņa fondu rezultātiem vajadzētu sekot līdzi vismaz reizi gadā. To var ērti izdarīt www.manapensija.lv mājaslapā. Objektīvam vērtējumam svarīgs ir ilgtermiņa rādītājs (2 gadi un vairāk). Ja cilvēks ir no tiem, kurš pensiju plānu maina samērā reti (reizi 3–5 gados), ir svarīgi, kāda stratēģija (konservatīva, sabalansēta vai aktīva) ir izvēlēta. Piemēram, ja t. s. treknajos gados pensija tiek krāta aktīvajā pensiju plānā, tad, sākoties pirmajām krīzes pazīmēm, ieteicams to mainīt uz kādu no konservatīvajiem, un otrādi. Tas ir tādēļ, ka krīzes periodā fondu ar ieguldījumiem akciju tirgos vērtība – līdz ar to arī ienesīgums – krītas. Attiecībā uz ieguldījumu fondiem sekošanas biežums varētu būt dažāds – tas atkarīgs no ieguldījumu stratēģijas un arī ieguldīšanas termiņa. Ja tas ir naudas tirgus vai obligāciju fonds, tā daļas vērtības svārstīsies ne tik strauji, līdz ar to būs pietiekami, ja vismaz reizi mēnesī pārbaudīsiet, kā izmainījusies fonda daļas vērtība. Savukārt akciju ieguldījumu fondu vērtība var mainīties diezgan strauji, tādēļ daļas vērtības svārstības ir vērts aplūkot pat vairākas reizes nedēļā. Kas attiecas uz termiņu –

jo īsāks ir vēlamais ieguldīšanas termiņš, jo biežāk jāseko līdzi ienesīgumam.

Kādēļ nekur nereklamē šādu ieguldīšanu akcijās vai citos vērtspapīros, kamēr bankas reklamē savus depozītus uz velna paraušanu?

Jānis Rozenfelds: SEB bankas uzkrājumu un ieguldījumu produktu un pakalpojumu klāsts ir ļoti plašs un ir piemērots visdažādākajām vajadzībām. Tomēr SEB bankas un SIA Market Data veiktās aptaujas liecina, ka populārākais ieguldījumu veids ir tradicionālais depozīts, ko apstiprina 55% aptaujāto. Savukārt tikai 16% respondentu dotu priekšroku ieguldījumu fondiem un akcijām. Aktivitātes reklāmas jomā ir pakārtotas tirgus pieprasījumam.

Vai iespējams apdrošināties pret jebkāda veida zaudējumiem ar akciju tirdzniecību?

Jānis Rozenfelds: Akcijas pēc savas definīcijas ir riskants finanšu instruments, kas nozīmē, ka nepastāv nekādas garantijas attiecībā uz ieguldīto summu. Tirgū pastāv atvasinātie finanšu instrumenti, ar kuru palīdzību profesionālie līdzekļu pārvaldnieki savā veidā apdrošina ieguldījumus pret tirgus negatīvām svārstībām, taču darbs ar minētiem instrumentiem prasa no ieguldītāja padziļinātas zināšanas, līdz ar to neprofesionālam ieguldītājam tas nebūtu piemērotākais finanšu produkts. Ja ieguldītājs vēlas piedalīties akciju tirgū un tajā pašā laikā nevēlas uzņemties

Aleksejs Marčenko,
Hipo Fondi analītiķis

Jānis Sprinģis,
Hipo Fondi Aktīvu
pārvaldes daļas vadītājs

Raitis Vancāns,
Latvijas Centrālā
depozitārija valdes
loceklis

papildu risku, pastāv strukturētie ieguldījumu produkti, kam ir raksturīgs minētais apdrošināšanas mehānisms.

Ja tagad ikviens iedzīvotājs pēc Bankas Baltija bankrota zina, ka depozīti uz 80% gadā ir fantastika, vai pastāv kādi procentu pieaugumi saprāta robežās uz akcijām?

Jānis Rozenfelds: Risks un ienesīgums iet roku rokā, un šeit darbojas sekojoša likumsakarība – jo lielāku peļņu ieguldītājs vēlas saņemt, jo lielāks risks ir jāuzņemas. Attiecībā uz darījumiem ar akcijām nepastāv nekādi ierobežojumi uz peļņas potenciālu, kā arī uz zaudējumu apjomu: akciju tirgū pastāv lielas svārstības gan pieauguma, gan lejupslīdes virzienā. Tikai 30% gadījumu pēdējo 100 gadu laikā akciju ienesīgums viena gada laikā ir bijis robežās no -10% līdz +10%, kas liecina par to, ka svārstību amplitūda akciju tirgos ir liela. Akciju ienesīgums atkarīgs no daudziem apstākļiem: kas notiek globālajā ekonomikā, kādas ekonomiskās norises ir aktuālas konkrētajā reģionā, nozarē, kādi ir uzņēmuma darbības rezultāti utt. Vēsturiskie ienesīgumi negarantē līdzvērtīgu ienesīgumu nākotnē, tāpēc ir svarīgi apzināties, ka peļņa pagātnē nevar būt indikators lēmumu pieņemšanā.

Cik viegli ir ieguldīt? Kā tas notiek?

Jānis Rozenfelds: Ieguldīšana sākas ar mērķa apzināšanos. Tam seko vēlāmais termiņš – cik ilgā laikā ieguldītājs vēlas sasniegt nosprausto mērķi. Un pēdējais, bet ne mazāk svarīgais ieguldīšanas priekšnoteikums – apzināties savu riska līmeni jeb riska toleranci. Ņemot vērā minētos faktorus, ir iespējams izvēlēties sev piemērotākus ieguldījumu produktus. Ja ieguldīšanas pieredze nav plaša,

ir ieteicams uzticēties speciālistam: profesionāls bankas darbinieks veiks ieguldītāja profila novērtējumu, izstāstīs par ieguldījumu produktiem, kas atbilst noteiktam riska līmenim. Un ieguldītājs varēs pieņemt pamatotu un pārdomātu lēmumu.

Cik ātri var nopirkt akcijas, obligācijas, fondus?

Indars Aščuks: Tehniski to var izdarīt filiālē vai internetbankā pāris minūšu laikā. Tas ir tikpat vienkārši, kā apmaksāt rēķinu par komunālajiem pakalpojumiem. Daudz vairāk laika prasa izvēlēties sev atbilstošākos ieguldījumu produktus un stratēģiju, un tas jau ir ļoti individuāli – no 10 minūtēm līdz mēnesim.

Ja es nomirstu un nenasniedzu pensiju, kas notiek ar maniem pensijas uzkrājumiem?

Jānis Rozenfelds: Ja pensiju 2. līmeņa dalībnieks mirst pirms pensijas vecuma, viņa fondētās pensijas kapitāls tiek ieskaitīts valsts pensiju 1. līmeņa budžetā. Šo kapitālu nevar mantot. Savukārt pensiju 3. līmeņa dalībnieka nāves gadījumā tiesības uz viņa privātās pensijas uzkrājumu ir viņa mantiniekiem Civillikuma noteiktajā kārtībā.

Cik droši vispār ir ieguldīt naudu akcijās, fondos u. c. vērtspapīros? Kas var notikt sliktākajā gadījumā ar maniem ieguldījumiem?

Jānis Sprinģis: Lai atbildētu uz šo jautājumu, iespējams, vislabāk ir sākt ar salīdzinājumu. Analogiski jautājumam par ieguldījumiem mēs varam jautāt, cik droši ir urbt pacientam zobus? Zobārstam to darīt, protams, būs droši, bet cilvēkam bez zobārstniecības zināšanām mēģināt urbt zobus nez vai būs droši. Šis piemērs parāda to,

ka lielā mērā kādas darbības veikšanas drošumu nosaka cilvēka zināšanas.

Cilvēkam, kas neko nesaprot no finansēm, var nebūt droši veikt, piemēram, ieguldījumus akcijās, jo nezināšana, kā rīkoties dažādās situācijās un tirgus apstākļos, var novest pie nopietniem zaudējumiem. Ja profesionāls akciju tirgonis veic ieguldījumu, balstoties uz noteiktiem apsvērumiem, un ja kaut kas nenorit, kā plānots, tad mūsu investors slēdz atvērto pozīciju ar maziem zaudējumiem. Tajā pašā laikā ieguldītājs, kas naudu iegulda akcijās pirmo reizi, var sastingt un nerīkoties vai cerēt uz labu iznākumu, kamēr minētās akcijas, laikam ritot, var zaudēt lielu daļu savas vērtības.

No cita skatu punkta raugoties, protams, ka jebkura darbība vai investīcija ir saistīta ar risku, ka kaut kas var neizdoties. Piemēram, ieguldījums obligācijās ir saistīts ar risku, ka aizņēmējs parādu var neatdot. Līdzīgi, ieguldījums uzņēmuma akcijās ir saistīts ar risku, ka uzņēmumam var rasties grūtības un pazemināties peļņa, kas, savukārt, samazinātu akciju vērtību. Tādējādi arī profesionāli ieguldītāji ir pakļauti dažādiem riskiem. No riskiem pilnībā izvairīties nav iespējams – tāpat kā nav iespējams izvairīties no riska, ka, piemēram, rīt līs lietus. Tā vietā, lai baidītos un neko nedarītu, ir jādomā, kā riskus saprast un pārvaldīt.

Uz kuriem ieguldījumu veidiem un kā tiks attiecināts kapitāla pieauguma nodoklis?

Aleksejs Marčenko: Ar kapitāla pieauguma nodokli tiks aplikti visi ienākumi, kas gūti no ieguldījumu vērtības pieauguma, tajā skaitā akciju, obligāciju, ieguldījumu fondu daļu un naudas tirgus instrumentu vērtības pieauguma.

Nodoklis attiecas arī uz ienākumiem no nekustamā īpašuma, uzņēmumu kapitāla daļu, veselo uzņēmumu vērtības pieauguma.

Par kapitāla pieaugumu tiek uzskatīta starpība starp iegādes cenu un pārdošanas cenu. Iegādes cena ietver sevī arī visus izdevumus, kas izdarīti aktīva iegādes nolūkā, ieskaitot valsts nodevas, komisijas naudas un, ja īpašums pirktas uz kredīta, – kredīta procentus. Līdz ar to ar nodokli apliekamo summu ir iespējams samazināt par samaksāto kredīta procentu summu. Nodokli iekasē periodā, kad aktīvs tiek pārdots, – tas ir, kad investors realizē peļņu. 3. līmeņa pensiju fondu gadījumā par ienākuma gūšanas brīdi tiks uzskatīts datums, kad pensijas saņēmējs saņems maksājumus no sava pensiju fonda.

Ja kādas investīcijas nesušas investoram zaudējumus, bet citas – peļņu, šī peļņa tiks samazināta par zaudējumu summu, bet tikai gadījumā, ja peļņa bija nofiksēta tajā pašā gadā, kad tika fiksēts ienākums. Nodokļa likme kapitāla vērtības pieaugumam sastādīs 15%. Cita likme – 10% – tiks piemērota procentu ienākumiem, tajā skaitā procentiem no depozītiem, kā arī dividendēm. Nodokli no depozītu procentiem aprēķinās un atskaitīs pašas bankas. Nodokli no dividendēm, kā arī no kapitāla pieauguma investoram nāksies maksāt pašam, šim nolūkam aizpildot ienākumu deklarāciju.

Vai par to, ka šis brīdis ir jāizmanto, liecina tas, ka lielo biržā kotēto uzņēmumu vadītāji iepērk to akcijas?

Indars Aščuks: Tas, ka biržā kotēto uzņēmumu vadītāji pērk savu vadīto uzņēmumu akcijas parasti ir labs signāls, jo tādējādi tie parāda pārliecību par savu uzņēmumu.

Vai jūs ieteiktu Latvijas iedzīvotājiem, kuri vēlas veikt ieguldījumus akcijās, pirkt tieši Latvijas uzņēmumu akcijas?

Indars Aščuks: Investīcijas akcijās ir viens no labākajiem ieguldīšanas veidiem, jo akciju segums ir reāls uzņēmums un reāla ekonomika. Ieguldījumi akcijās nav t. s. *zero sum game* atšķirībā no tirdzniecības atvasināto vērtspapīru vai valūtas tirgos. Ieguldot akcijās,

ir ļoti svarīgi saprast gan vidi, kādā uzņēmums darbojas, gan riskus, tāpēc savas valsts uzņēmumus parasti cilvēki pazīst un izprot labāk. Arī mans ieteikums būtu visupirms ieguldīt savas valsts uzņēmumu akcijās, ja vien nav kādi īpaši uzņēmumi vai industrijas, ko cilvēks pārzina labāk un kas tam šķiet pievilcīgāki. Investorus satrauc Latvijas ekonomiskie riski un daudzie iespējamie negatīvie scenāriji, bet tas šobrīd padara daudzu Latvijas uzņēmumu akcijas nenovērtētas, salīdzinot ar šo uzņēmumu potenciālu un pat bilances jeb grāmatvedisko vērtību. Ja šie riski un negatīvie scenāriji nepiepildīsies, Latvijas uzņēmumu akciju cenas ievērojami celsies.

Kā es varu būt drošs, ka manis ieguldīto naudu banka patiešām izmanto manu vērtspapīru iegādei, nevis savām operācijām?

Jānis Rozenfelds: Latvijas likumdošana nosaka, ka ieguldītāja vērtspapīri ir šķirti no bankas aktīviem, līdz ar to banka nevar izmantot ieguldītāja līdzekļus savu operāciju veikšanai. Klienta rīcībā ir arī dažādi kontroles mehānismi: veicot darījumus ar vērtspapīriem *SEB bankā*, ieguldītājam ir iespēja iepazīties ar bankas dokumentiem, kur ir atrunāta darījumu veikšanas kārtība. Ieguldītājs var pārbaudīt darījumu izpildi, pieprasot vērtspapīru konta izrakstu ar informāciju par darījumu iesniegšanas un izpildes datumiem jebkurā *SEB bankas* filiālē. Šo informāciju var iegūt arī i-bankā.

Ja mans konsultants iesaka man pirkt kāda konkrēta uzņēmuma akcijas, jo tām celsies kurss, bet patiesībā viss notiek otrādi un es piedzīvoju pamatīgus zaudējumus, vai tos kādam paredzēts segt, lai es negūtu morālu traumu pret šāda veida ieguldīšanu vispār?

Jānis Rozenfelds: Galvenais konsultanta uzdevums ir veikt ieguldītāja riska profila novērtējumu, lai precizētu viņa pieredzi darījumos ar finanšu instrumentiem un attiecīgi pieļaujamo riska līmeni. Katram konkrētam riska profilam profesionāls konsultants piedāvā klientam piemērotākos ieguldījumu produktus, detalizēti skaidrojot produktu veidus, nosacījumus un ar piedāvāto finanšu

instrumentu izmantošanu saistītos riskus. Tā var būt konsultanta ieteiktā rīcība vai arī ieguldītājs patstāvīgi izlemj izmantot ieguldījumu pakalpojumus, kas, iespējams, neatbilst viņa riska profilam, – abos gadījumos tā ir ieguldītāja atbildība par savu finanšu lēmumu.

Es esmu akcionārs akciju sabiedrībā, kas nav iekļauta biržā. Uzņēmuma vērtība ir vairāki miljoni latu, man tajā pieder 21%. Akcionāru reģistru žurnālā ved valdes priekšsēdētājs, kurš klausā citam akcionāram, kuram es neuzticos. Kā es varu nodrošināties, lai mani kādu dienu neizsvītro no akcionāru saraksta? Dzirdēju, dažiem tā ir gadījies. Tiesāšanās prasītu vairākus gadus, un tikmēr uzņēmums varbūt būs jau pārdots tālāk. Vai iespējams nodrošināties pret varbūtējām prettiesiskām darbībām?

Raitis Vancāns: Visaugstāko īpašumtiesību drošības līmeni akcionāri iegūst, ja akcijas tiek glabātas vērtspapīru kontā bankā, līdzīgi kā nauda. Lai to izdarītu, uzņēmuma akcionāriem jānobalso par statūtu maiņu, konvertējot vārda akcijas par uzrādītāja akcijām. Tad atbilstoši Komerclikuma prasībām akcijas ir jāreģistrē Latvijas Centrālajā depozitārijā. Kad tas izdarīts, akcijas to īpašnieki var pārvest uz savu privāto vērtspapīru kontu bankā un glabāt tur. Akcionārs tad var brīvi rīkoties ar savām akcijām, un neviens nevar ar tām rīkoties viņa vietā. Savukārt vārda akcijas parasti nav iespējams glabāt bankas kontā, bet tādos gadījumos augstāku drošības līmeni var sasniegt, valdei uzticot akcionāru reģistra vešanu neitrālai trešajai pusei ar labu reputāciju un pieredzi šādu reģistru kārtošānā. Latvijas Centrālais depozitārijs piedāvā šādu pakalpojumu arī akciju sabiedrībām ar vārda akcijām un sabiedrībām ar ierobežotu atbildību, un kā neitrālā trešā puse veic akcionāru/dalībnieku reģistra kārtošānu. Jauni ieraksti vārda akciju reģistrā tiek veikti vienīgi uz valdes vai pašu akcionāru iesniegto attaisnojuma dokumentu pamata, atbilstoši LCD un uzņēmuma noslēgtā līguma noteikumiem. Akcionāri depozitārijā var jebkurā laikā iegūt informāciju par sev piederošajām akcijām un prasīt, lai tiktu informēti par izmaiņām reģistrā, ja tās skar viņus.

Investīcijas zeltā un tirgus risks

Maģiskais metāls, par kuru vēsturē norisinājušās nemitīgas cīņas, izlieti kubikmetriem asiņu, bagātības un pārticības simbols, augsto tehnoloģiju izejmateriāls vai vienkārši viens no finanšu instrumentiem, kurā ieguldīt naudu. Zelts.

Finanšu krīzes ietekmē bijušie ierēdņi ASV esot nomainījuši savus lietišķos uzvalkus pret džinsa apģērbu. Tam par iemeslu ir pieaugošās zelta cenas un augstais bezdarba līmenis, kas pamudinājis tūkstošiem amerikāņu doties uz zelta raktuvēm Kalifornijā un Aļaskā. Vai atgriežas laiki, kad ar lāpstas palīdzību iespējams kļūt par bagātu

FOTO CORBIS/SCANPIX

vīru? Arī Krieviju šā gada sākumā satricināja zelta drudža priekšnojautas. Magadanas administratīvā apgabala reģionālās asamblejas vadītājs Aleksandrs Aleksandrovs Krievijas prezidentam Dmitrijam Medvedevam ierosināja šajā reģionā zelta meklēšanas atļaujas izsniegt ne tikai kompānijām, bet arī privātpersonām. Tas palīdzētu mazināt sociālo spriedzi Kolimas reģionā. Tikmēr Lieldienās ar savdabīgu piedāvājumu pārsteidza britu universālveikalu tīkls *Selfridges*, kas piedāvāja pircējiem iegādāties 1000 mārciņu (774 latu) vērtas šokolādes Lieldienu olas. Tajās iestrādāta 120 karātu zelta monēta. Tā ir gandrīz 900 mārciņu (696 latu) vērtā, un tas ir par 75% vairāk nekā 2005. gadā, jo paredzams, ka zelta cena nākotnē palielināsies vēl. Saskaņā ar Šveices lielāko banku *USB*, salīdzinot ar 2007. gadu, pieprasījums pēc zelta šogad dubultosies, jo investori šajā dārgmetālā saskata drošu patvērumu pašreizējā nepastāvīgajā ekonomiskajā klimatā. Dienvidāfrikas Republikā zeltu iegūst no šahtām 3000 metru dziļumā, un zelta cenu augšanā pēdējā laikā noteicošais faktors ir energoresursu sadārdzināšanās. Tādēļ daudzi investori, lai saglabātu savu naudas līdzekļu vērtību, investē zeltā. Daudz šī metāla iegādājas privātpersonas Āzijas valstīs, kur pastāv senas tradīcijas svētkos dāvināt zeltu un uzkrāt bagātības šajā metālā. Zelta cena 16. septembrī pārsniedza 1000 dolāru par unci atzīmi un pietuvojās pagājušajā gadā sasnieg-

Vai šodien ieguldīšana zeltā ir investīcija?

Sandis Kapitonovs,
Hipo fondi
aktīvu
pārvaldnieks
Naudas lietām
atbild, ka
ar finanšu
investīcijām
parasti saprot
ieguldījumus

finanšu vai kapitāla tirgū, pērkot fiksētā vai mainīgā ienākuma vērtspapīrus, parādzīmes, depozītus, zeltu vai cita veida likvidus aktīvus. Savukārt runājot par to, vai ieguldot naudu zeltā, tā ir aizsardzība pret ieguldījuma vērtības samazināšanos, Sandis Kapitonovs sacīja, ka pērkot zeltu, tāpat kā visus citus aktīvus, pastāv vairāki riski, no kuriem viens un būtiskākais ir tirgus risks: „Ir jāspēj atšķirt zelta un citu finanšu instrumentu mērķi. Vai nu tie ir īstermiņa – spekulatīvi, vai arī tiem ir ilgš – investīciju – mērķis. Taču arī šeit būtisks aktīva iegādes laiks, jo zelta cena svārstās. Nepareiza iegādes laika izvēle var pat nest zaudējumus, jo zeltam nav reālas naudas plūsmas, pēc kā varētu noteikt tā vērtību, kā tas ir akciju gadījumā, kad uzņēmumu vērtē pēc diskontētās naudas plūsmas. Tā vērtību nosaka indivīdi, kuri ir gatavi par to maksāt attiecīgo cenu. Līdz ar to nevar apgalvot, ka, pērkot zeltu, tiks samazināti inflācijas draudi.”

par plaši izplatītu instrumentu, kas ļāvis investoriem pasargāties no dolāra vērtības krituma. Zelta vērtības pieaugumu veicinājuši arī ekonomiskā krīze, inflācijas faktors noteikti nav bijis virzītājspēks.

„Ieguldījumu vērtības stabilitātes izpratnē zelts nav uzskatāms par drošāko ieguldījumu. Piemēram, astoņdesmito gadu sākumā zelta cena – pēc straujas izaugsmes – samērā īsā laikā zaudēja vairāk nekā pusi no savas vērtības. Tas notika tieši laikā, kad ASV ekonomika sāka atgūties pēc krīzes. Augsti attīstīto valstu valdību īstermiņa parādzīmes būtu piemērotākas konservatīvākajiem ieguldītājiem. Zelts gan varētu būt sastāvdaļa pārdomātam un labi diversificētam ieguldījumu portfelim.”

Zelta mīti

Itin bieži dažādos reklāmas izdevumos var izlasīt situāciju modelēšanas veidus, kuros uzsvērts: ja pasaulē notiek globāla mēroga kataklizmas, fiziskā un virtuālā nauda, dažādu elektroniskā formāta vērtspapīru apgrozījums būs apgrūtināts, tā vietā izceļot priekšrocības, ko dod iespēja, ja rokās atrodas šī vērtīgā metāla stienītis. To lasot, rodas jautājums, vai nav tā, ka izdevīgums ieguldīt zeltā ir tikai pārspīlēts mīts, kas nes peļņu tikai zelta pārdevējiem, nevis investoriem? „Par izdevīgumu ieguldīt zeltā var spriest tikai pēc vēsturiskām cenu kustībām. Domāju, ka ir pietiekami

daudz aktīvu, kā arī citu metālu, kas kādā noteiktā laika posmā ir pieprasītāki par zeltu, tādā veidā augot straujāk savā vērtībā. Finanšu krīžu un lielu tirgus nenoteiktību laikos zelts nereti kalpo par kapitāla drošības salīņu, ko parāda laika posms

no 2008. gada oktobra līdz 2009. martam. Kad pasaulē plosījās finanšu krīze, zelta cenas vērtība kāpa par 47%,” apgalvo Sandis Kapitonovs.

Zelta monētas vai daļu apliecības zelta fondos

Šajā sakarā varētu pieminēt vienu no fiziskā zelta trūkumiem, ko nereti

Ir pietiekami daudz aktīvu, kā arī citu metālu, kas kādā noteiktā laika posmā ir pieprasītāki par zeltu.

tajam visu laiku augstākajam līmenim, līdz 1022,72 dolāriem (491,93 latiem) par unci. Tas ir augstākais līmenis kopš 2008. gada marta, kad zelta cena sasniedza visu laiku augstāko līmeni – 1032,70 dolārus (493,76 latus) par unci. Zelta cenas pieaugumu izraisīja ASV dolāra vērtības kritums, kas palielināja pieprasījumu tirgū. Taču jau 25. novembrī zelta cena tirdzniecības sesijā noslēdza pie atzīmes 1191,80, kas ir pagaidām visu laiku rekords.

A/s DnB NORD Banka Finanšu tirgus pārvaldes ieguldījumu produktu daļas vadītājs **Oskars Briedis** stāsta, ka pēdējos gados zelta cena ir virzījusies izteikti pretēji

ASV dolāra vērtībai, tādēļ zelts kļuvis

ņemdz uzsvērt monētu vai stieņu tirgotāji, – vienmēr pastāv risks, ka fiziski to kāds var nozagt, līdz ar to parādās glabāšanas un transportēšanas izmaksas. Arī likviditātes faktors – fizisku zeltu ir daudz grūtāk pārdot nekā virtuālu, piemēram, biržās tirgotos fondus (*ETF*), Zelta nākotnes līgumiem (*Futures*) bez reālās piegādes, tā reālā cena var atšķirties un parasti būs lielāka nekā biržās kotētajam zeltam. Ja zelta izstrādājums būs saskrāpēts, monētas vakuuma iepakojums atvērts vai salocīts, arī tad izstrādājuma cena samazinās. Monētas un plāksnītes no tīra zelta ir ļoti mīkstas, tāpēc tās ir salīdzinoši viegli sabojājamas. Ne velti filmās dažkārt rāda, ka zelta pircējs mēģina monētā iekost, lai tādā veidā pārbaudītu metāla autentiskumu, jo tas ir ļoti mīksts metāls. Lai arī dažu zelta monētu iegādes gadījumā pēc kāda laika iespējama to numismātiskās vērtības palielināšanās, jābūt ļoti specifiskām zināšanām. Savukārt virtuālais zelts ir krietni likvīdāks, drošāks, kā arī tam ir mazākas izmaksas. Turklāt, ja tie ir dažādi zelta finanšu instrumenti, iegādājoties zeltu, PVN nav jāmaksā. „Viss atkarīgs no ieguldījumu lieluma. Ja kāds vēlēties zeltā ieguldīt simts

latus, tas nebūs nopietni. Vēl svarīgi zināt, cik lielas ir papildu izmaksas. Pērkot zelta monētas, jāmaksā samērā liela tirdzniecības komisijas maksa. Vēl pastāv risks, ja iegādājas zelta monētas vietās ar ne visai labu reputāciju. Turklāt, ja kāda īpašumā nonākusī zelta monēta maz pieprasīta tirgū, tai var nebūt korelācijas ar zelta cenu pasaules tirgū,” uzsver Ivars Bergmanis, *Emerging Nordic Research* izpilddirektors, kuram ir vairāk nekā divdesmit gadu ilga pieredze starptautiskajā finanšu tirgū. Viņš saka, ka taupīgākā

laikā cilvēki atgriežas pie taustāmām vērtībām. Ja par Trojas unci pirms 200–300 gadiem varēja sev nopirkt kārtīgu apģērbu, arī šobrīd to var izdarīt. Fizisko zeltu varētu iepirkt 5–10% apmērā no portfeļa un to uzskatīt drīzāk kā garantiju pret inflāciju, valūtas stabilitāti, nevis lai nopelnītu ar cenu svārstību. Pagājušā gadsimta 80. gados zelta vērtība palielinājās līdz pat 800 USD par vienu Trojas unci. Tas bija laiks, kad ASV bija ļoti liela inflācija. Kāpums bija aptuveni tāds kā, ja šodien zelts maksātu ap 2000 USD par unci,” metāla vērtību

Fizisku zeltu ir daudz grūtāk pārdot nekā zelta fondu daļas.

pieeja izdarīt ieguldījumus zeltā, pērkot vērtspapīrus *ETF* – biržās tirgotos indeksu fondos (*Exchange-traded funds*). Raksturojot investora vēlmi ieguldīt tieši zeltā, Ivars Bergmanis sacīja, ka, viņaprāt, zelts ir tikai viena no izejvielām jeb vēl viens finanšu aktīvs, kurā ieguldīt naudu. „Zelts tiek uzskatīts par veidu, kā cīnīties ar inflāciju, jo tas vienmēr saglabājis savu vērtību. Ikvienā krīzes

raksturo Anete Pajuste, Rīgas Biznesa skolas MBA profesore. Viņa uzskata, ka arī šobrīd zelta cena ir pārāk augsta, un tas varētu būt skaidrojams ar bailēm par valūtas stabilitāti ASV, kur cilvēki milzīgās parādu nastas dēļ nav īsti pārliecināti, cik ilgi dolārs noturēsies stabils. Runājot par ieguldījumiem zeltā, MBA profesore saka: „Šobrīd pasaules un arī Baltijas tirgū ir daudz labākas iespējas ieguldījumiem to uzņēmumu akcijās, kas nav novērtēti krīzes dēļ.”

Prove un zelta tīrība

Par investīciju zeltu uzskata zelta monētas, kuru prove sākas no 900. Lielākajai daļai mūsdienu zelta monētu ir 999. prove (zelta saturs 99,9 %) Pati augstāka zelta prove ir 999,9. Iegūt simtprocentīgi tīru zeltu nav iespējams. Dažādām monētām ir atšķirīgu metālu procentuāli neliels piemaisījums (sudrabs, varš u. c.)

Zelta stieņu veidi

Atkarībā no izgatavošanas paņēmiena lielāko daļu zelta stieņu iedala divos tipos – lietajos un kaltajos. Veidojot lietos stieņus, izkausētu zeltu lej īpašā formā, bet apzīmējumus vēlāk iekāļ ar rokām vai iespiež ar spiedi. Kaltos stieņus izgatavo no iepriekš izgrieztām zelta sagatavēm. Attēlu uz kaltā stieņa atveido, izmantojot īpašas kalšanas spiedes, līdzīgi kā zelta monētu kalšanas procesā.

Ko mums no tā būs mācīties?

Krīzes sāpīgākais punkts jau it kā esot aiz muguras, tomēr no katra kritiena ir iespējams arī mācīties.

Viena no nesenās krīzes galvenajām mācībām varētu būt saistīta ar pārlietu lielu un arī agresīvu aizņemto līdzekļu izmantošanu jeb naudas aizņemšanos, saka *Hipo Fondu* Aktīvu pārvaldes daļas vadītājs Jānis Sprīngis. Lai gan aizņemto līdzekļu izmantošana var ļaut biznesiem straujāk attīstīties, jāņem vērā arī tas, ka pārlieta aizņemšanās apdraud biznesa stabilitāti, padarot uzņēmuma bilanci vājāku un palielinot riskus uzņēmuma īpašniekiem. Pat mazas

grūtības uzņēmumam, kas izmanto aizņemtos līdzekļus lielā apmērā, var radīt situāciju, kad, piemēram, naudas plūsmai samazinoties, tas nespēj apkalpot savus parādus un ieslīgst finansiālās problēmās. „Ja runājam par privātpersonām, naudas aizņemšanās ļauj cilvēkiem pārcelt nākotnes ieņēmumus uz šodien un tos iztērēt, kā katrs indivīds, protams, to vēlas. Ir gan jāatceras, ka nauda būs jāatdod, – atdošanas iespējas, savukārt,

atkarīgas no nākotnes ieņēmumiem. Ja cilvēki ir bijuši pārāk optimistiski par savām nākotnes pelnīšanas iespējām, ar parādu atdošanu var rasties problēmas,” uzsver Sprīngis. Viņaprāt, mācība varētu būt tā, ka ekonomika ir cikliska un mainīga – tas, kas vienā brīdī var šķist droši un labi, apstākļiem mainoties, var kļūt par nesaprātīgu rīcību. Mēs dzīvojam sabiedrībā, kur cilvēkiem ir dota rīcības brīvība – nevienam tā pati naudas aizņemšanās nav uzspiesta ar varu. Taču vienlaikus jāatceras, ka rīcības brīvība arī nozīmē to, ka cilvēks pats atbild par sekām, ko viņa rīcība izraisa. Zinot pašreizējos notikumus, var

rasties loģisks jautājums – vai finanšu lietās vispār ir vērts iet uz pārmērīgi lielu risku? Jānis Sprinģis uzskata, ka tas atkarīgs no mērķiem, ko cilvēks grib sasniegt. „Ja kāds grib daudz ko sasniegt un daudz ko darīt, tad, protams, jebkura darbība ir saistīta ar neizdošanās risku. Ja nekas netiek darīts, tad nebūs riska, ka kaut kas varētu arī neizdoties. Naudas lietās ir jēga riskēt, ja investors grib nopelnīt un apzinās riskus, kas saistīti ar noteiktām investīcijām. No riskiem nav jāizvairās, bet tie ir jāpārvalda un jākontrolē. Pārlika riskēšana, kas balstīta uz cerībām, azartu un visu olu likšanu vienā groziņā, gan nav ieteicama,” uzsver eksperts. Viņaprāt, finanšu lietās vienmēr jādomā arī par negatīvajiem scenārijiem un riskiem, kas saistīti ar investīciju veikšanu, – nevar skatīties tikai uz sagaidāmo peļņu, ignorēt riskus un cerēt, ka gan jau viss izdosies. Par riskiem ir jādomā, un tie ir jāsaprot.

Investora talants

Robežu starp peļņas gūšanu un kapitāla saglabāšanu izplūdušu un neizteiktu padara inflācija jeb cenu pieauguma fenomēns. Ja ir inflācija un cenas aug, noteikta nominālā kapitāla summa zaudē savu reālo pirktpēju – laikam ejot un cenām augot, kapitāls var nopirkt arvien mazāk un mazāk. Lai saglabātu kapitālu jeb, pareizāk sakot, kapitāla pirktpēju, ir nepieciešams kapitālu audzēt un likt tam pelnīt. Ja nauda tiek ieguldīta drošos instrumentos (piemēram, attīstīto valstu obligācijās), tad ir iespējams gūt peļņu, nezaudējot kapitālu. Šī peļņa gan būs maza – jo mazāku risku investors vēlas uzņemties, jo zemāka būs potenciāli iegūstamā peļņa. Jo vairāk investors vēlas nopelnīt, jo lielāki riski tam ir jāuzņemas. Labākie investori šos ieguldījumu veikšanas riskus aktīvi pārvalda un kontrolē, cenšoties nopelnīt, tajā pašā laikā pakļaujot savu kapitālu iespējami mazākiem riskiem. Šajā ziņā ir nepieciešams pieminēt zināšanu lomu investīciju veikšanā. Tas, kas varētu šķist riskants nepieredzējušam investoram ar šauru zināšanu bāzi, varētu būt mazāk riskants pieredzējušam investoram, kas zina, kā rīkoties dažādās situācijās un kā pārvaldīt riskus.

Ne vienmēr uz augšu

Galvenais priekšnosacījums, lai saglabātu un nezaudētu līdzekļus vai uzkrājumus, ir zināšanas. Bez zināšanām dažādās

jomās, kas saistītas ar investīcijām un līdzekļu pārvaldīšanu, ir grūti pavairot un nezaudēt uzkrāto kapitālu. **Jānis Sprinģis** uzskata, ka krīze, iespējams, ir iemācījusi cilvēkiem pievērst vairāk uzmanības dažādiem riskiem. Ekonomikas buma laikā dažreiz likās, ka potenciālie riski tiek ignorēti vai ka tiem netiek pievērsta pietiekama uzmanība. Tie cilvēki, kas bija piesardzīgi, bieži vien tika uzskatīti par neprašām, kas nemāk pelnīt. Krīze parādīja, ka aktīvu cenas ne vienmēr iet tikai uz augšu un ka negatīvie ekonomikas attīstības scenāriji var materializēties arī realitātē. Tomēr, raugoties vēsturē, jāatceras, ka cilvēki parasti aizmirst pagātnes mācības. Izaug jaunas paaudzes un pieļauj tās pašas kļūdas, kas jau kādreiz tika pieļautas, – šī aspekta labā puse gan ir tā, ka vairākums cilvēku tomēr kaut ko iemācās no savām kļūdām.

Gribēja dzīvot labāk

Ja runājam par Latvijas situāciju, tā noteikti ir izsakāma vārdos – finanšu plānošana, saka **Ingemārs Priedulājs**, DnB NORD Banka Private Banking centra privātbankieris. „Cilvēkiem nevar pārņemt vēlmi pēc labākas dzīves, un tieši tas arī bija mūsu attīstības dzinulis – vēlme dzīvot labāk, tomēr bijām aizmirsuši par uzkrājumu veidošanu – sākot ar “drošības spilvenu” pāris mēnešu tēriņu apmērā, uzkrājumiem bērnu izglītībai un patstāvīgas dzīves uzsākšanai un beidzot ar savu vecumdienu nodrošināšanu. Atceroties laiku pirms diviem trim gadiem, runājot ar klientiem, draugiem

vai radiem, visur izskanēja viedoklis – kāpēc uzkrāt, ja inflācija ir padsmīta procentu un neviens banku piedāvātais ieguldījums šādu atdevi nedod? Labāk ir ieguldīt nekustamajā īpašumā, kur var nopelnīt desmitiem procentu gada laikā, vai arī vienkārši šo naudu notērēt. Diemžēl šodien daudzu ģimeņu bēdu stāsti par ienākumiem, kas samazinājušies 20 līdz 40 procentu apmērā vai vēl vairāk zaudētas darba vietas rezultātā, tagad tikai vēl vienu lieku reizi mums sniedz klasisko finanšu plānošanas mācību – veidot uzkrājumus un aizņemties apdomīgi,” argumentē Priedulājs. Viņš uzsver, ka galvenais ir plānot savus izdevumus un ieguldījumus, lai kādā brīdī nebūtu tā, ka ar zaudējumiem ir jāpārtrauc ilgtermiņa ieguldījums, piemēram, akcijās, tikai tāpēc, lai finansētu ģimenes ceļojumu uz ārzemēm. Principā tas ir

tas pats, ko uzņēmējdarbībā sauc par grāmatvedības zelta likumu – īstermiņa vajadzības jāfinansē no īstermiņa līdzekļiem, ilgtermiņa vajadzības – no ilgtermiņa līdzekļiem. Tādējādi, pareizi izvietojot brīvos līdzekļus, nebūs tik daudz satraukumu par īstermiņa svārstībām un sava ieguldījuma atdevi,” saka Priedulājs.

Pārlika riskēšana, kas balstīta uz cerībām, azartu un visu olu likšanu vienā groziņā, gan nav ieteicama.

Gudrāku regulāciju

Biržu grupas
NASDAQ OMX
vadītājs **Bobs
Greifelds**
norāda, ka
finanšu sistēma
ir tik stipra,
cik stiprs ir tās
vājākais posms.
Vājākais posms,

viņa skatījumā, bija finanšu institūciju
pārmērīga un neviena neuzraudzīta
iesaistīšanās darījumos ar ļoti sarežģī-
tiem atvasinātiem finanšu produktiem,
kuri netika kotēti biržās – caurspīdīgos
un publiskos tirgos. Šie instrumenti
tika tirgoti ārpus biržas jeb privāti
(*over-the-counter*). Līdz ar to nebija
visiem publiski pieejamas informācijas
ne par šiem instrumentiem, ne to apjo-
mu, nebija iespējams objektīvi novērtēt

banku aktīvu reālo tirgus vērtību un
saistību apjomu. Vairumā gadījumu
vērtību noteica katra banka pēc
saviem ieskatiem un parasti tā tika
noteikta nepamatoti zema. Banku va-
dītājiem neviens nevarēja pateikt: jūsu
ārpusbiržas derivatīvu portfelis šodien
biržā ir zaudējis 5 miljardus no vērtī-
bas, uzmanieties. Tikai tad, kad kāda
no darījumos iesaistītajām pusēm vairs
nevarēja izpildīt saistības, atklājās to
patiesais apmērs un sākās ķēdes reakci-
ja visā pasaulē. Bobs Greifelds uzskata,
ka regulācija ir bijusi nepietiekama
un nākotnē daudzos finanšu sektoros
nepieciešama gudrāka regulācija un
daudz lielāka caurskatāmība. Tāpat
ir svarīgi palielināt drošību,
ka darījumos iesaistītās puses spēj
izpildīt norēķinus, lai vienas finanšu
institūcijas sabrukums neparautu
līdzī pārējās.

Jāseko Dievam

Uz to, ka no krīzes nepieciešams
mācīties, norādījuši arī reliģiskie līderi.
Piemēram, pēc Pāvesta Benedikta
XVI vārdiem – globālā finanšu krīze
parādījusi, ka Dievs ir augstāks par
dzīvi, kas pavadīta, dzenoties pēc
materiālas bagātības. “Tagad, kad
sabrūk lielās bankas, mēs redzam, ka
nauda pazūd, tā nav nekas,” teicis
pāvests. Pāvests, izmantojot biblisku
metaforu, pavēstīja, ka cilvēki, kuri
ignorējuši Dieva vārdu un dzinušies
pēc bagātības, savas mājas būvējuši
uz smiltīm, nevis stabilā ticības pama-
ta. “Ikviens, kas būvē savu dzīvi uz šīs
realitātes, uz materiālām lietām, savu
māju būvē uz smiltīm. Tikai
Dieva vārds ir visas realitātes pa-
mats,” klāstījis Benedikts XVI.
Līdzīgu viedokli paudis arī Latvi-
jas Pareizticīgās baznīcas vadītājs
metropolīts Aleksandrs: viņaprāt,
sākumā rodas dvēseles krīze un
tikai pēc tam – materiālā krīze.
“Daļa cilvēku pēkšņi kļuva par
bagātniekiem, viņi kļuva nepiepildāmi
savā mantkāribā – sāka krāt mantu
mantas dēļ. Bagātība kļuva par
pašmērķi. Bet Dievs cilvēkam dāvā
bagātību, lai viņš savu mantu varētu
pareizi sadalīt – ne tikai sev, bet arī
palīdzot sabiedrībai. Tad arī viņš
būs pildījis Dieva likumu,” sacījis
metropolīts. Aleksandrs atgādinājis,
ka agrāk turīgi ļaudis domājuši, kā
palīdzēt citiem, – ņēmuši audzi-
nāšanā bāreņus, aprūpējuši slimnīcas
un ubagu mājas. Tika dibinātas dāmu
komitejas, kuras regulāri lēma, kam
konkrētā brīdī palīdzēs. Saskaņā
ar agrāko laiku audzināšanu turīgi
cilvēki saprata, ka bagātībā jādalās,
nedrīkst dzīvot tikai sev, atgādina
mācītājs. “Tagad cilvēki, kuriem
vajadzēja domāt par sabiedrības
labklājību, nonākuši dvēseles krīzē.
Cilvēki, kam ir daudz naudas un vara
sadalīt naudu, ir zaudējuši jebkādu
dzīves garšu un jēgu, viņiem eksistē
vairs tikai nauda. Bet pasaules vēsture
liecina, ka nauda visbiežāk nav nesusi
laimi. Mūsu materiālā krīze sākās, jo
daudzi aizmirs, ka pastāv Dievs, ka
Visumā pastāv taisnīgums. Kādreiz
katrs saņēms pēc taisnības, tas brīdis
kaut kad pienāks,” skarbs bijis Alek-
sandrs. Krīze grieķu valodā nozīmē –
tiesa, skaidro mācītājs.

Jāpaļaujas tikai uz pašiem

Tā, domājot par savu pensiju, uzskata četrdesmitgadnieki Jānis un Maija Matuļi, kuri, pirms piecpadsmit gadiem atguvuši dzimtas īpašumu, atjauno to saviem spēkiem un arī par labāko nodrošinājumu pensijas vecumam uzskata nekustamos īpašumus. Jānis strādā divās darbavietās – ātrajā palīdzībā par feldšeri un par sociālo darbinieku, Maija – tirdzniecības centrā *Stockmann*. Meitai Laurai ir 22 gadi, un viņa studē augstskolā. Ko par viņu izvēli saka eksperti?

Jānis: Kad mēs sākām ar mazumiņu, mums bija *Staburadzes* un *Laimas* akcijas. Pirmās dividendes bija brīnišķīgas, bonusā saņēmām vēl simts akcijas. Avīzēs sekoju līdz skaitļiem un secināju, ka tas ir izdevīgi. Vēl iegādājāties *Ventspils Naftas* akcijas, Kad *Staburadzi* pārpirka ārzemnieki, viņiem bija nosacījums atpirkt akcijas par noteiktu cenu, līdz ar to visa akciju būšana mums beidzās.

Maija: Mans tēvs visu mūžu bija nostrādājis vienā darba vietā – *Laimā*, uzņēmums viņam piešķīra akcijas un maksāja ļoti labas dividendes. Kad uzņēmumu nopirka Šķēle, dividendes vairs netika maksātas. Žēl, ka toreiz tas tā beidzās.

Maija: Akcijas pārdevām un neko nezaudējām, bet palika rūgtums un atziņa, ka vairs ar to nevēlamies nodarboties.

Jānis: Nu jau 15 gadu naudu ieguldām īpašumā, ko esam atguvuši. Par savu pensiju fondu uzskatām tieši nekustamos īpašumus, kas mums pieder, – mantoti dzīvokļi, ēka un zeme, ko arī mantosim.

Bankas saviem klientiem piedāvā dažādus pensiju līmeņus...

Jānis: Iestājos 2. pensiju līmenī. Nu, un tālāk? Aizeju, uzzinu... man pat nepasaka, kas to apkalpo, nezinu, kur mana nauda aiziet.

Esat domājuši, cik lielai vajadzētu būt pensijai?

Jānis: Sāksim ar to, ka pēc statistikas vīriešu vidējais dzīves ilgums Latvijā ir mazliet pāri sešdesmit. Svaru kausi nosveras tajā pusē, ka pensiju sagaidot, no šīs dzīves jāaiziet. Esmu domājis, kādai vajadzētu būt pensijai. Ja dzīves dārdzība neceltos, es būtu apmierināts ar Ls 300–400. Tā būtu summa, ar ko varētu dzīvot, bet pārējie līdzekļi nāktu no maniem īpašumiem, kurus es vajadzības gadījumā varētu pārdot. Tas ir tikai shematisks atainojums, jo pensija viennozīmīgi nebūtu mans iztikas avots. Es pats sev veidoju drošības spilvenu, redzot, kas notiek valstī, ka tev var noņemt to jebkurā brīdī.

FOTO VILNIS KOZLOVSKIS (PHOTOCOM.INFO)

Faktiski šobrīd cilvēkiem, kas strādā, valsts noņēma uzkrājumiem paredzēto naudu. Divās darba vietās strādājot, pēc algu samazināšanas mēnesī zaudēju aptuveni Ls 250 mēnesī. Ja es būtu paņēmis kredītu, tā būtu kredīta summa. Mūsu valstī nekas nav drošs, tā ka es nākotnē lielas cerības uz pensiju nelieku. Atceros 90. gadus. Kad uzņēmums sāka nīkuļot un iet uz grunti, mafijas pārstāvji sāka uztraukties, brauca pie uzņēmējiem, kopīgi meklēja risinājumus, piedāvāja naudu, jo viņi zināja, ja uzņēmums bankrotēs, viņiem nebūs, kas maksā.

Tagad bankām, valdībai būtu jāuzņemas mafijas loma un jāstimulē uzņēmumi. Katru dienu bankrotē uzņēmumi, bet varbūt viņiem vajag pavisam nedaudz, lai nebankrotētu.

Katru mēnesi kaut kam atliekat?

Jānis: Vienu naudas daļu ieliekam ēkas remontā. Ja nepieciešams, ņemam īstermiņa kredītus, lai realizētu kādu noteiktu projektu. Piemēram, vajadzēja kāpnes, nebija uzreiz divarpus tūkstošu, paņēmām kredītu uz gadu. Tā pamazām. Ja man būtu teikšana, Latvijā vajadzētu īstermiņa kredītiestānu. Iesākumā nomaksā vienu summu un tad vari tikt pie nākamās, nevis, ka esi piesaistīts pie bankas uz desmitiem gadu.

Maija: Kaut gan ar Jāni vienmēr esam strādājuši darba vietās, kurās par mums maksāti visi nodokļi, skatos, ka pensija būs jāsarūpē pašiem. Domāju, kad iesim pensijā, vecuma cenzs būs 65 gadi. Acīmredzot, lai sevi uzturētu, vajadzēs vai nu izīrēt daļu no īpašumiem, varbūt pārdot. Ja pārdosim, varbūt liksim naudu bankā un katru mēnesi būs procenti. Arī privātos pensiju fondos negribu maksāt. Kad piedzima meita, padomju laikos bija iespēja noformēt, ka līdz viņas pilngadības sasniegšanai katru mēnesi iemaksāju 6 rubļus. Tas bija līdzīgi kā uzkrājums, ko tagad piedāvā bankas. Sešus gadus katru mēnesi maksāju, bet 1991. gadā notika reforma un rezultātā saņēmu sešus latus.

Ko vecumdienās vajadzētu atļauties?

Jānis: Vecumdienās mūsu vajadzības sašaurinās. Šīka gērbšanās, lukusa auto, tas nav vajadzīgs. Pamatvajadzības noreducējas uz to, ka nepieciešams, lai mums būtu jumts virs galvas, siltums, lai būtu paēduši.

Protams, ideāli, ja varētu atļauties iet uz dažādām kultūras izklaidēm, jo šodien pensionāri nevar atļauties pat to, reizi gadā varētu aizbraukt atpūsties uz ārzemēm. Labi, ka Maijas mammai esam mēs, ka viņai nekas nav jāmaksā no savas pensijas, taču ne visiem bērni var parūpēties par saviem vecākiem.

Maija: Latgalē laimīgi ir tie bērni, kuru

Dace Brencēna, SEB Pensiju fonda valdes priekšsēdētāja

Principā nav svarīgi, cik daudz, bet gan tas, ka regulāri tiek atlikta kāda naudas summa uzkrājuma veidošanai. No Jāņa teiktā var saprast, ka „drošības spilvens” ģimenē tiek veidots. Tā ir pareiza pieeja, jo rezerves fonds ikvienam sniedz drošības sajūtu. Tas var būt paredzēts ne tikai pārticīgām vecumdienām, bet arī dažādām dzīves situācijām, piemēram, darba algas samazinājuma vai darba zaudēšanas gadījumā, veselības uzlabošanai, komunālo rēķinu neplānota pieauguma segšanai vai, piemēram, īpašumu remontam un labiekārtošanai. Tomēr es piesardzīgi izturētos pret apgalvojumu, ka vecumdienās drošs iztikas līdzekļu garants būs nekustamie īpašumi. Nekustamais īpašums tomēr mēdz laiku pa laikam būt nelikvīds aktīvs. Kas var garantēt, ka zeme, konkrētās mājas un dzīvokļi būs labā cenā tieši tad, kad naudu ģimenei vajadzēs visvairāk? Ņemsim vērā arī to, ka nodokļu sistēma valstī periodiski mainās: pastāv varbūtība, ka, sasniedzot vecumdienas, nekustamā īpašuma nodoklis par visiem īpašumiem veidos vērā ņemamu summu. Turklāt, rūpējoties par īpašumu drošību, ir jāveic apdrošināšana, kas arī ir papildu izmaksas.

ģimenē ir kaut viens pensionārs, jo tur situācija ir traģiska.

Jānis: Visdrošākā sajūta ir tad, ja ir veselība. Pensionāriem vajadzētu būt uzkrājumiem medicīnas pakalpojumiem. Lai no tava nomaksātā sociālā nodokļa viena daļa ir veselībai, kuru vari uzkrāt līdzīgi kā bankas kartē. Tas motivētu maksāt nodokļus.

Anželika Berga-Berke, Hipotēku bankas valsts fondēto pensiju projektu vadītāja

Jānim vēlams pensijas saņemšanas iespēja ir liela pat situācijā, ja viņš aktīvi neuzkrāj līdzekļus pensiju 3. līmenī. Tas tādēļ, ka Jānis samaksā daudz lielāku sociālo apdrošināšanas iemaksu summu. Tādējādi viņa pensiju pietiekamā apmērā veidos pirmais un otrais pensiju līmenis, protams, ja otrā līmeņa fonds ilgtermiņā būs peļņošs (vismaz 4%). Līdz ar to ieteiktu viņam painteresēties, kur aiziet viņa pensijas nauda, kā arī – cik pārvaldītājs nopelnījis. To var noskaidrot jebkurā VSAA (Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra) nodaļā. Jānis pensiju saņemtu tikai no valsts, jo neveic uzkrājumus pensiju 3. līmenī. Attiecībā uz ieguldījumiem nekustamajos īpašumos – kā zināms, to tirgus vērtība nav pastāvīgs lielums, taču kā ieguldījumu veids tas ilgtermiņā ir gana stabils un, sagaidot labvēlīgu tirgus situāciju, ieņēmumi no šo īpašumu pārdošanas varētu nodrošināt stabili labklājības līmeni vecumdienās. Ģimenei nekustamo īpašumu iegāde un aprīkošana ir tas pašu veidots „drošības spilvens”. Šai ģimenei ir negatīva pagātnes pieredze ar ieguldījumiem finanšu sektorā, kā rezultātā viņi izvairās no līdzīga veida uzkrājumu veidošanas. Šī ieguldījumu stratēģija ir samērā droša, un domāju, ka īpašniekiem nākotnē neliks vilties.

Nākotnes drošības spilvens

Ekonomisko pārmaiņu rezultātā sauklis "Dzīvo šodienai!" sevi ir izsmēlis. Pat ja vecumdienas šķiet kā aiz kalniem, ap sirdi ir mierīgāk, ja zini, ka mūža nogalei tiek veidoti privātie uzkrājumi. Līdz ar to arī jautājumi par privātajiem pensiju fondiem kļūst aizvien aktuālāki. Laura (28) un Juris (32) Cemeni gan vēl nav uzcēluši savu sapņu pili, tomēr viņi pilnībā iemieso laimīgas ģimenes portretu.

Nereti, komentējot laimīgas nākotnes ainu, kāds tikko vidusskolu beidzis jaunietis teiks – neko daudz jau es negribu, tikai ģimeni ar diviem bērniem, māju, mašīnu, labu darbu, tas arī viss. Tāds, lūk, vispārizplatīts standarts. Laura un Juris Cemeni iepazinās pirms divpadsmit gadiem, iemīlējās un tālākais – laulība un ģimenes dibināšana jau šķita pašsaprotama lieta. Cemeni ģimenē aug divas meitas – Zane (2) un Santa (4). Laura un Juris skaidri zina, ka savas ve-

cumdienas vēlas piedzīvot Latvijā un pat neapsver iespēju doties peļņas nolūkos uz ārvalstīm. Arī šajā pārmaiņu laikā abi par darba trūkumu nesūdzas un mājās par krīzi cenšas nerunāt. Juris saka, ka no čīkstēšanas jau nekas nemainās. „Ja ģimenē aug divi bērni, nav variantu, ir jādodomā, kā izgrozīties.”

Laura vairākos uzņēmumos strādā par galveno grāmatvedi, savukārt Juris ir zobārsts un jau kopš 2001. gada vada savu privātpraksi.

Lai nodrošinātu ģimenes labklājību, Laura un Juris uz kredīta iegādājušies dzīvokli, bet līzīngā vieglo auto. Tomēr šīs summas neesot tik lielas, lai naktīs laupītu miegu. Arī valsts ekonomisko pārmaiņu laikā abi atzīst, ka ar dzīvi ir apmierināti. Tajos gados, kad liela daļa cilvēku savu labklājību būvēja uz nākotnē vēl nenopelnītās naudas rēķina, Juris un Laura pieteicās pensiju 3. līmenim un sāka veidot uzkrājumus arī bērnu nākotnei. Viņu pragmatiskā un prātīgā pieeja neļāva krist kārdinājumā, ņemot neprātīgus kredītus. Tādēļ arī šobrīd esot vieglāk pārvarēt ekonomisko krīzi.

Cemeni ģimenes filozofija: kamēr esi jauns un stiprs, jādara viss, lai izveidotu stabilu dzīves pamatu. „Ja pats būsi sev izveidojis stabilu pamatu, neviens priekšnieks nevarēs atnākt un pateikt: „Čau, esi brīvs!” No mana zobārsta kabineta mani izmest nevar,

jo tas viss ir mans,” saka Juris.

„Es gan nezinu, kā tas ir, kad ir vecumdienas, bet gribas, lai nav sasiētas rokas. Kad nav jādodomā, kā samaksāt rēķinus un nopirkt maizīti,” saka Laura. Runājot par nākotnes vēlmēm, Juris atzīst, ka abiem ir sapnis par savu privātmāju ar dārzu. „Gribētos, lai ir vieta, kur varam saaicināt plašu radu un draugu loku. Lai arī bērnu bērni varētu pie mums braukt vasarā atpūsties. Ir grūti pateikt, cik lielai vajadzētu būt vecuma pensijai, lai varētu justies brīvi un nebūtu jāknapiņās. Rēķinot pēc šodienas naudas vērtības, mēnesī vienam cilvēkam tie varētu būt 300 Ls. Jā, tā jau būtu ļoti laba pensija.”

Laura: „Protams, ir grūti salīdzināt, jo tagad ir citas prioritātes un citi maksājumi. Piemēram, tagad jāsamaksā līzings, jāatliek nauda meitām par bērnudārzu, dejošanu. Vecumdienās par to vairs nebūs jāuztraucas.

Protams, ļoti gribētos, ja mēs, būdami vēl gana enerģiski, pensijas gados vismaz reizi gadā varētu atļauties kādu tūrisma braucienu uz ārzemēm. Domāju, ka vecumdienās tāpat gribēšies bērnus un mazbērnus svētkos palutināt ar kādu dāvanīņu. Tāpēc mums abiem jau četrus gadus kādā bankā ir pensijas 3. līmenis, kam, godīgi sakot, uzticos vairāk nekā valsts pensijai. Protams, par nākotni grūti spriest, bet mēs paļaujamies paši uz sevi. Tāpat nevar zināt, kad pensijas vecums vispār pienāks. Termins jau visu laiku tiek pagarināts. Kad nolēmām pieteikties pensiju 3. līmenim, viens no solījumiem bija tas, ka jau 55 gados var pretendēt uz kāroto naudiņu.

Tagad jau arī, neskatoties uz ekonomiski grūto laiku, šī naudiņa automātiski tiek novilkta no konta. Summa nav liela – 25 Ls mēnesī. Mēs arī bērniem veidojam uzkrājumus, kas sniedz papildu drošību, ka meitām varēsim nodrošināt labu izglītību. Mums abiem ir maģistra grāds, un mēs gribam, lai arī meitas būtu izglītotas.”

Juris uzsver, ka bērnu izglītošana arī ir papildu drošība tam, ka vecumdienās varēs uzelpot. „Ja bērniem tiek iedots labs dzīves pamats, tad vismaz ir cerības, ka nākotnē viņi paši sevi varēs nodrošināt. Pensijas 3. līmenim es pieteicos vēl tajā laikā, kad varēja neminēt kādu konkrētu summu. Līdz ar to – kad man ir brīvi līdzekļi, es iemaksāju pensijai. Vienā reizē varu iemaksāt 400 Ls un

tad atkal kādu gadu nemaksāt. Pensijas uzkrājumus veidoju atkarībā no tā, kāda ir mana finansiālā situācija.”

„Zobārsts jau to vislabāk redz, kā dzīvo mūsu pensionāri un to, kāda ir, piemēram, vācu pensionāru rocība. Ja mūsējie vecumdienās skaita santīmiņus, vācu sirmgalvjai pensijas

vecumā beidzot tā pa īstam sāk dzīvot. Tad nākas izdarīt secinājumus – kādas vecumdienas es gribētu un vai varu paļauties tikai uz valsts garantēto pensiju? Bet tai pat laikā zinu, ka negribētu visu mūžu strādāt, lai tikai vecumdienās varētu baudīt dzīvi. Jo jebkurā vecumā taču gribas justies pilnvērtīgi.”

Dace Brencēna,
SEB Pensiju
fonda valdes
priekšsēdētāja

Pieņemot, ka Laura (28) ir sākusi strādāt 21 gada vecumā, pensionēsies 65

gados un ka tagadējā alga nemainīsies visa darba mūža laikā (Lauras pašreizējie ienākumi nav minēti, tāpēc pieņemsim, ka tie varētu būt Ls 500 pirms nodokļu nomaksas), valsts pensijas apmērs (1.+2.līmenis) Laurai varētu būt Ls 415 mēnesī pirms nodokļiem vai Ls 350 „uz rokas”. Lauras privātā pensija, pieņemot, ka to viņa krās līdz 65 gadu vecumam (t. i., līdz savu darba gaitu beigām) un regulāri novirzīs uzkrājumiem Ls 25 mēnesī, varētu būt Ls 205 mēnesī bruto vai Ls 196 mēnesī „uz rokas”. Lauras ikmēneša pensijas apmērs būtu Ls 540–550. Ja Laura savu privātās pensijas kapitālu vēlēšies izņemt jau 55 gadu vecumā, tad viņas rīcībā būs Ls 17 500 liels kapitāls. Taču, izņemot uzkrājumus iepriekš, pēc 65 gadu vecuma sasniegšanas vienīgais iztikas avots būs valsts pensija.

Pieņemot, ka Juris (32) ir sācis strādāt 21 gada vecumā, bet pensionēsies 65 gados, un ka sociālais nodoklis arī turpmāk tiks maksāts no Ls 200 mēnesī, valsts vecuma pensija Jurim būs tikai Ls 167 mēnesī (bruto), no kuriem aptuveni 2 latī tiks iekasēti nodokļos. Juris, maksādams privātajā pensiju fondā vidēji Ls 400 gadā, 65 gadu vecumā varētu rēķināties ar Ls 220 bruto (Ls 210 „uz rokas”) privāto pensiju vai Ls 18 500 lielu papildpensijas neto kapitālu 55 gadu vecumā. Ģimenes vecumdienu kopējie neto ienākumi varētu pārsniegt Ls 900 mēnesī, kas ļauj pieņemt, ka Laura ar Juri varēs gan ceļot, gan arī mazbērņus reizēm palutināt. Ja piepildīsies sapnis par savu māju ar

dārzu, tad iespējams, ka ikmēneša izdevumos būs jāiekļauj gan hipotekārā kredīta maksājumi, gan mājas uzturēšanas izdevumi. Jurim varētu ieteikt paaugstināt sociālās apdrošināšanas iemaksas – gan pensijas, gan citu sociālo garantiju dēļ (arī labi zobārsti nav pasargāti no nepatīkamām dzīves situācijām). Turklāt saskaņā ar likumdošanas normām iemaksas privātajā pensiju fondā 400 latu apmērā (gadā) pie 200 latu oficiālajiem ienākumiem mēnesī no nodokļu efektivitātes viedokļa nemaz nedrīkstētu pārsniegt Ls 240 gadā: nodokļu atvieglojumu limits iemaksām pensiju fondā no nākamā gada ir tikai 10% no bruto gada ienākumiem, kas nozīmē, ka atgūt atpakaļ no valsts ledzīvotāju ienākuma nodokļa pār maksu par summu, kas pārsniedz minētos 10%, neizdosies. Laura stāsta, ka veido uzkrājumus bērnu nākotnei, kas ir apsvicama iniciatīva. Ja šie uzkrājumi notiek ar dzīvības apdrošināšanas polises starpniecību, būtu nepieciešams pārbaudīt kopējo gada iemaksu/prēmiju summu: ja tā nepārsniedz 10% no Lauras bruto ienākumiem, tad nodokļu atlaides tiek izmantotas efektīvi.

Kāpēc akcentēju nodokļu atvieglojumus? Tas ir būtisks uzkrāšanas apstāklis! Piemēram, Lauras uzkrājumi pensiju fondā laika gaitā summāri papildināsies ar vairāk nekā 3000 latiem, kurus viņa var atgūt no valsts, regulāri iesniedzot gada ienākumu deklarācijas. Laura izsaka vēlmi doties pelnītā atpūtā jau 50–55 gados. Teorētiski tas ir iespējams, bet ir jāņem vērā, ka valsts garantētā vecuma pensija šobrīd tiek nodrošināta no 62 gadu vecuma (nākotnē pensijas vecums, visticamāk, tiks paaugstināts). Tātad – lai varētu pabeigt darba gaitas jau pēc 50 gadiem, personīgiem uzkrājumiem ir jābūt pietiekamā līmenī.

Anželika
Berga-Berķe,
Hipotēku
bankas valsts
fondēto pen-
siju projektu
vadītāja

Juris vēlamā pensiju

saņems, ja gan 2., gan 3. līmeņa pensiju fondu vidējais ienesīgums gadā līdz pensionēšanās vecumam būs vismaz 8%. Principā šis ir samērā augsts ienesīguma rādītājs tik ilga termiņa uzkrājumiem, tādēļ Jurim ļoti cītīgi jāseko pensiju fondu rezultātiem. Būtiski, ka, sākoties ekonomikas lejupslīdei, viņam noteikti jāizvēlas drošāka un konservatīvāka ieguldījumu stratēģija. Ņemot vērā Jura vecumu, 1. un 2. līmeņa daļa varētu būt arī ievērojami lielāka, taču tikai tad, ja tiktu maksāts sociālais nodoklis par lielāku ienākumu summu. Sprototami ir Jura uzskati par sociālā nodokļa maksāšanas jēgu. Ņemot vērā pēdējās izmaiņas pabalstu sistēmā, motivācija veikt iemaksas ir krietni mazinājusies tādēļ, ka sociālais nodrošinājums nebūs pilnīgi proporcionāls iemaksu summai. Juris no valsts (t. i. pirmais un otrais līmenis) saņemtu ap 70% no pensijas kopējā apmēra, un 30% ikmēneša ienākumu veidotu uzkrājums pensiju 3. līmenī.

Cemenu ģimenes uzkrājumu politika ir samērā mūsdienīga – pāris izmanto aktuālākās uzkrājumu veidošanas iespējas bērniem un pensijai, par ko saņem arī nodokļu atvieglojumus. No citas puses skatoties, jāatzīmē, ka minētie ieguldījumi ir samērā vienkārši un pakļauti vieniem un tiem pašiem riskiem – valūtas vērtības svārstībām, inflācijai u. tml. Tāpat šāda veida uzkrājumi nav īpaši likvidi. Piemēram, pensiju fondā noguldītos līdzekļus persona drīkst saņemt, tikai sasniedzot 55 gadu vecumu. Taču par ieguldījumu uzskatāms arī privātais bizness, kas pēc apraksta šķiet samērā perspektīvs. Šajā gadījumā varu Jurim rekomendēt uzturēt savu profesionālo kompetenci labā formā, kā arī papildus pastudēt ar uzņēmējdarbības vadību saistītās lietas, lai varētu turpmāk attīstīt un vērst plašumā savu biznesu.

Sievasmāti nevarēs

Individuālais seifs bankā domāts vērtīgām, bet parasti ne lielām lietām.

Esat sabildējis sevi ar sievu intīmos brīžos un nu, kad bērni paaugas, sācis uztraukties, vai tik viņi šīs bildes mājās neatrod un redzētā iespaidā nepārvērtē deguna urbināšanas kaitīgumu

un vēl šo to no tā, ko esat centies viņiem ieaudzināt? Esat netīšām bārā, būdams zem labiem grādiem, nule iepazītiem pudeles brāļiem ar šaudīgu skatienu un tetovētiem pirkstiem izlielījies, ka jums

mājās zem gultas stāv kaste ar vecmāmiņas dārglietām? Esat noraizējies, ka progresējošās sklerozes dēļ svarīgus dokumentus mājās varat nobāzt tā, ka pēc tam pats nevarēsit atrast? Esat nolēmis kādu laiku pastrādāt ārzemēs, bet neesat drošs, kas pa jūsu atvilktnēm tikmēr neviens nerakņāsies? Esat uzrakstījis ģeniālu romānu un nezināt, kur to

FOTO SHUTTERSTOCK

nedrīkstam to darīt,” stāsta *Danske-Bank* galvenais kasieris Nils Teterovskis. Seifa nomniekam garantētā konfidencialitāte ir tik liela, ka teorētiski jūs bankas seifā varat glabāt arī granātas, heroīnu un plānu, kā nokļūt pie *Interpola* meklēta mafijas vadoņa. Taču tas nenozīmē, ka seifā drīkst glabāt gluži visu. Otrkārt, gluži visas vērtības banku seifos nemaz nevar glabāt – to ierobežo seifu izmēri, kas parasti ir piemēroti dokumentu un nelielu dārglietu ievietošanai. Ar lielām gleznām vai dārgām vāzēm būs stipri grūtāk, bet, teiksim, vēlmi seifā turēt jūsu sievasmāti nespēs izpildīt neviena Latvijas komercbanka.

 Seifu, protams, varat iegādāties un turēt arī mājās, taču tas ir dārgāk. Turklāt bankas seifam ir vēl citas priekšrocības. Tas tiek nomāts ar līgumu, kuru var nepagarināt, ja zudusi nepieciešamība seifā kaut ko glabāt. Piemēram, ja sarežģītākā brīdī jūs savas ģimenes dārglietas veiksmīgi realizējat, seifs mājās pārvēršas par nevajadzīgu un neērtu mēbeli, kuru pārdot būs daudz grūtāk nekā to, kas tajā tika glabāts. Ja vēl mājās seifs ir iestiprināts tā, lai zagļi nespētu to izlaupīt kopā ar sienu un aiznest, problēma kļūst pavisam sarežģīta. Arī pret ugunsgrēku seifi bankās ir nodrošināti labāk nekā mājās.

 Parasti individuālo seifu izmēri bankās ir nelieli, piemēroti platumā un garumā A4 formāta dokumentu glabāšanai, bet augstumā – sākot no sērkočiņu kastītes izmēriem. Taču mēdz būt arī lielāki. Latvijas banku piedāvātie individuālie seifi nebūs piemēroti jūsu mīļā dobermanņa dabīga izmēra zelta statuetes glabāšanai un diez vai arī jums mantojumu atstājušā vectētiņa portre-

maksa par diennakti. Latvijā seifa noma maksā vidēji no Ls 60 līdz Ls 150 gadā. Līgumu par individuālo seifu bankā var slēgt gan uz vairākiem gadiem, gan arī tikai uz vienu diennakti. Pieklūst pie sava bankas seifa iespējams bankas darba laikā. Diezgan dārgs prieks ir klienta pazaudētas atslēgas vai slēdzenes atjaunošana – ap simt latu.

Līgums ar banku nosaka, ko individuālajā seifā nedrīkst glabāt. Tie ir ieroči, sprāgstvielas, indīgas vielas, radioaktīvas vielas un daži citi priekšmeti, kam nepieciešama īpaša glabāšana, lai nenodarītu ļaunumu bankai vai tās darbiniekiem. Parasti bankas individuālā seifa nomu piedāvā klientiem, kuriem ir atvērts konts šajā bankā. Pēc līguma noslēgšanas jūs iegūstat seifa atslēgu un tiesības glabāt savā seifā visu, kas ienāk prātā, proti, vērtspapīrus, naudu, dārglietas, grāmatvedības dokumentus, „kompromatu”...

Bankas individuālajā seifā glabāta nauda nenes procentus, toties, kā liecina rūgtā pieredze, risks to bankā zaudēt lielu krīžu gadījumos ir mazāks nekā tai naudai, kas glabājas kontā. Līgumā var paredzēt, ka seifa saturs ir komercnoslēpums, kuru banka neizpauž pat likumā paredzētajos seifa atvēršanas gadījumos. Īpaši jāatzīmē, ka banka neatbild par seifa satura vai pat paša seifa bojājumiem, ko izraisījis tajā glabāto priekšmetu fizikāli ķīmiskais stāvoklis. Tāpēc seifā nav ieteicams glabāt, piemēram, lielā pandas vai kāda cita reta zvēra gaļu, kas bojādamās varētu izplatīt tik nepatīkamu smaku, ka bankas darbinieki būtu spiesti seifu atvērt. To viņi drīkst darīt arī tad, ja klients pazaudējis atslēgu, nav izņēmis savas glabājamās mantas pēc līguma darbības beigām vai nav samaksājis par seifa nomu.

likt? Šajos un vairākos citos līdzīgos gadījumos jums atgūt dvēseles mieru var palīdzēt individuālais seifs bankā. Ģimenes dārglietas, dārgas dāvanas, svarīgi dokumenti un citi jums nozīmīgi priekšmeti jūsu bankas seifā būs „kā bankā” – daudz lielākā drošībā nekā mājās, tos neaiztiks ne sveša, ne pazīstama roka. Vērtīgām un ikdienā reti nepieciešamām lietām bankas seifs ir pati piemērotākā glabātuve.

 „Mēs jau neskatāmies, ko klients savā seifā liek iekšā, un nemaz

Bankas individuālajā seifā glabāta nauda nenes procentus.

tam ar visu rāmi, bet palielam naudas maisam gan. *DBNord* bankas individuālo seifu izmēri ir no 10 x 33 x 50 līdz 60 x 33 x 50 centimetriem. *DanskeBank* – no 4 x 24 x 36,5 līdz 28 x 24 x 36,5 cm. *Swedbank* Centra filiālē augstākie seifi ir 60 cm augsti. Jo lielāks seifs, jo dārgāks, jo ilgāks glabāšanas laiks, jo lētāka

Tāpēc seifa nomas līguma darbības laika beigās ieteicams atcerēties, citādi banka var pret jums lietot sankcijas, piemēram, liegt piekļuvi seifam, kamēr neesat samaksājis par nomu. Ja jūsu skleroze ir liela, arī šī summa var izaugt diezgan liela, iekams attāpaties, ka jums taču bankā kaut kas glabājas.

Kreks-peks *Forex*

Parasts rīts Rīgas tramvajā. Šoreiz gan tajā braucošo acis ik pa laikam atgriežas pie kāda, šai vietai netipiska reklāmas plakāta. Gluži kā Buratino, kuram pilnmēness naktī vajadzēja aiziet uz burvju lauku un iedēstīt zelta monētu, lai pēc burvju vārdiņiem kreks-peks-feks no tās izaugtu naudas koks, arī Latvijā ir iespēja pelnīt 30% mēnesī un vēl vairāk. Ir tikai jāaiziet uz bezmaksas semināru, kurā nedēļas laikā atklās noslēpumu – kā – un vietu – kur, proti, biržās un valūtas tirgū jeb *Forex*.

Durvis uz šo apsolīto pārticības zemi ir jāmeklē kādā ēkā netālu no Centrālās dzelzceļa stacijas, starp autoskolas un lombarda izkārtņēm. Nelielā telpā ir pulcējušies vairāk nekā desmit cilvēku. Lielākā daļa no tiem ir jauni puiši, ir arī dažas meitenes un vairāki vecāka gadagājuma cilvēki. Nevienš no sanākušajiem ārēji neizskatās pēc labi situēta un biznesā pieredzējuša. Visdrīzāk tie ir cilvēki no tā paša Rīgas tramvaja, kuri gluži vienkārši grib nopelnīt un dzīvot labāk. Vēlāk, sazvānoties ar reklāmdevējas firmas *Teletrade* pārstāvi Latvijā Alekseju Smirnovu, viņš atbild uz pirmo jautājumu – kāda ir semināru apmeklētība? „Cilvēki nāk,” saka A. Smirnovs un tad sāk uzstājīgi taujāt pats – kāpēc viņam vispār tiek uzdoti kaut kādi jautājumi? Uz jautājumu – varbūt uzņēmuma pārstāvim ērtāka būtu saruna klātienē? – atbilde tā arī netiek saņemta, jo klausulē atskan pīkstieni, tā liecinot, ka saruna ir izbeigta.

Finanšu un kapitāla tirgus komisija apstiprina – ieguldījumu pakalpojumu piedāvātāji no šaurā Latvijas investoru loka ir pārgājuši uz plašām tautas masām. Taču, ja pašlaik Latvijas likumi nosaka, kā tiek regulēta darbība, kas ir saistīta ar dažādiem finanšu instrumentiem, tad valūtas darījumi, tostarp pakalpojumi darbībai *Forex*, regulēti netiek. Proti, firmām, kas piedāvā sniegt šādus pakalpojumus, nav jāsaņem speciāla licence, un tas nozīmē, ka no valsts puses tās netiek papildus uzraudzītas un kontrolētas. Līdz ar to – visa atbildība par savas naudas ieguldīšanu, rīcību valūtas tirgū un lēmumiem, kas varētu nest ne tikai peļņu, bet, būtiski piebilst, arī zaudējumus, ir jāuzņemas cilvēkam pašam.

Eksperti norāda, ka šādā situācijā ir ļoti svarīgi saprast – kam īsti jūs uzticat savus līdzekļus, proti, kam piederošo tirdzniecības platformu jūs izmantosiet. Vai tā strādās precīzi un ātri, kas ļoti nepieciešams, mēģinot pelnīt uz valūtas svārstībām. Tāpat der būt ļoti paškritiskam – vai jums ir pietiekams zināšanu un psiholoģiskās sagatavotības līmenis, lai spētu izturēt

darbu vienā no saspringtākajiem tirgiem pasaulē, kur ne viens vien profesionāls investors ir aplauzis ragus. Turklāt, tā kā tas ir ļoti riskants bizness, tajā nekādā gadījumā nevajag ieguldīt visu savu naudu, bet gan tikai ļoti, ļoti nelielu daļu, kas nav vajadzīga ikdienas tēriņiem un kuras zaudēšana būtiski nepasliktinās jūsu dzīves līmeni.

Vieta, kur ir nauda

Teletrade rīkotais seminārs sākas ar vairākas minūtes gara reklāmas klipa noskatīšanos, kurā visus klātesošos krievu valodā informē par to, ka „uz katriem ieguldītajiem 1000 dolāriem var nopelnīt 1000 dolārus,” ka „šajos kursos var apgūt treidera un finanšu analītiķa profesiju,” kā arī „apmācība notiek pēc labāko augstskolu programmām, bet prakse – reālā tirgū”. Turklāt „treidera peļņa ir līdzvērtīga lielas komercstruktūras vadītāja algai”. Pie tā visa var tikt jau pēc nedēļas, kad būs apmeklēti četri bezmaksas semināri pa pusotrai stundai katru reizi. Turklāt uzņēmums piedāvā arī savu tirdzniecības platformu, kas ir bez maksas. Savukārt par individuālo apmācību gan būs jāmaksā.

Pēc reklāmas noskatīšanās pasniedzējs un šī uzņēmuma konsultants, jauns vīrietis, kurš tā arī nenosauc savu uzvārdu, sāk stāstīt, ka akciju tirgū varot nopelnīt 100 līdz 150% gadā. Taču patiesā peļņa slēpjoties *Forex* tirgū, kur, pērkot un pārdodot valūtas un spēlējot uz to kursu izmaiņām, var nopelnīt no 240 līdz pat 360% gadā. To, ka tikpat labi var nopelnīt daudz mazāk un ir arī liela varbūtība savu ieguldījumu zaudēt vispār, semināra vadītājs piebilst nesteidzas. Iespējamie zaudējumi gan tiek minēti, kad tiek runāts par konkrētu piemēru, proti, katru mēnesi no saviem ieguldījumiem atpakaļ var dabūt 100%, bet, protams, varot pienākt arī tāds mēnesis, kad ieguldījums tiek zaudēts. Taču – līdz tam jau nopelnītā nauda ir divas trīs reizes lielāka par pazaudēto. Situācija, kas notiek, ja jaunais investors tirgū iesaistās tieši tajā nelaimīgajā mēnesī, kad ieguldījumus ir lemts zaudēt, apspriesta netiek.

To, ka, izmantojot ekonomikas lejupslīdi

Kas jāzina*, lai tevi neapkrāptu *Forex*

- *Forex* tirgi nav regulēti, un pamatā tajos darbojas profesionāli brokeri, kuri pārstāv lielas bankas, starptautiskas korporācijas, valdības un spekulantus. Individuāli tirgotāji veido ļoti mazu tirgus daļu un, pirms iesaistīties šajā tirgū, ir jābūt pamatotai pārliecībai par savu pieredzi un spējām. Jāatceras, ka valūtu tirgus ir ļoti svārstīgs un zaudējumi tajā var rasties strauji, īpaši, ja lieto lielu kredītplecu.

- Vienotas un centralizētas valūtas tirdzniecības biržas (*Forex*) nav. Katrs valūtas brokeris var iegādāties programmatūru un izveidot savu tirdzniecības vietu, kurā klients var tirgoties ar valūtu ar citiem šī brokera klientiem vai ar pašu brokeri. Brokera izdaudzinātā *Forex* birža var būt nekas vairāk kā serveris Purvcimā.

- Līdz ar *Forex* popularitātes pieaugumu pēdējo 10 gadu laikā ir krietni pieaugusi arī krāpšana, mēģinot ar rožainiem solījumiem izvilināt cilvēkiem naudu ieguldījumiem *Forex*. Tikai ASV pēdējo gadu laikā tiesā ir nonākuši vairāki simti firmu, uz kuru solījumiem paļaujoties, vairāk nekā 23 tūkstoši cilvēku ir zaudējuši pāri par 300 miljoniem ASV dolāru.

- *Forex* brokeri bieži piedāvā dažādus bonusus, bezmaksas platformas, programmatūru, lai klients tirdzniecību uzsāktu nekavējoties. Lai pelnītu, *Forex* brokeriem ir nepieciešams jauns klientu pieplūdums. Tāpēc lielas summas tiek tērētas mārketingā un klientu uzticības iegūšanā.

Esiet uzmanīgi, ja dzirdat solījumus:

- >> gada laikā peļņa var sasniegt vismaz piecpāru skaitli vai peļņa būs mērāma 10 un vairāk procentu mēnesī;
- >> investīcijas *Forex* ir ar zemu riska līmeni, pret zaudējumiem vienmēr var aizsargāties;
- >> jūs varēsiet pelnīt neatkarīgi no kāpuma vai krituma tirgos;
- >> jāinvestē ir nekavējoties, citādi var būt par vēlu.

Krāpnieki *Forex* tirgos bieži:

- >> apsola peļņu, bet reāli klienti to nesaņem. Dažkārt pat netiek veikta reāla tirdzniecība, bet klientu nauda tiek izmantota pavisam citiem mērķiem.
- >> stāsta, ka klientu uzdevumi nonāk lielā *Forex* tirgū, lai gan darījuma otrā pusē nereti atrodas tikai viens pats firmas brokeris un tie nekad nenonāk atklātā tirgū
- >> manipulē klientiem pirmos darījumus, lai tie

būtu pelnoši un klients iegūtu pārliecību par savām spējām

- >> iedrošina izmantot lielu kredītplecu (vairāk kā 1:10), un tad atsaucoties uz „tirgū” it kā notikušajām pēkšņajām, bet patiesībā neeksistējošajām cenu svārstībām, liek nostrādāt klienta uzliktajiem automātiskajiem pārdošanas uzdevumiem. Klienta „īpašumi” tiek izpārdoti par nepamatoti zemām cenām

- >> uzrāda vienas cenas t.s. demo kontos, bet reālajos kontos cenas tiek uzrādītas ar aizkavēšanos, kas valūtas brokerim iespēju pelnīt uz starpību starp reālajām cenām tirgū un cenām, par kādām klients iesniedz pirkšanas vai pārdošanas uzdevumus
- >> klienta iesniegtie pirkšanas vai pārdošanas uzdevumi tiek izpildīti ar aizkavēšanos. Ja cenas tirgū šajā laikā ir jau izmainījušās valūtas brokeris nopelna uz starpību. Kavēšanās nereti tik attaisnota ar līniju traucējumiem, serveru noslodzi utt.
- >> deklarē, ka vairākums klientu pelna, lai gan vairākums parasti cieš zaudējumus.
- >> daudz runā par citu savu klientu „veiksmes stāstiem”.
- >> deklarē, ka ir pieredzējušas un prestižas ieguldījumu kompānijas.

un daudzu cilvēku nonākšanu uz finansiāla sēkļa, savus ienākumus parasti steidz palielināt ātras un vieglas naudas solītāji, ne reizi vien uz savas ādas ir izjutuši arī Latvijas iedzīvotāji. Der atcerēties kaut pāris skaļāko notikumu – piemēram, lielo peļņu kādreiz solījušās *Bankas Baltija* un firmas *Auseklītis* darbību. Joprojām ik pa laikam Latvijā sāk darboties kāda finanšu piramīdas shēma, kura līdz ar savu sabrukšanu aiznes ne vienu vien lētticīgā pēdējos uzkrājumus. Taču, neskatoties uz visu rūgto pieredzi, Latvijas iedzīvotāji ļoti labprāt notic jauniem solījumiem. Eksperti to skaidro ar joprojām salīdzinoši zemo izglītības līmeni finanšu jautājumos un vēlmi ticēt brīnumiem un negaidītai veiksmei. Ja labajos laikos parasti uz šāda veida solījumiem uzķeras avantūristiski noskaņotas personas, tad ekonomiskās lejupslīdes periodā pie šī pēdējā salmiņa mēģina pieķerties cilvēki, kas vienkārši nonākuši izmisumā un nezina, kā dzīvot tālāk.

Bēdīgais stāsts

Ļoti ātri to, ka darbošanās *Forex* var nebūt nemaz tik viegls un ātru peļņu nesošs process, saprata 23 gadus vecais Arturs. Viņa pamatdarbs ir saistīts ar Eiropas Savienības projektu ieviešanu, un laimi *Forex* tirgū viņš nolēma izmēģināt tieši potenciālās lielās peļņas dēļ. Par *Forex* puišis uzzināja, ievērojot kādu ASV kompānijas reklāmu internetā, tad meklējis, vai nav līdzīgu piedāvājumu arī Latvijā, un atradis tos pašus bezmaksas kursus, pēc kuru apmeklēšanas nolēmis arī sākt savu spekulatīvo biznesu. Tiesa gan, bezmaksas tirdzniecības platformu ir lejupielādējis no ASV kompānijas, nevis no Latvijas firmām. Jautāts, vai patiesi nekas nav bijis jāmaksā, atbild atklāti: „Tur viss ir bezmaksas, līdz tu nonāc līdz reālai naudas ieguldīšanai.”

Secinājums par savu valūtu tirgotāja karjeru Artūram ir viens: „Ja tu esi finanšu eksperts un labi orientējies arī pasaules sociālpolitiskajā situācijā, kas to visu ietekmē, tad tas arī ir tik skaisti, kā viņi stāsta, bet praksē... mana pieredze liek domāt citādi.” Sācis ar 1000 ASV dolāriem. „Gāja kā pa celmiem. No sākuma bija tāda iesācēja veiksmē un 200 vai 300 dolārus pat izdevās nopelnīt,” saka Artūrs, bet atzīst,

ka tomēr pamatīgi ir traucējuši ikdienas darbi un arī tas, ka pieredzes trūkuma dēļ viņš nespēja paredzēt daudzas lietas, kas var notikt, un tādēļ nereti noslēgtie darījumi izrādījušies nepareizi. Valūtu tirgoņa karjera Artūra dzīvē ilgusi vien dažus mēnešus, kuru laikā viņš zaudēja 500 latu jeb lielāko daļu no sava ieguldījuma. Kopš tā laika ar investīcijām vairs nav mēģinājis nodarboties. Savukārt šajā laikā viņš ir izdzīvojis vairāku attieksmju maiņas – sākot no pārliecības, ka viņam viss ļoti labi padodas un finanses vairs nav jautājums, par ko būtu jāsatraucas, līdz apziņai, ka viņš joprojām mācās, un visbeidzot – līdz apjaušmai, ka to summu, kuru investē, vairs nekad var arī neredzēt.

Finanšu smagsvaru rings

„Ja vidēji gadā akciju un *Forex* tirgū var nopelnīt 20–30%, tad tas nozīmē, ka esi labs profesionālis. Bet, ja izdodas nopelnīt vairāk, tad tā ir veiksmē,” atzīst privātais investors Hermanis Juzefovičs. Viņš norāda, ka *Forex* ir ļoti, ļoti straujš tirgus un tur naudu

pazaudēt var ļoti ātri. „Es pats šajā tirgū lieku tikai 5–7% no visiem saviem līdzekļiem. Ir eksperti, kas uzskata, ka drīkst ne vairāk kā 4%. Taču šie cilvēki, kas aiziet uz nedēļu gariem kursiem, bieži vien riskē ar visu kapitālu, un lieki piebilst, ka viņi arī visu zaudē,” saka investors.

H. Juzefovičs atzīst, ka ne reizi vien ir saskāries ar cilvēkiem, kuri gatavi iet un darboties finanšu tirgos bez jebkādas sagatavotības. „Tad lai labāk iet uz kazino! Es pats esmu bijis klāt un redzējis, kā cilvēks vinnē spēļu automātos lielu naudu. Tā ka – nopelnīt arī 360% ir iespējams, ja, protams, uz šo lietu skatās kā uz azartspēlēm. Taču *Forex* nav spēle. Finansēs svarīgas ir zināšanas, un tās nav iespējams apgūt pāris semināros,” akcentē investors. Viņš uzsver, ka vienmēr mēģina tiem cilvēkiem, kuri izsaka vēlēšanos darboties *Forex* tirgū, ieskaidrot, ka šajā tirgus pasaulē strādā augstākās klases profesionāļi, investīciju *smagsvari*. „Nezin kāpēc daudzi uzskata, ka viņi spēj sacensties ar šiem profesionāļiem. Nezinu, varbūt notiek brīnums, un bez sagatavotības, bez jebkāda treniņa var kļūt par boksa čempionu Latvijā.

Bet padomājiet, vai jūs varat kļūt par pasaules čempionu boksā, ja jūs neesat pamatīgi trenējies?” retoriski taujā H. Juzefovičs. Viņš pats – pēc desmit gadu pieredzes finanšu tirgos un rokas iemēģināšanas arī *Forex* – tagad sācis studijas *Banku augstskolā*, jo sapratis, ka ir nepieciešamas papildu zināšanas finansēs.

To, ka nekas nevar nodrošināt 100% peļņu un turklāt ilgstoši, atgādina arī citi profesionālie tirgus eksperti. „Neviena sistēma pasaulē simtprocentīgi nepelna. Tas ir atkarīgs no tā, cik daudz cilvēks strādā, cik stingra ir viņa disciplīna un arī kāda ir veiksmē,” rožainos peļņas solījumus komentē *Nordea Markets* analītiķis Andris Lāriņš, piebilstot – ja tas būtu tik droši, tad neviens pasaulē neko citu nemaz nedarītu.

„360% peļņa var būt arī nedēļas laikā,” pieļauj *Parex Asset Management* Finanšu tirgus daļas vadītājs Jānis Bērziņš un norāda, ka „tomēr 10 gadus strādājot ar investīcijām, es nezinu daudz cilvēku, kuri *Forex* būtu nopelnījuši tiešām lielu naudu”. Īstermiņā peļņa varot būt liela, bet ilgtermiņā tas neesot nemaz tik vienkārši. Kursi un semināri sniedzot bāzes informāciju, lai *Forex* tirgū varētu strādāt, taču saņemtais zināšanas nav pietiekamas, lai varētu arī veiksmīgi pelnīt. J. Bērziņš uzsver, ka solot vieglu un lielu peļņu, firmām ir ļoti viegli piesaistīt cilvēkus un pārdot savus pakalpojumus. „Es, piemēram, nevaru saviem klientiem solīt šādus peļņas procentus, jo zinu, ka realitātē peļņa nāk diezgan grūti,” atzīst eksperts.

Patlaban Latvijā ir vairākas bankas, kas piedāvā saviem klientiem veikt darījumus arī valūtas tirgū.

No *Forex* nav jābaidās

Ja pirmais *Forex* popularitātes bums Latvijā ir bijis deviņdesmitajos gados, kad ar šādiem investīciju piedāvājumiem parādījušās ārvalstu kompānijas, tad par otru var minēt laiku, kad daudz pieejamāks kļuva internets un cilvēkiem radās iespējas sekot līdzi cenu grafikiem un pašiem izmēģināt roku valūtas tirdzniecībā.

Lai arī *Forex* tirgus ir prasīgs pret tiem, kas tajā darbojas, uztvert valūtas tirdzniecību kā nesaprotamu bubuli un no tās baidīties arī nebūtu īsti pareizi. A. Lāriņš norāda, ka, galu galā, valūtas tirdzniecībā jau ir piedalījies ikviens Latvijas iedzīvotājs, kurš kaut reizi ir braucis uz ārzemēm un tādēļ mainījis valūtu.

Eksperti norāda uz vairākām lietām, ko vajadzētu ņemt vērā, pirms sākt nodarboties ar valūtas pirkšanu un pārdošanu. Proti, der tomēr atcerēties arī kādu sentēvu teicienu, ka bezmaksas siers ir tikai peļu slazdā. Tātad – būt uzmanīgiem ar tām firmām, kas piedāvā savus pakalpojumus bez maksas. Kāpēc tas šiem uzņēmumiem ir izdevīgi, kā viņi pelna? Kāpēc, ja ir iespēja bez jebkāda riska nopelnīt lielu naudu, to nedara ikviens pasaules iedzīvotājs? Un galu galā – kāpēc vēl joprojām cilvēcei nākas cīnīties ar nabadzības problēmām, ja jau var gada laikā pat trīskāršot savus ieņēmumus?

bez kavēšanās. Valūtas tirgū kursi mainās ļoti ātri, un dažkārt pat ceturtais skaitlis aiz komata var radīt lielas izmaiņas, tādēļ tas, vai dotais uzdevums tiek īstenots bez kavēšanās, ir būtiski. Komisijas maksas neviens īpaši noslēpt nemēģinot, jo pamatā tās tiek iekļautas jau pašā darījumā.

Tomēr, gluži kā ar jebkurām citām lietām interneta plašumos, arī *Forex* piedāvājumos ir jāuzmanās no blēžiem. „Ir jāskatās, kam tu uztici savu naudu. Kēdes vēstuļu autoriem taču mēs savus konta numurus nesūtam,” brīdina A. Lāriņš. Ja esat atradis firmu, kas piedāvā jums šķietami pievilcīgus *Forex* darījumu pakalpojumus, paskatieties – kurā valstī šī firma ir reģistrēta, vai tās juridiskā adrese neslēpjas kādā ārzonas pastkastīšu firmā. Tāpat der arī painteresēties, vai šajā valstī, kur ir reģistrēta pakalpojumu piedāvājošā firma, ir arī nepieciešama licence *Forex* darījumu veikšanai. Lai arī Latvijā patlaban šis sektors netiek licencēts,

Darbošanās *Forex* var nebūt nemaz tik viegls un ātru peļņu nesošs process.

Bieži vien tās bezmaksas tirdzniecības platformas, kuras var lejupielādēt internetā, ir ar ierobežotām iespējām un sarežģītākas operācijas caur tām veikt nebūs iespējams. Tāpat ir svarīgi saprast – vai konkrēti jūsu izvēlēta tirdzniecības vieta strādā ātri un dotie tirdzniecības uzdevumi tiks arī izpildīti

piemēram, Lielbritānijā uzņēmumiem, lai sniegtu šos finanšu pakalpojumus, šādas licences jāsaņem. Ja licence firmai būs, tad tā būs papildu drošība arī jūsu darījumiem. *Nordea Markets* pārstāvis A. Lāriņš uzsver – tiem, kas iegulda naudu *Forex*, vajadzētu zināt, kas stāv darījuma otrā pusē.

Ieteikumi* ieguldītājiem:

- >> lai ko jums arī nestāstītu, atcerieties, ka *Forex* ir augsta riska tirgus; neļaujieties spiedienam par ātru lēmumu pieņemšanu;
- >> pirms iesaistīšanās *Forex*, konsultējieties ar kādu neatkarīgu profesionāli – investoru, advokātu, grāmatvedi;
- >> par visiem darījumiem pieprasiet rakstiskus dokumentus; neinvestējiet vairāk, nekā jūs varat atļauties zaudēt;
- >> neieguldi *Forex* tirgos kredītus vai savus iekrājumus, kas var būt nepieciešami;
- >> pārbaudiet starpnieku, kas piedāvā ieguldījumus, „slavu” neatkarīgos avotos, tostarp valsts institūcijās.

* ieteikumi sagatavoti, balstoties uz ASV Preču nākotnes darījumu tirdzniecības komisijas (*Commodity Futures Trading Commission*) un internetā atrodamo informāciju.

Spēja visu sākt no sākuma ir galvā

Pēdējā laikā par krīzes skartajiem tautiešiem dzirdēts pietiekami daudz - televīzijā, laikrakstos vai vienkārši kaut kur garām skrienot, bet vēl nebija nācies tikties aci pret aci, lai uzklausītu kādu no šiem stāstiem no sākuma līdz beigām. Tāpēc, kad bija jau norunāta tikšanās ar cilvēku, kurš uzsācis savu fiziskās personas maksātspējas procesu, es pieķeru sevi domājam, ka nezinu, kā lai uzvedos intervijas laikā. Kāds viņš būs? Bēdu sagrauzts, uzvilks, ironiski noskaņots par visu, jo bankai un tiesu izpildītājiem nepieejamā zeķē paslēpis līdzekļus, par ko turpināt uzturēties. Tas ir kāds vīrietis virs četrdesmit, melni svītrotā uzvalkā, kura audumu pazinēji dēvē par baņķieru pidžamu. Mani aizspriedumi vienā mirklī izkūp, jo viņš nevienu, izņemot sevi, savās neveiksmēs nevaino. Panākumi esot aizmiglojuši pat viņa divdesmit gadu pieredzi uzņēmējdarbībā. Taču viņš atkal uzsācis jaunu projektu, un viņa enerģiskums un skaidrā valoda liek domāt, ka ar viņu viss būs kārtībā.

Strādāja dienu un nakti

„Vienmēr esmu bijis cilvēks, kurš palaužas tikai uz sevi. Ja vēlētos iesaistīties politikā, tad būtu jāiet pie lielajiem zēniem, kuri to ietekmē, un pašam tajā jāpiedalās. Taču es tur neesmu piedalījies un biznesā vienmēr esmu palāvis tikai uz sevi. Diemžēl. Jo esmu kļūdījis. Tikai tāpēc, ka vienā brīdī likās, ka jūra līdz ceļiem. Desmitgadēs mērāma normāla attīstība un iestrādnēs. Burbuļa laikā četri labi darījumi, katrs nākamais arvien apjomīgāks un finansiāli

ietilpīgāks, un viss! Pasaule pie kājām! Sajūta, ka tevi no šī troņa nevar nogrūst, nekas nevar ietekmēt. Un tad kļūdains projekts, nelaikā, kas aiz sevis, kopā ar visu pārējo ekonomiku, nes tik drausmīgas sekas, ka nav iespējams atgūties. Protams, tas tā nebūtu bijis, ja nebūtu iestājusies krīze. Tomēr! Ja reiz sevi uzskatu par komersantu, kuram jāspēj prognozēt un paredzēt, izsvērt un pieņemt pareizos lēmumus, bija jāapzinās, ka eiforijai bija jābeidzas,” stāsta uzņēmējs, kurš, tāpat kā daudzi šodien, nokļuvis neapskaužamā situācijā, taču padoties negrasās. Deviņdesmito gadu sākumā kādā Kurzemes mazpilsētā viņam piederēja kiosks, kuru pārņēma no Patērētāju biedrības. Strādāja pa dienu, naktī brauca pēc preces, kuras tirgotas konteineriem. Vēlāk noskatījies ēku šīs pašas mazpilsētas centrā, vieta bijusi ideāla veikalam. Uzzinājis, ka tās īpašnieks dzīvo ārzemēs, sazinājies ar viņu, īpašumu atguvis un piecos gados to izpircis. „Tur bija veikals, kafējnīca. Viss notika lieliski. Lai gan man jau tad bija skaidrs, ka tur jāstrādā darbiniekiem, bet es gribu attīstīt citus biznesa virzienus. Vēlāk iepazīnos ar cilvēkiem, kuri kļuva par maniem partneriem, darbojāmies kopā. Mums bija tādi attiecību modeļi, kuros viens otru nekad nepieņakarējām.”

Pats atbildu par savām kļūdām

Sākumā uzcelts liels atpūtas komplekss, pēc tam nodibināja nekustamo īpašumu aģentūru, realizēja dažādus attīstības projektus, tika tirgoti zemes gabali. „Par miljonu nopirkām un gandrīz par diviem pārdevām. Visa nauda tika ieguldīta citos projektos. Bet tagad varu tikai domāt, vai tas bija pareizi vai ne? Droši vien vajadzēja mācēt apstāties. Uz restorāniem neesmu gājis, nekad neesmu naudu tērējis tā, lai sevi uzskatītu par izšķērdīgu. Jā, nopirku padārgu autiņu, jaunu. Nu, kur var būt stulbums nopirkt jaunu *Mercedes*

džipu? Par to tikai šodien domāju, tas bija stulbi, bet toreiz likās, tā vajag, tas ir normāli. Šobrīd taču ir skaidrs, ka normāli cilvēki pērk trīs gadu vecus, bet labu marku autiņus!”

Šajā laikā realizēts arī dzīvojamo ēku projekts, būvniecība uzsākta brīdī, ko šodien uzskatām par treknio gadu celtniecības izmaksu kulmināciju. Sākuši tirgot dzīvokļus, kad sākās krīze. Tagad viņa uzņēmuma saistību apjoms pret banku ir pusmiljons latu, bet pašas saistības ir viens miljons latu.

„Lasu, ko presē saka banku pārstāvji par iesāktajām fiziskās personas maksātnespējas lietām, tie visi ir komersanti, uz kuriem nevar attiecināt fiziskās personas maksātnespējas likumu.

Protams, viena daļa ir komersanti, bet kas tad viņus par tādiem pataisīja, uz kuriem tomēr attiecas šis likums?

Aizņēmušies taču būtu uzņēmumi, bet bankas nosacījumi kredītešanai pieļāva tikai finansēt tos kā privātpersonu kredītus. Kā kredītu nodrošinājumu izmantojot agrāk iegādātos, nekustamos īpašumus. Protams, ka 20 gadu laikā šo to biju iegādājies, uzkrājis un sapelnījis.”

Viņa maksātnespējas lietā ir skaidri norādīti ienākumi mēnesī, kurus novirza dažādu izmaksu veikšanai gan saistībā ar maksātnespējas procesu, gan bērnu un sevis uzturēšanai: personīgiem izdevumiem ir Ls 150 mēnesī, par katru bērnu – Ls 180 mēnesī, kopā nepilni Ls 1000 mēnesī, kā to paredz likums. „Kontam, kas atvērts, sekoju līdzi, lai neko nepārkāptu un administratoram nerastos jautājumi, lai bankām nebūtu iespējas apstrīdēt manu maksātnespējas procesu.

Ko nozīmē maksātnespējas process? Kaut kad agrāk esi gājis uz augšu, jauna ideja, jauns projekts, jauns līgums, jauns finansējums, ar jaunu spēku un azartu meties iekšā un strādājis līdz redzamam rezultātam, bet šobrīd nodarbošanās ar maksātnespējas procesu nav orientēta uz attīstību, bet gan tikai uz šī mirklja situācijas saglabāšanu ar ticību un pārliecību par

Strādāja pa dienu, naktī preces, kas tirgotas konteineriem. brauca pēc

stabilitāti nākotnē un mieru dvēselē pēc maksātnespējas plāna realizācijas. Maksātnespējas likums paredz, ja pēc Mantas pārdošanas un kreditoru prasījumu apmierināšanas plāna realizācijas pilnībā, pēc pieciem gadiem, kaut arī pārdodot visus savus īpašumus, tomēr pilnībā nebūšu norēķinājies ar kreditoriem, varēšu sākt visu no sākuma." Kaut gan no jauna ir jāsāk jau tagad, un es arī to cenšos darīt.

Kur skatījās banka?

„Manā situācija svarīgi ir sevī rast spēku domām par attīstību. Patlaban esmu iesaistījies jaunā projektā, redzu jaunas attīstības perspektīvas, domāju par ražošanu, par to biju domājis arī pirms desmit gadiem. Uzskatu, ka tā ir pamats un stabilitāte, bet, protams, ka mans prāts un acis aizmiglojās pirms četriem gadiem, kad sākās nekustamo īpašumu bums. Ražošanā tev rentabilitāte var būt 15% labākajā gadījumā, un jābūt baisam apgrozījumam, lai sasniegtu labus peļņas rādītājus, un kādām vēl jābūt investīcijām? Savukārt nekustamo

īpašumu projektos bija tikai jāspēj konkrētajā mirklī to ieraudzīt, kad jau bija pircējs. Protams, tas aizmigloja acis. Šobrīd ir jārod spēks sākt no sākuma, jo maksātnespējas procesa apstiprināšana ir tikai aisberga redzamā daļa. Viss reāli sākas tikai tagad. Pagaidām, kaut arī maksātnespējas process ir apstiprināts vasarā, ļoti precīzi un stingri turos pie izstrādātā plāna. Pieņem, ka tas bankām ir neinteresanti, bet tāds nu ir likums, kurš ļauj man atkopties un nesabrukt. No vienas puses, varētu pārvest bankai, kādēļ tā atļāva man uzņemties saistības, par kurām man kā privātpersonai mēnesī bija jāmaksā vairāk kā Ls 7000. Kur tad skatījās banka? Protams, arī man tas bija izdevīgi, savu vainu nenoliedzu un uzskatu, ka pie visa vainīgs esmu es. No otras puses, banka saka, mēs izvērtējām. Nekas tamlīdzīgs, bankas savā starpā cīnījās par tirgus daļu. Deva kredītu pat 110% vai 120% apjomā no īpašuma vērtības.

Manā dzīvē bija posms, kad ar partneri realizējām nekustamā īpašuma projektu un strādājām padsmī stundu diennaktī. Mūsu sievas, lai izrautu mūs no šī

vājprātīgā darba ritma, noorganizēja braucienu uz Āziju. Izceļojamies tur divas nedēļas, pirmo reizi biju tropiskā zonā. Tad arī es sāku domāju, uz kuriem mana dzīve iet, kam tas viss ir vajadzīgs? Vai tiešām biznesu nevar sakārtot tā, lai arī ģimenei atliek laiks? Un lēnām mēģināju to tā arī kārtot? Bet šobrīd es atkal sevī esmu ieslēdzis apziņu, ja neesi spējīgs nopelnīt, lai normāli nodrošinātu sevi un ģimeni, tad jāšancē. Un tādēļ atkal strādāju padsmī stundu, man ir jauns projekts, pilna galva ar idejām, un ticu tam, ka izķepurošos un šo laiku atcerēšos kā nelāgu pieredzi. Brīžiem liekas, ka vieglāk būtu visu pamest un aizbraukt, bet, par laimi, tie ir tikai mirkļi. Tad tu noskurinies un ej tālāk. Lielu atbalstu un ticību saviem spēkiem gūstu no ģimenes, bērniem un sieviņas. Godmaņa kunga vārdiem sakot, mēs kā pingvīni vairāk sakļaujamies un jūtamies stipri un neievainojami, esot kopā. Tikai katra galvā ir spēja visu sākt no sākuma. Bet varbūt – “no sākuma” nav īstais vārds, jo pieredzi, zināšanas, kļūdas un veiksmes, man neviens nevar atņemt.” Varbūt vairāk labā un pozitīvā, mazliet prāta, mazāk kļūdu, un viss notiek.

Kā privātbankieris un līdzekļu pārvaldnieks ieteiktu

būvēt cilvēka personiskās finanses – vai ir kādi likumi, vispārīgas patiesības attiecībā uz personisko līdzekļu un biznesa nodalīšanu, labklājības nodrošināšanu sev un ģimenei. Kādi ir galvenie ieteikumi biznesa un privātās dzīves nošķiršanai.

Jānis Sprīngis, *Hipo Fondu* Aktīvu pārvaldes daļas vadītājs

Iesaistoties uzņēmējdarbībā, vienmēr ir vērts atcerēties, kāpēc parasti biznesa darbība tiek oficiāli veikta ar ierobežotu atbildību. Ne velti viena no populārākajām uzņēmējdarbības formām ne tikai Latvijā, bet arī ārvalstīs, ir sabiedrība jeb uzņēmums ar ierobežotu atbildību. Uzņēmējdarbība ar ierobežotu atbildību nodrošina, ka uzņēmuma veidotājs vai īpašnieks tiek motivēts kaut ko darīt, uzņemties riskus, lai kaut ko sasniegtu, – ja uzņēmēja atbildība būtu

neierobežota un pārsniegtu uzņēmumā ieguldīto līdzekļu apjomu, cilvēku skaits, kas vispār vēlētos iesaistīties uzņēmējdarbībā un radītu darbavietas citiem cilvēkiem, būtu daudz mazāks. Tas savukārt negatīvi ietekmētu kopējo sabiedrības dzīves līmeni.

Ar personiskajām garantijām biznesam vajadzētu uzmanīties, jo neviens projekts nav tik drošs, lai nekas sliktas un negaidīts nevarētu notikt. Materializējoties negatīvajiem scenārijiem, var rasties situācijas, kad personisko garantiju veicējs iekļūst nopietnās

un cilvēciski nepatīkamās problēmās. Protams, raugoties no finansējuma sniedzēju skatu punkta, jebkurš papildu nodrošinājums, piemēram, aizdevumam, samazina investīciju risku – tāpēc dažādi finansējuma sniedzēji var būt ieinteresēti prasīt cik vien iespējams lielas garantijas. Te ir vērts atcerēties, ka dažādiem ekonomikas dalībniekiem ir dažādas intereses,

kas ne vienmēr sakrīt. Piemēram, ja prasīsim frizierim, vai mums ir nepieciešams uzlabot frizūru, viņš, visdrīzāk, atbildēs, ka tas ir nepieciešams, jo, iespējams, vairāk domās par savas peļņas iespējām, nevis objektīvi centīsies izvērtēt situāciju.

Tomēr uzņēmējam ir jāspēj novilkt robežu, saprotot, ka visām lietām ir

savi limiti. Laikos, kad apkārt valda optimisms un visur viss aktīvi notiek, protams, ir grūti apstāties un šādas robežas novilkt. Tāpēc daudzās situācijās risinājumus ir iespējams rast, konsultējoties ar padomdevējiem, kuriem nav interešu konfliktu un kuri spēj daudz maz objektīvi raudzīties un izvērtēt noteiktas situācijas.

**Iveta Eniņa, DnB NORD Banka
Private Banking centra direktore
par biznesa un privātās dzīves
nošķiršanu**

Vai ir kādi likumi, vispārīgas patiesības attiecībā uz personisko līdzekļu un biznesa nodalīšanu?

Ieteikumi un iespējamie risinājumi ir ļoti dažādi – atkarīgi gan no klienta finanšu iespējām, gan vēlmēm, vajadzībām un mērķiem. Sākotnēji ikvienam ieteiktu novērtēt savā rīcībā esošos aktīvus – ieguldījumus savā uzņēmumā, nekustamajos īpašumos, akcijās (ne sava uzņēmuma), obligācijās, bankā esošos finanšu līdzekļus – norēķinu kontus, depozītus, kā arī peļņu nenesošos aktīvus – dažāda veida kolekcijas. Otrkārt, būtiski ir

izvērtēt katras no šīm pozīcijām īpatsvaru kopējā finanšu struktūrā. Klients pats var izvēlēties, cik lielam šim īpatsvaram būtu jābūt – tas atkarīgs no tā, cik lielu risku klients ir gatavs uzņemties. Ieguldījums savā uzņēmumā ir tikai viens no aktīvu izvietošanas veidiem. Tomēr jebkurā gadījumā, lai arī kādu ieguldījuma veidu klients izvēlētos, ieteiktu veidot t. s. „drošības spilvenu” sešu mēnešu tēriņu apmērā. Tas palīdzēs diversificēt iespējamos riskus, kā arī, kas ne mazāk svarīgi, – radīs drošības sajūtu par savā rīcībā esošajiem finanšu līdzekļiem.

Vai uzņēmējam vajag sniegt personiskas garantijas biznesam, galvot ar visu personisko īpašumu?

Šī brīža situācijā banka patiešām prasa klientu personīgos galvojumus gadījumā, ja uzņēmumam nepieciešams aizņēmums. Tādējādi – pirms sniegt personīgo galvojumu – jābūt pārliecinātam par savu biznesa ideju un jāizvērtē uzņēmuma naudas plūsma, kā arī visi iespējamie riski. Būtiski ir arī izvērtēt savu personisko naudas plūsmu un iespējas apmaksāt kredītu.

Vai cilvēki nodala savu biznesu no savas privātās labklājības?

Varu diezgan droši teikt, ka lielākā daļa klientu līdz šim nebija veidojuši strukturētu savu aktīvu ieguldīšanas portfeli. Tas skaidrojams ar līdzšinējo biznesa struktūru un vēsturisko pieredzi – ienesīgums, ieguldot savā uzņēmumā vai nekustamos īpašumos, bija 10–20 reižu lielāks nekā,

noguldot naudu bankas depozītos vai valstu obligācijās. Tomēr ir arī uzņēmēji, kuri veidojuši privātpersonas uzkrājumus – atsevišķi no uzņēmuma, un līdz ar to viņu finanšu situācija šodien, iespējams, ir labāka, jo ir izveidots „drošības spilvens”, un klients šī brīža ekonomiskās krīzes apstākļos var neizjust nekādu diskomfortu savā personiskajā labklājībā.

Kā var palīdzēt privātbankieris vai līdzekļu pārvaldnieks rakstā minētajā situācijā, ja viņam ir iespēja to darīt?

Privātbankieris, uzsākot sadarbību ar klientu, vispirms kopīgi ar to rūpīgi izvērtē klienta jau esošos ieguldījumus – tiek analizēts, cik daudz klienta rīcībā ir zema, vidēja un augsta riska ieguldījumu. Privātbankieri to sauc par klientu auditu. Pēc tam tiek veidots klienta profils – klienta spēja sadzīvot ar risku jeb cik lielu risku viņš ir gatavs uzņemties. Protams, vienmēr sarunās ar klientu būtiski ir panākt klienta uzticību privātbankierim, jo tikai šādā gadījumā iespējams panākt risinājumu, kas maksimāli atbilstu klienta vēlmēm un sagaidāmajam rezultātam. Šajā konkrētajā gadījumā privātbankieris būtu palīdzējis cilvēkam saprast viņa reālo finanšu situāciju un ieteiktu izveidot uzkrājumus ar zemāku risku un augstāku likviditāti. Tas šobrīd palīdzētu klientam saglabāt savu personīgo labklājību un ierasto dzīvesveidu. Tomēr jāatzīst, ka nekad nav par vēlu sākt veidot uzkrājumus – arī šobrīd iespējams kopā ar privātbankieri izvērtēt savus esošos ieguldījumus, mainīt ieguldījumu stratēģiju un struktūru.

Kā ar mobilo telefonu pirkt akcijas?

Eksperimentējam ar Apple, BlackBerry un LG telefoniem!

Jūs ar mīloto pusdienojat restorānā un nejauši dzirdat sarunu pie blakusgaldiņa, kur sēž kāds veiksmīgs un sabiedrībā labi zināms finanšu eksperts. Viņš taisnojas sievietei, kāpēc nav varējis viņai uzdāvināt kaklarotu, bet tikai gredzenu, jo tikko biržā par 4500 eiro iegādājies kāda Latvijas uzņēmuma akcijas, kas bija kļuvušas smieklīgi, lai neteiktu – nepamatoti, lētas. Noklausoties šo sarunu, jums rodas nepārvarama vēlme ķerties pie telefona, lai...zvanītu *Privātajai dzīvei?* Nepareizi. Lai atvainotos mīļotajai un dotos uz labierīcībām, un tur, nevienam neredzot, nedzirdot, ar mobilo telefona interneta pārlūkprogrammas starpniecību nevilcinoties pats iegādātos šī uzņēmuma akcijas. Kā rīkoties dotajā situācijā? Ar kādiem telefoniem to labāk darīt. Kas notiks praksē? Pieņemsim, ka jums jau ir konts kādā no trim minētajiem uzņēmumiem.

Jums ir: *BlackBerry 8900 Curve*

Swedbank internetbanka

Parastam interneta lietotājam vienīgās bankas Latvijā, caur kuru standarta internetbanku tiešsaistes režīmā var piekļūt biržai, ir *Swedbank* un (ar nelielu laika nobīdi darījumu izpildē) *Parex*. *Parex* šoreiz neapskatīsim. Piekļuve *Swedbank* internetbankai ar mobilo telefonu nesagādā problēmas. Iepriecina, ka šādiem apmeklētājiem ir izstrādāta t. s. mobilo internetbanka. Tā būs mana pirmā izvēle. Diemžēl *Swedbank* komanda nav varējusi visai ierobežotās mobilās bankas funkcijas papildināt ar pieeju investīciju kontam. Nekādas darījumus ar vērtspapīriem mobilajā bankā neizdodas veikt, jo tas tur nav paredzēts. Žēl. Cerams, 2010. gadā būs uzlabojumi.

Pārslēdzos uz *Swedbank* internetbankas standarta jeb datora versiju. Mazajā *BlackBerry* ekrānā lapa tikpat kā nav saskatāma, vajadzīgajām vietām grūti uztrāpīt. Navigācija prasa mikroķirurga iemaņas un ir īsta mocība. Atmetu mēģinājumus. Pie mērķa būs iespējams nonākt, ja jums ir laiks un neizmērojama pacietība. Piemērots ķirurgiem, smalkmehāniķiem.

E*TRADE

ASV kompānija, kas piedāvā interneta platformu tirdzniecībai ar ASV akcijām. Man šajā uzņēmumā ir konts, kur glabājas darba devēja piešķirtās darbinieku akcijas. Pieslēdzoties izrādās, ka *BlackBerry* lietotājiem *E*TRADE* ir izveidojis speciālu aplikāciju *Mobile Pro*, kuru ielādējot telefonā, klientiem akciju iegāde, konta aplūkošana, sekošana cenām ir vienkārša un ērta. Taču, lai kļūtu par *E*TRADE* klientu un atvērtu kontu ASV, ir jābūt nopietnam iemeslam, jo Baltijas akcijas tur iegādāties nevar, un arī naudas pārskaitījumi nav tik vienkārši, papildus vēl jāmaksā mēneša maksa. Ja nav specifiskas intereses par ASV akcijām, es labāk atvērtu vērtspapīru kontu kādā vietējā bankā Latvijā un dotu rīkojumus brokerim pa telefonu. Tas būtu lētāk un ļautu man izmantot priekšrocību, labāk pārzinot Latvijas un Baltijas nekā ASV uzņēmumus.

Interactive brokers

Lielbritānijas kompānija. Piedāvā mobilajam telefonam pielāgotu platformu. Tehniski viss notiek ērti un viegli. Mīnuss tāpat kā *E*TRADE* – konta atvēršanas ilgums, dokumentu sūtīšana, naudas skaitīšana kaut kur tālu projām. Taču uzņēmums ir ar labu reputāciju.

Jums ir: iPhone

Swedbank internetbanka

Swedbank internetbankas mobilajai versijai izdodas pieslēgties vēl vieglāk kā ar BlackBerry, bet tas varētu būt arī gaumes jautājums. Jēgas gan nekādas, jo investīciju darījumus internetbankas mobilā versija neatbalsta. Pārslēdzos uz internetbankas parasto versiju. Šeit iPhone izrādās neizstājams palīgs, jo pateicoties ērtajai palielināšanas funkcijai un pārvietošanās vieglumam, izdodas viegli orientēties internetbankas datora versijas lapā, nokļūt sadaļā *Uzkrājumi*, *investīcijas* un īstenot mērķi – jau pēc sekundes iegādāties noskatītā Latvijas uzņēmuma akcijas. Komisijas maksa uz 500 latu lielu darījumu šeit būs 2 lati, kas ir 0,4% no summas. Uz lielākām summām tā būs procentuāli mazāka. Mērķi tomēr būs vieglāk un ātrāk īstenot, ja būsiet iepazinies ar internetbankas investīciju sadaļu jau iepriekš, piemēram, aizpildījis obligāto jaunā klienta anketu riska profila noteikšanai. Tas palīdzēs ietaupīt laiku, kad vēlēsieties pirkt akcijas, izmantojot iPhone.

E*TRADE

Pārsteidzoši, bet iPhone lietotājiem īpašu versiju E*TRADE vēl nepiedāvā. Acīmredzot, starp šīs brokersabiedrības klientiem BlackBerry lietotāju ir vairāk.

Tomēr, tāpat kā ar Swedbank internetbanku, izmantojot iPhone dotās iespējas līdz darījumam izdodas tikt bez liekiem sarežģījumiem. Apmeklējot E*TRADE un Swedbank, iPhone lietotājiem jāņem vērā, ka šo, tāpat kā citu standarta mājas lapu apmeklēšana, rada lielāku datu plūsmu, tāpēc svarīgi, lai jums būtu draudzīgs datu pārraides tarifs.

Interactive brokers

Kompānija izveidojusi īpašu aplikāciju iPhone lietotājiem. Kad to izmēģināju uz LHV pārstāvja Māra Rambaka iPhone, likās, ka vieglāk un ērtāk uz pasaules nevar būt. Lejuplādējot demo versiju uz iPhone, kaut kas negāja. Tomēr nešaubos, ka reālā vidē šī platforma ir ērta un iPhone lietotājiem draudzīga. Runā, ka LHV Pro faktiski piedāvā klientiem Interactive brokers platformu.

Jums ir:

LG ARENA KM 900

Swedbank internetbanka

Skaistajā metāla korpusā mīt telefons ar nejauku raksturu un savu izpratni par ātrumu. Mēģinājumos pievienoties Swedbank standarta internetbankai, izmantojot telefonā iebūvēto pārlūkprogrammu, pavadīju apmēram stundu, un visos gadījumos tas beidzās ar paziņojumu: "Neizdevās izveidot drošu savienojumu. OK." Nepadevos un lejuplādēju citu pārlūkprogrammu – Opera miniversiju. Ar tās palīdzību izdevās "ielauzties" savā personiskajā kontā internetbankā. Tālākajos mēģinājumos noderēja lapas palielināšanas funkcija (nedaudz līdzīgi kā iPhone, bet neveiklāka un lēnāka), taču acīmredzot šīs darbības nepalika telefonam nepamanītas un katrs mēģinājums, uzmanīgi lavierējot, pieklūt investīciju sadaļai, beidzās ar sesijas pārrāvumu un izmešanu ārā. Pēc trešās negaidītās atslēgšanās un vairāku stundu mēģinājumiem izlamāju telefonu un metu mieru. Ja šim telefonam pievienotu stobru, ar to varētu nošauties. Labā īpašība, ka ar šo telefonu tomēr var piezvanīt, piemēram, savam brokerim.

E*TRADE

Pietrūka apņēmības mēģināt.

Interactive brokers

Tas pats.

p.s. Šim modelim esot iznākusi jaunāka versija, varētu būt labāka.

Vai šādā situācijā pirkt akcijas vispār ir legāli?

Vai par to nevar sodīt?

Šajā situācijā viss ir kārtībā, varat droši pirkt vai pārdot akcijas. Sarežģītāk būtu, ja pie blakusgaldiņa par savu darījumu būtu stāstījis pats biržā kotētā uzņēmuma vadītājs, kuram ir pieejama kompānijas iekšējā jeb komercinformācija – t. s. *insiders*. Ja šāds *insiders* pērk vai pārdod savu uzņēmuma akcijas kopsummā virs 5000 eiro gadā, viņam ir pienākums par to ziņot FKTK, un informācija tiks publicēta komisijas datubāzē www.oricgs.lv un būs publiski pieejama. Jebkuram citam cilvēkam, kuram ir pamats domāt, ka viņa rīcībā ir nonākusi kāda uzņēmuma iekšējā informācija, pirms veikt darījumus ar attiecīgā uzņēmuma akcijām, ir jāpārliecinās, vai šī informācija jau ir publicēta. Grūtības to noskaidrot gan varētu radīt fakts, ka par saviem darījumiem līdz 5000 eiro gadā uzņēmuma iekšējās informācijas turētājam nemaz nav pienākuma kādam ziņot.

Nauda patīk visiem

Lata monētas autors Gunārs Lūsis un Latvijas Nacionālās bibliotēkas direktors Andris Vilks dalās pārdomās par naudas lomu dažādās pasaules valstīs.

Andris Vilks, kuru darba gaitas ir vedušas daudzās tuvākās un tālākās pasaules valstīs. Eiropas Savienības valstu vairums pievienojas eiro galvenokārt ekonomisku apsvērumu dēļ, un katra valsts uz eiro monētām ir saglabājusi savus nacionālos simbolus.

Tāču var būt arī gadījumi, kad vēlme atteikties no savas valūtas rodas

citu, ne materiālu iemeslu dēļ. Vienu šādu gadījumu Vilks, kurš ir pazīstams arī kā liels gardēdis, novērojis Skotijā. Šajā Lielbritānijas zemē apgrozībā ir ne tikai britu mārciņas, bet arī Skotijas mārciņas. Skotijā Vilkam gadījās būt laikā, kad skoti apsprieda sava nacionālā ēdiena hagisa – ar aknām, sirdi, mēli un citiem subproduktiem pildīta aitas kuņģa – likteni Eiropas Savienībā. Hagiss skotiem ir gandrīz tikpat nopietns nacionālais zīmols kā skotu viskijs. Tobrīd Skotijā cēlās runas, ka ES vadība gribot aizliegt hagisa ražošanu un pārdošanu. Skotiem licies, ka Lielbritānijas valdība nepietiekami aizstāv viņu gastronomisko tradīciju. Šajā sakarā viņi izvirzījuši skarbu ideju: ja Apvienotās Karalistes valdība neaizstāvēs hagisu, tad Skotijas bankai jāpāriet uz eirozonu...

Savukārt par savas naudas kursu valsts iedzīvotāji var būt dažādās domās. To Vilks pirms četriem gadiem piedzīvojis mūsu kaimiņvalstī Baltkrievijā. Baltkrievijas rublis jeb rubelis ir daudz mazāks par latu, 1000 BYR ir apmēram 17 santīmu. Mazākā naudas vienība, ko Vilks Baltkrievijā manīja lietojam, bija simt Baltkrievijas rubļu. Atpakaļ uz Latviju iznācis braukt arī pa lauku ceļiem. Tur Vilks vienā īstā lauku bodē – tādā, kādas Latvijā bija tikai padomju laikos, – ieraudzījis pudeli šņabja. Tās cena bija 7999 rubeļi. Šāda cena Vilku ieintriģēja, un viņš nolēma pirkt šo pudeli ar vienu mērķi – lai viņam izdod vienu rubeli, tāpēc sniedza pārdevējai 8000 rubļus. Izdzirdējusi pircēja vēlmi saņemt

atlikumu, pārdevēja uz mūsu Nacionālās bibliotēkas direktoru esot paskatījusies kā uz pilnīgu idiotu. Tomēr rubeli viņa atradusi un izdevusi, un tagad tas ir viens no Vilka ceļojumu suvenīriem.

Ju zīmi un palīmējis sev zem intīmas vietas. Kad robeža bija aiz muguras, viņš priecīgs devies uz tualeti, lai dabūtu savu simtnieku, bet plēsdams to nost no ādas, noplēsis banknotei stūri...

sviesta vietā lietoja margarīnu... „Nesen satiku Edīti vienā galerijā, un viņa ar prieku atcerējās mūsu ceļojumu,” stāsta Gunārs Lūsis.

„Papu, ej no rīta un skaties, vai viņam kas nenāks laukā.” Kā tad, nopūšas mākslinieks – sunim kauli nenāk laukā, kur nu vēl simtnieks nāks...

Lata monētas autors jeb „laša tēvs” grafiķis **Gunārs Lūsis**, vaicāts, ko viņš izjūt, no maka

ņemot paša zīmēto naudu, atbild, ka šis jautājums viņam tiek uzdots bieži, un atzīstas: „Neko īpašu nejūtu, tāpat kā veroties uz citu savu darbu – Rīgas astoņsimtgades logo.” Toties Gunārs Lūsis labi zina, ka Latvijas nauda patīk ne tikai cilvēkiem. To viņš uzzinājis, kad reiz saņēmis lielāku honorāru. Uz to brīdi māksliniekam jau bija sakrājušies dažādi maksājumi. „Saliku visu naudu – simtniekus, divdesmitniekus – virtuvē uz galda un funk tierēju, par ko pirmo maksāt,” stāsta Lūsis. „Tad paņēmu vienu čupiņu no tās naudas un aizgāju uz banku maksāt. Atnācu atpakaļ, ienācu koridorā... un ieraudzīju, ka uz mana suņa Čira dīvēniņa mētājas puse divdesmitnieka. Iegāju virtuvē un konstatēju, ka no galda ir apēsts arī simtnieks un vēl viens divdesmitnieks. Teicu Čirim: „Paklau, draudziņ, kastes naudu tu nu esi noēdis pusgamam uz priekšu.” Mana meita, uzzinājusi, kas noticis, teica: „Papu, ej no rīta un skaties, vai viņam kas nenāks laukā.” Kā tad, nopūšas mākslinieks – sunim kauli nenāk laukā, kur nu vēl simtnieks nāks...

Arī cilvēkam reizēm no naudas tikt valā ir grūtāk, nekā domāts, stāsta Lūsis. Agrāk, padomju laikos, ja brauca uz ārzemēm, naudu pāri robežai faktiski nedrīkstēja vest – valūtas vienkāršam padomju pilsonim nemaz nedrīkstēja būt, un arī simrubļu banknotes nedrīkstēja vest pāri. Tad nu reiz mākslinieks Juris Dimīters, braukdams uz Poliju, bija salocījis simrub-

Pasaulē daudzviet naudas loma ir mainījusies, secina Gunārs Lūsis, kurš vairākas reizes ir devies tālos makšķerēšanas ceļojumos uz Krieviju. Pirms dažiem gadiem vēlreiz bijis makšķerēt Tālajos Austrumos Magadanas apgabalā, mākslinieks konstatējis, ka viņa „pir-mā Magadana” un pašreizējā esot divas dažādas Krievijas. Senākās sirsnības un izpalīdzēšanas vietā tur ir iestājies īpatnējs kapitālisms – par nekvalitatīvu servisu no tūrista cenšas izspiest pēc iespējas vairāk dolāru. Protams, arī tagad tur varbūt varētu braukt kā senāk – ar pieticīgiem resursiem, saka Lūsis, bet tad jāērķinās ar to, ka komforta, ko nodrošina nauda, nebūs. Ja vien Gunāram Lūsim tagad būtu kompanjons ar līdzīgu dzīves uztveri, viņš joprojām būtu ar mieru ceļot arī bez komforta: „Tas ir interesanti, ja nezini, ar ko sāksies katra nākamā diena. Improvizācija ceļojumā ir tas, ko vēlāk atceras.” Protams, ja izdodas sveikā atgriezties mājās... Lai gan Gunāram Lūsim patīk improvizēt, viņam nav bijuši tādi ceļojumi, kuros nauda pusceļā būtu beigusies. Otrādi gan ir gadījies. Beidzot Jaņa Rozentāla mākslas vidusskolu, klasebiedri nolēmuši ar autostopiem ceļot uz Karpatiem. Taču pirms tam sastājušies Mākslas akadēmijā, un, kad bijis jābrauc, izrādījies, ka Gunārs ir palicis vienīgais gatavais braucējs. Viņa klasebiedrene Edīte Gornava, kas tagad dzīvo Dānijā, teikusi, ka viņa gan labprāt brauktu, bet naudas neesot. Gunāram bija 60 padomju rubļu, ar tiem tad abi stopojuši uz Karpatiem. Ceļotāji braukuši un dzīvojuši tik ekonomiski, ka Gunārs mājās atgriezies ar 20 neiztērētiem rubļiem, lai gan abi bija sapirkušies arī suvenīrus – par transportu nemaksāja, bet brauca tikai ar tiem, kas veda par brīvu, viesnīcās negulēja,

Tomēr arī samērā prognozējamus ceļojumus, kur viss šķiet izrēķināts, var gadīties brīži, kad ievajagas lielāku naudu. Vienu šādu gadījumu Gunārs Lūsis piedzīvoja 2000. gadā latviešu makšķernieku braucienā uz Volgas lejteci. Makšķernieku bāze atradās Volgas pietekas Ahtubas krastā, makšķernieki tajā tika izmitināti koka mājiņās, bet ēdienreizēs pulcējās kopā bāzes ēdnīcā. Kādu dienu pēc vakariņām makšķernieki tur sāka spēlēt biljardu. „Uz ko spēlēsim?” jautāja viens no spēlētājiem, firmas *Lido* mākslinieks Vilnis Rozentāls, kas dzīvoja vienā mājiņā ar Gunāru Lūsi un pašreizējo Valsts Kultūrkapitāla fonda priekšsēdētāju Edgaru Vērpi. Firmas *Salmo* prezidents Raimonds Vaišļa, kuru Rozentāls bija izaicinājis, braši atbildēja: „Uz mājiņām!” Kurš zaudē, atdod otram savu mājiņu...

Publikas aktīvi atbalstīta, sākās spēle. Ātri vien bija redzams, ka biljardā abi ir iesācēji, taču mazpamazām bumbu skaits uz galda tomēr ruka, un galu galā uzvarēja Vaišļa. Izdarījis uzvarošo sitienu, viņš jau devās spiest roku Rozentālam un teikt, ka noruna par spēlēšanu uz mājiņām bija domāta tikai pa jokam, kad situācija pavērsās kā sliktā lugā – ēdnīcā ieskrēja viens no vietējiem bāzes darbiniekiem kliegdam: „Vāš dom garit!” (Jūsu māja deg!) Izrādījās, ka deg tā mājiņa, kurā dzīvoja zaudētājs, kā arī Vērpe un Lūsis... Ugunsgrēks, kura cēlonis bija uz sildītāja atstātas makšķernieku drēbes, tika apdzēsts, taču dzīvot tajā vairs nevarēja, un mājiņas iemītnieki bija spiesti pārcelties pie citiem. Skādi gan samaksāja nevis zaudētājs, bet spēles uzvarētājs, kurš bija ierosinājis „spēlēšanu uz mājiņām” – *Salmo* prezidents ņēma savu kabatas portfeli, norēķinājās ar makšķernieku bāzi, un makšķerēšanas pasākums varēja mierīgi turpināties līdz paredzētajām beigām. Droši vien tās nebūtu diez cik patīkamas, ja līdz ar mājiņu būtu nodegusi arī grupas dalībnieku nauda...

Naudas un varas dzinējspēks

Pastāv uzskats, ka visi mūsu sasniegumi vai neizdošanās sākas galvā. Tātad arī naudas un varas faili vispirms atveras prātā, tikai tad – taustāmā un baudāmā veidā. Formula ļoti vienkārša. Problēma tikai tā, ka cilvēka galvā riņķo tūkstošiem domu. Kā tās vadīt un kontrolēt, tas joprojām neizzināts cilvēces noslēpums.

Saruna ar psihoterapeitu Juri Batņu par naudu, varu un ar to saistītajiem mītiem.

Tautas atziņa vēsta, ka laime nav naudā, bet tās daudzumā. Par to varētu filozofēt līdz rītam. Tomēr nenoliedzami, ka nauda ir enerģija. Jo vairāk nopelnām, jo vairāk tērējam. Jo vairāk izdodam, jo vairāk iegūstam. Psihoterapeits Juris Batņa jau 20 gadus strādā ar klientiem, starp kuriem ir arī Latvijas bagātākie un ietekmīgākie cilvēki. Tādēļ profesionāļa skatījums uz šiem jautājumiem nav tikai teorētisks, bet lielā mērā arī balstīts uz ilggadējo prakses pieredzi.

„Intervijā kādam amerikāņu naftas magnātam, kurš jau bija nopelnījis triljonu, tika uzdots jautājums: „Vai jums beidzot ir gana?” Viņš teica: „Ziniet, mazliet vēl pietrūkst...” Ko tas nozīmē? Principā te vairs nav runas par naudu, bet gan cilvēka iekšējo tukšuma izjūtu. Mēs zinām, kas ir ārējā pasaule, taču ne vienmēr ir skaidrs, par ko runā psihologi un psihoterapeiti, pieminot cilvēka iekšējo pasauli. Varētu teikt tā, ka agrīnās bērnības ārējā pasaule ir pieauguša cilvēka iekšējā pasaule. Bērnībā ir ļoti daudz vēlmju – gribas saldējumu, rotaļlietas, meitenēm apģērbus utt. Tā kā bērnam nav savas naudas, visu laiku nākas kādam lūgt. Un tad ir divi varianti – ģimenes iespējas ļauj piepildīt bērna vēlmes, otrs – bērnam nemitīgi kaut kā ir trūcis. Kā redzam, daudzu miljonāru sākotnējais stāsts saistās ar nabadzīgu bērnību. Tādā veidā viņi ir risinājuši savas bērnības traumas – apgriežot tās otrādi.”

Bet, atgriežoties pie amerikāņu bagātnieka, kam ar triljonu vēl nav gana, Juris Batņa min, ka tā ir visnotaļ tipiska aina – ārēji cilvēks atgādina veiksmes lutekli, kam, šķiet, nekā netrūkst, tomēr iekšējā apmierinājuma kā nav, tā nav. Psihoterapeits uzsver,

ka būt veselam un laimīgam cilvēkam nozīmē būt līdzsvarā starp materiālo un garīgo. Mūsdienās, kad Rietumu pasaulē dominē viedokļu daudzveidība, saplūst dažādas kultūras, kad vecās vērtības jau ir nobrucinātas, bet jaunās vēl nav iesakņojušās, cilvēkiem nav uz ko balstīties. Un tad viņi rīkojas, savu kompleksu vadīti. Kāpēc publiski jāizrāda savs skapis un māja? Vienkārši tāpēc, ka iekšēji nav, ko rādīt.

Kādēļ miljonāri čurāja gultā?

Psihoterapeits izdala divu veidu tiekšanos pēc varas. Vienā gadījumā, vara nav pašmērķis, tas ir tikai veids kā realizēt kādu augstāku ideju. Otrs variants – vara ir kompleksu risināšanas paņēmieni. Tas arī lielākoties esot Latvijas vareno klupšanas akmens. „Par to varu droši teikt, jo pie manis kā psihoterapeita nākuši ļoti daudz ietekmīgu cilvēku no dažādām aprindām, tai skaitā no *KLUBA* miljonāru saraksta.” Bērns piedzimstot vēlas mīlēt un būt mīlēts. Diemžēl šodienas pasaulē dominējošā nav mīlestība, bet gan sacensības gars un cīņa par varu. „Tas, ko mums vecāki jau no bērnības iedvēš – ja labāk mācīsies, iegūsi

veiksmes faktora pamatā intelekta koeficients sasniedz tikai 20 procentus.” Tātad – tas vien, ka iegūts prestižs diploms, nebruģē ceļu uz turīgu, panākumiem bagātu nākotni. Kas attiecas uz varas posteņu sasniegšanu, tos iegūst cilvēki, kurus motivē iekšējs dzinējspēks. Labi, ja tā ir cēla ideja vai mērķis. Tomēr nereti runa ir par patoloģisku godkāri, kad karaļa tronis tiek iegūts, ejot pāri likiem.

„Zināma godkāre piemīt katram cilvēkam, bet, ja runājam par patoloģisku godkāri, ir kāds interesants pētījums. Freids savulaik aprakstīja piecas attīstības stadijas, bet viņa sekotāji tālāk izdalīja uretrālo attīstības stadiju. Ko tas nozīmē? Ir noteikts vecums, kad bērns apgūst tualetes kontroles iemaņas.

Ir veikti tādi pētījumi, kuros noskaidrots, ka bērni, kas ilgi slapinājuši gultā un par to ļoti kaunināti, un līdz ar to agri pazemoti, pieaugušā vecumā bieži vien sasniedz augstas varas pozīcijas. Kā to skaidrot? Viņi ir darījuši visu, lai sasniegtu stāvokli, kad var pazemot citus vai vismaz būt drošā postenī, kur no ārpuses neviens vairs nevar atļauties pazemot,” skaidro speciālists. Šis piemērs, protams, nav attiecināms uz visu varas eliti. Iemesli, kādēļ cilvēks kā sadedzis tiecas sasniegt varas virsotnes, var būt ļoti dažādi un individuāli.

Domā kā bagātais

Ja tev ir problēmas ar finansēm, maini domāšanu! Uzsaucums, kas nāk no *sapņu zemes* Amerikas, kur ticība savai veiksmes zvaigznei tiek kultivēta kā makdonalda pārtika. Pēdējais globālais

Diemžēl šodienas pasaulē dominējošā nav mīlestība, bet gan sacensības gars un cīņa par varu.

prestīžāku darbu, saņems lielu algu un līdz ar to automātiski labāk dzīvos. Tika pētīti Hārvardas universitātes beidzēji. Varētu domāt – viņiem ir prestižākā izglītība pasaulē, visas iespējas būvēt spožu nākotni. Tomēr pētījumu rezultāti apliecināja, ka

apvērsums – filma un grāmata *The Secret*, kas iedvēš pārliecību: lai cik dramatiska būtu tava šodienas realitāte, visu var vērst par labu, ja vien mainīsi savu attieksmi. Vai tas izklausās pārāk elementāri, lai būtu patiesība? „Mūsdienu zinātne jau ir tik tālu

attīstījusies, ka ar īpašas mašīnas palīdzību var nofiksēt domas sākumu un tās beigas. Pentagona zinātnieki jau strādā pie tā, lai varētu radīt domu lasāmo mašīnu. Pēc viena no šādiem domu pētījumiem tiek minēts, ka cilvēka galvā ir aptuveni 60 000 domu un ik sekundi izriet pa vienai domai. Taču problēma ir tāda, ka apzinātā prātā mūsu domu ir stipri mazāk – no dažiem simtiem līdz dažiem tūkstošiem. Racionālais, apzinātais prāts operē vien ar 2–3%. Pārējās domas riņķo automātiski. Protams, pamatā mūsu *cietais disks* veidojas agrīnā bērnībā. Gribam to atzīt vai ne, bet tā ir realitāte, ka lielākā daļa naudas pasaulē pieder ebrejiem. Arī Amerikas varenākie baņķieri nāk no ebreju dzimtām. Viņos jau no bērnības tiek trenēta tirgotāja domāšana, kas acīm redzami darbojas no paaudzes paaudzē.”

Psihoterapeits min vēl kādu pētījumu. Proti, esot pierādīts, ka 95% cilvēku domu ir tādas pašas, kādas tās bija vakar un aizvakar. Un vēl – no visām domām aptuveni 80% ir negatīvās domas. „Tas nāk no agrākajiem laikiem, kad izdzīvot varēja tikai tie, kas ātri uztvēra bries-

Cilvēks instinktīvi gatavojas
launākajam. Tāpēc arī
briesmas tiek pārspīlētas un pārrunātas.

mu signālus. Tie, kas nebija pietiekami uzmanīgi, gāja bojā. Dabiskās atlases ceļā kā mantojums no mūsu tālajiem senčiem – mūsu domām piemīt negatīva nobīde. Cilvēks instinktīvi gatavojas launākajam. Tāpēc arī briesmas tiek pārspīlētas un pārrunātas. To mēs redzam arī šodien, kad izskan dažādas pesimistiskas versijas – tūlīt valsts bankrotēs, Starptau-

tiskais Valūtas fonds mūs nožmiegs utt. Ja esi iekšēji sakārtots un jūties labi, tad pareizi novirzītas domas tik tiešām var nest veiksmi un bagātību. Savukārt, ja iekšēji jūties slikti, tāda veiksmes programmēšana nedarbosies. Ir pamatīgi jāstrādā ar sevi, lai mainītu domāšanu,” skaidro speciālists.

Karaliskā vientulība

Jo lielākas spēles likmes, jo augstāks riska sliekšnis. Pirms nozvanīja ekonomiskās krīzes zvans, biznesa cilvēki virzījās kā pa plānu ledu, zinot, ka lielākās zivis dzīvo dziļākajos ūdeņos. Un vienā brīdī ledus sakustējās. Tie, kuri pakļuva zem ūdens, tagad piedzīvo arī psiholoģiski smagu krīzi. Tā ir skaudrā zaudējuma apziņa, kas arī dažiem cienījamiem uzņēmējiem laupījusi vēlmi dzīvot. „Nesen medijos parādījās ziņa, ka viens no Vācijas bagātākajiem farmācijas tīkla īpašniekiem, kurš krīzes rezultātā zaudēja miljardiera statusu, izdarīja pašnāvību. Lai gan – viņam vēl bija palikuši 500 miljoni. Arī daudzi Krievijas miljonāri ir izdarījuši to pašu, un droši, ka arī Latvijā ir atrodamī šādi piemēri. Ja cilvēks skaidri zina, kā naudu nopelnīt, viņš saprot – tā ir tikai nauda,” saka psihoterapeits. Tie, kuri līdz ar finansu zaudējumiem zaudē arī dzīves jēgu, iespējams, piedzīvojuši ilūziju sabrukumu, jo līdz šim skaistajās imitācijās varēja viegli aizmaldīties no sava patiesā es – apkārt daudz pseidopazīņu, dārgas gleznas, izsmalcināti vīni un skaistas sievietes. Kad dekorācijas sabrūk, šķiet, ka sabrukusi arī visa pasaule. Tad kāda velna pēc turpināt nožēlojamo eksistenci? Psihoterapeits uzsver:

„Jebkura cilvēka pamatvērtība ir attiecības. Nenoliedzami – arī tiem, kuriem ir vara un nauda, tas tāpat ir svarīgi, arī tad, ja šķiet – tur no cilvēka nekas vairs nav palicis, arī sirdsapziņa sen jau apklususi. Un šaubos, vai tiem miljonāriem vecumdienās gribēsies atcerēties savus kuģus, jahtas un mājas. Viņi tāpat vēlēties, lai blakus būtu mīlošs cilvēks.”

Kādēļ dzeņiem nesāp galva?

Dažādus kuriozus par naudu ir ārkārtīgi interesanti lasīt tikai gadījumos, ja neesat tajos iesaistīts.

2 500 000 USD

Tik daudz maksāja informācija, ko no sava darba datora izdzēsa kādas arhitektūras kompānijas darbiniece no Floridas, ASV. Tādā veidā viņa vēlējās atgriezties savam darba devējam, kurš grasījās viņai uzteikt darbu. Vēlāk gan izrādījās, ka darbiniece ir tikai kļūdījies, patiesībā viņu neviens nav vēlējis atlaist.

30 000 USD

grasījās nozagt maizes veikala apzadzēji no kāda Austrijas maizes veikala. Taču kļūdas pēc viņi savāca maisu ar svaigi ceptām maizītēm.

30 000 USD

Tikpat daudz – tika iztērēti kādā pētījumā, lai noskaidrotu, kādēļ pēc tik daudziem sitieniem pa koku dzeņiem nesāp galva.

700 000 USD

saviem interneta piegādātājiem bija parādā Zimbabve 2006. gadā, un par sodu valstij tika atslēgts internets.

170 mārciņu

Aptuveni maksāja tanka apdrošināšana kādam britam, kurš pirms diviem gadiem šoppinga veikšanai iegādājās šo dzelzs monstu.

140 000 EUR

kāds Gudlēnas ciemata iedzīvotājs no Francijas novēlēja tās padomei ar nosacījumu, ka nauda tiks iztērēta komunistiskās revolūcijas noorganizēšanai.

70 mārciņu

lielu soda naudu savulaik vajadzēja samaksāt kādam kultūristam, kuru iesūdzēja tiesā viņa kaimiņi. Iemesls – nodarbību laikā viņš pārāk skaļi izdveš dažādas skaņas, sten un šķindina ar atsvariem.

25 USD

maksā īpaša krājkasīte, kas sabojājas, ja tajā laikus neieliek naudu.

15 000 mārciņu

iztērēja prinči Viljams un Harijs kādā Londonas ballītē. Visa summa tika izdota par dzeramā pirkšanu.

2 110 000 USD

izmaksāja pusdienas ar miljardieri Vorenu Bafetu interneta izsolē ebay. Par tās uzvarētāju kļuva kāds investīciju kompānijas vadītājs no Ķīnas.

40 USD

maksā bankrotējušās bankas Lehman Brothers kafijas krūzītes interneta izsolē, ko amerikāņi iegādājās kā suvenīru.

Dzīvniekiem nav iespējams atteikt

Labdarībai var būt vairākas formas. Anonīmi ziedojot ar internetbankas starpniecību vai naktī braucot pārdesmit kilometru, lai vestu kādu mājdzīvnieku pie veterinārārsta, turklāt bez jebkādas garantijas, ka beigas būs laimīgas. Ineta Krodere-Imša, zvērināta advokāte, ikdienā pēdējos sešus gadus nodarbojas ar dzīvnieku glābšanu. Saka, ja reiz to iesāk, pēc tam ir grūti no tā aiziet.

Katram ir kāds gadījums, ar ko iesākas viņa palīdzība dzīvniekiem. Agrāk *Delfu* forumā bija dzīvnieku sadaļa, kur notika informācijas apmaiņa un koordinēšana, kad bija nepieciešama palīdzība. Reiz parādījās ziņa, ka pie Juglas ezera ilgu laiku uzturas kāds runčis. Bija nepieciešams transports, lai kaķi nogādātu *Dzīvnieku draugu* patversmē. Pieteicos un joprojām turpinu piedāvāt palīdzību. Arī biedrības *Dzīvnieku SOS* rašanās iemesls bija kāds gadījums, kad Berģos tika atrasts suns, kas bija iesiets maisā un iemests akā. Toreiz atrada saimnieku, kam suns piederēja. Viņš skaidroja, ka gribējis pēc iespējas lētāk tikt vajā no sava vecā, slimā suņa. Bija samaksājis pāris latu vietējiem alkoholiķiem, lai suni nogalina un aprok, bet tie dzīvnieku dzīvu bija ielikuši maisā un iemetuši akā. Toreiz suni vajadzēja iemidzināt. Diemžēl ir gadījumi, kad tā ir vienīgā iespējamā palīdzība.

Tomēr bez naudas jau arī neko nav iespējams izdarīt.

Bieži rodas dilemma, uz kuru nav atbildes. Kas ir svarīgāk – ziedot naudu un laiku stratēģiskām ilgtermiņa lietām, lai maksimāli censtos problēmu samazināt saknē, vai palīdzēt dzīvniekam konkrētā gadījumā, kad viņš ir izmests uz ielas, sasists, sabraukts vai slims.

Esat skaitījusi, cik uz jūsu

sirdsapziņas ir izglābtu dzīvnieku?

Kad uznāk melnie bezcerības brīži, par spīti tam, ka izdarīts viss iespējamais, lai glābtu kādu dzīvnieku, bet diemžēl neizdodas, tad gan datorā pārļūkoju izglābto dzīvnieku fotogrāfijas. Tas arī ir viens no veidiem, kā palīdzu, – fotografēju šos dzīvniekus, kuru foto pēc tam ievietoju masu medijos.

Neesat mēģinājusi stāstīt nākamo dzīvnieku īpašniekiem, ka tā ir liela atbildība?

Protams. Bet tā, kā Anglijā strādā patversmes, tā mēs nevaram atļauties. Tur patversmes darbinieki pat apseko mājas, kur dzīvnieku paredzēts ņemt. Cilvēki reaģē ļoti dažādi. Ir, kuri saprot, kad jautājam, citi to uztver kā personīgu

apvainojumu: viņam jau kaķis ir bijis, un vai tad viņš nezina, ko ar dzīvnieku darīt. Bet vienmēr runājam, īpaši šobrīd. Ir bijušas situācijas, kad pēc šādas sarunas cilvēks apsver, padomā un saka, ka šobrīd nevar to atļauties.

Jums pašai ir kādi dzīvnieki?

Pieci kaķi. Pirmo uzdāvināja dzimšanas dienā. Protams, tā arī ir īpaša lieta, par ko jārunā, šādai dāvanai jābūt saskaņotai. Pārējie četri ir no ielas paņemti – ikviens no viņiem personība ar savu raksturu. Mans vīrs saka, nekad pirms tam nav varējis iedomāties, ka katrs no tiem var būt ar tik atšķirīgu raksturu. Kopumā viņi labi sadzīvo, daži savā starpā labāk satiek, citi viens otru pakaitina.

Kāds gadījums palicis pašai prātā visvairāk, glābjot kādu dzīvnieku?

Gadījumu ir daudz, katrs no tiem konkrētajā brīdī ir īpašs. Pirms trīsarpus gadiem kādam jaunam puisim, kuram atnāca ātrā nauda un tikpat ātri tā aizgāja, dažādu iemeslu dēļ vajadzēja aizbraukt. Viņš bija aizsācis celt māju, iegādājies dārgu auto, rotveilera kucīti. Viņa teksts bija aptuveni šāds: „Līdz tam laikam jums suns jāsavāc, jo nevienā patversmē to neņem. Ja nesavāksiet, suni iemidzināšu.” Kucītei bija desmit mēneši. Nekad neesmu baidījies no suņiem, bet rotveileri bija vienīgā šķirne, no kuras baidījies. Mēs, divas sievietes, ar manu auto braucām uz Ogri pēc suņa. Sunim puisis bija paņēmis līdzīgu tikai pavadiņu un potēšanas pasi, nevienas mantiņas. Kad braucām prom, abas sēdējām priekšā, milzīgais suns uz aizmugurējā sēdekļa. Taču kucīte bija tik lādzīga, diemžēl saimnieka bezatbildīgās attieksmes dēļ slima – vajadzēja operēt aci, piena dziedzerus, urīnpūsli, jo suns ilgi bija ticis turēts iekšelpā, bezmaz vai diennaktīm, bez iespējas nokārtoties. Zināmu laiku suns pavadīja dzīvnieku veselības centrā veterinārajā klīnikā, gulēja būrī un nereaģēja uz apmeklētājiem. Tad atnāca viens jauns pāris, kurš gaidīja savu pirmo bērniņu. Ieraugot viņus, suns uzreiz atplauka, sāka komunicēt, pāris vairākas reizes gāja ar suni staigāt. Viņiem piedzima bērniņš, un kucītei vajadzēja tikai divas dienas, lai saprastu, ka tas ir vēl viens ģimenes loceklis.

Reiz naktī zvanīja kāda sieviete, kura vēlējās, lai rīt savāc viņas divpadsmit gadu veco kaķi. Atbraukusi meita, kurai esot alerģija. Braucu kaķim pakā, bez mazākās sajēgas, ko ar to iesāksim.

Patversmes jau tādus dzīvniekus neņem, par kuriem ir objektīvi maz cerību, ka varēs atrast jaunu saimniekus. Taču mājas atradās, un kaķis jau divus gadus tur dzīvo – dzīvnieki jūt, kur viņiem būs labi. Bet citreiz atnāk potenciālie īpašnieki, taču kaķis ielien aiz dīvāna un nenāk ārā.

Sakiet, vai tikai Latvijā ir klaiņojošo dzīvnieku problēma, kuru rada bezatbildīgi cilvēki?

Kā lai to saka? Ir valstis, kur vienkārši ielas dzīvnieku nav – Skandināvijā, Austrijā, Šveicē. Lielbritānijā, piemēram, ir sastopama šī bezatbildība, bet tur dzīvnieku aizsardzības organizācijas un patversmes ar senām tradīcijām un pamatīgu finansējumu darbojas tā, ka dzīvnieki uz ielas nenonāk.

Nekad neesat domājusi kļūt par vetārstu?

Nē, tā nekad nav bijis. Esmu bijusi kopā ar dzīvniekiem pie vecāsmamma, tur bija truši, kaķi, suņi. Tā saucamie dzīvniekmīļi, ko citi izmanto kā lamu vārdu, viņi jau par vetārstiem nemaz nevar būt, jo ir pārāk emocionāli. Tas, protams, nenozīmē, ka vetārsti nemīl dzīvniekus, tomēr viņiem ir reizēm jāspēj pieņemt saprātīgus, bet smagus lēmumus, viņš nevar balstīties tikai uz emocijām. Vēl viena diskusija, kas notiek mūsu *Dzīvnieku SOS* organizācijā starp dzīvnieku glābējiem, ir par racionalitātes principu. Vai ir racionāli vienam kaķim ar gabalos sašķaidītu žokli iztērēt vairākus simtus ziedotu latu? Bija kaķis, kuru Pārdaugavā notrieca auto, viņš pārcieta vairākas smagas operācijas un kādus trīs mēnešus tikai gulēja, nespējot pārvietoties. Kaķis nonāca pagaidu mājās pie kāda fizioterapeita, kurš dzīvnieku masēja, vingrināja, un kaķis sāka staigāt. Ir diskusijas, ko šādās situācijās darīt, kad nav garantiju, vai dzīvnieks būs vesels un vai varēs pilnvērtīgi dzīvot. Varbūt par to pašu naudu var izglābt 20 vieglākus gadījumus? Tā arī ir dilemma, kurai patiesībā nevajadzētu būt, vajadzētu pietikt resursiem gan vienam, gan otram gadījumam, bet tāda dilemma pastāv.

Bet kāds tad ir pareizais risinājums? Kurš varētu pateikt, kā jābūt?

Katrā konkrētajā situācijā arī notiek lēmuma pieņemšana. Ir bijuši gadījumi, kad pēc konsultācijām ar vairākiem

vetārstiem, viņi iesaka dzīvnieku iemidzināt.

Reiz intervēju kādu astrologu, kurš teica, ka, nesavtīgi glābjot dzīvniekus un cilvēkus, iespējams izpirkt savus grēkus.

Es citādi uz to skatos. Ka nav īpaša jēga tā kaut kā eksistēt, pelnīt naudu, kaut kā tērēt, nevienam nepalīdzot. Jo ir tomēr dzīvo būtņu kategorijas, cilvēki vai dzīvnieki, kuriem jāpalīdz. Nekad neņemtos palīdzēt fiziski veselām darbspējīgiem cilvēkiem tikai tāpēc, ka viņš nevēlas strādāt priekš sevis pārāk prastu darbu. Bet ir tādas cilvēku kategorijas, par kurām valstij vajadzētu būt atbildīgai tieši tāpat kā par dzīvnieku aizsardzību, vismaz teorētiski, bet diemžēl tas tā nenotiek. Ja tev ir dots un tu nedalies ar tiem, kuriem vajag palīdzību, man liekas, tā ir samērā bezjēdzīga eksistence. Es nedomāju, ka izpērku grēkus par savu iepriekšējo dzīvi.

Zināt, kas ir Āfrikas lielais piecnieks – lauva, leopardis, zilonis, bifelis, degunradzis. Tas ļauj spriest par mednieka vērtību un iespējam.

Mans viedoklis par medībām izpriece dēļ varētu būt nojaušams. Šie mūsu slavenie Āfrikas braucēji un šāvēji, kuriem virvē piesietu dzīvnieku izved, un tad viņš ar savu karabīni un optisko tēmekli, sēžot auto, dzīvnieku nošauj... Nu, piedodiet, ja tās ir medības! Tāpat kā mūsu sabiedrības pseidokrējums ākstās pārējās jomās, tā viņi ar Āfrikas medībām.

Latvijā pietiekami bieži mēs izjūtam spiedienu neformālas etiķetes veidā, kad tiek pagērēts, ka, sasniedzot noteiktu statusu, pienākas braukt ar noteiktu auto, valkāt noteikta zīmola apģērbu utt.

Latvijā, protams, ir tāds spiediens, nenoliedzami. Tajās valstīs, kur materiālā nodrošinātība ir paaudzēs un ir vidusslānis, kas veido ļoti lielu sabiedrības daļu, tur sen vairs nav šī momenta. Teiksim, *IKEA* īpašnieks var braukt ar divdesmitgadīgu *Volvo*, un tāpēc neviens nepateiks, ka viņam slikti iet biznesā, turpretim Latvijā parādies ar ne tā līmeņa auto, un pirmais secinājums, ka laikam tev štruntīgi iet. Tāpēc, ka mēs vēl esam tādā divainā, nezinu pat, vai to var saukt par attīstības stadiju. Kaut gan gribētos, lai Latvijā cilvēki pievērstos lietām, kas patiesi ir vērtīgas.

Padomi ieguldītājiem

Ko darīt, ja jūs nezināt, vai vērts ieguldīt naudu zemesgabalos uz Mēness, jums jāizlemj – iegādāties lielu vai mazu gleznu vai investēt kodolsintēzes spēkstacijas celtniecībā?

● Vai kolekcionēšana ir labs ieguldījumu veids?

Tas atkarīgs no tā, ko jūs kolekcionējat. No tradicionālajiem kolekcionēšanas objektiem riskantākā ir ielaisto slimību kolekcionēšana, lielāko pacietību prasa pa upi garām peldošo ienaidnieku liķu kolekcionēšana, vismazāk enerģijas būs jāiegulda, ja kolekcionēsiet neapmaksātos rēķinus.

● Kādas ir ieteicamākās ieguldījumu atrašanas metodes?

Ja esat aizmirsis, kurā vietā veicāt ieguldījumu, jārikojas atkarībā no tā, cik stipra ir aizmiršanas pakāpe. Gadījumos, kad neatceraties nekādas ieguldījuma vietas koordinātes, droši ieteicamu atrašanas veidu būs visai maz. Varat mēģināt pats sevi spīdzināt ar karstu gludekli, taču klasiskas sklerozes gadījumā arī šī metode nepalīdz. Dažreiz pavedienu izdodas uziet, mēģinot atcerēties kādus ar noguldīšanas dienu saistītus faktus. Piemēram, cik todien maksāja 95. markas benzīns jūsu iecienītākajā uzpildes stacijā, kāda bija augsnes temperatūra ieguldīšanas brīdī un cik dienu līdz soda izciešanas beigām bija atlicis Bārnijam Medofam.

Ja aptuveno ieguldīšanas vietu atceraties, jārikojas atkarībā no tā, vai šī vieta

ir jūsu dzīvoklī vai jums piederošā zemē. Ja ieguldījums tika veikts jūsu dzīvoklī, svarīgi ir atcerēties, cik liels šis ieguldījums bija, lai nesāktu ar krāšņu nojaukšanu un grīdas uzlaušanu gadījumos, kad meklēto ieguldījumu ar lielu varbūtību var atrast, izpurinot puķupodus vai izjaucot televizoru. Ja ieguldījums tika veikts jums piederošā zemē, efektīvākais līdzeklis ir it kā nejauša ziņu nopludināšana par zemē apslēptu summu. Pēc tam jāveic neuzkrītoša novērošana, jo agri vai vēl parādīsies meklēšanas entuziasti. Viņi izraknās lielāko daļu jūsu zemes, krietni sašaurinot to platību, kas būtu jāpārmeklē jums.

● Kur ieguldīt, ja ieguldījumu drošība ir svarīgāka nekā ienesīgums?

Pēdējā laika notikumi rāda, ka drošākie ir bijuši ieguldījumi sporta totalizatoros uz *Dinamo Rīga* zaudējumu. Droša ir arī likme uz Latvijas vīriešu basketbola izlases netikšanu tālāk par sākumgrupu Eiropas čempionātos, bet tie diemžēl notiek tikai reizi divos gados.

● Cik droši ir ieguldījumi nekustamajos īpašumos uz Mēness?

Tas atkarīgs no tā, kur šie ieguldījumi veikti – Mēness redzamajā vai neredzamajā pusē. Redzamajā pusē

ieguldījumu drošība ir ļoti liela, jo tie jau no Zemes ir skaidri pārskatāmi pat ar neapbruņotu aci. Nerezamajā pusē jāuzmanās no spekulatīviem vērtējumiem, toties te iegādātie zemes īpašumi ir ļoti piemērota vieta dažādu „meteorītu akciju” rīkošanai, tātad ieteicami reklāmas biznesa pārstāvjiem.

● Cik drošas ir investīcijas mākslas darbos?

Vairumā gadījumu darbojas princips – jo mazāks mākslas darbs, jo drošāka investīcija. Lielā gleznā vai skulptūrā ir vairāk vietas dažādiem bojājumiem, kas pasliktina investīcijas kvalitāti. Piemēram, ja glezna ātri un pēc iespējas mazākā rullītī sarullēta jāpārved uz citu vietu, labāk noteikti saglabāsies nelielu izmēru gleznas, nevis tās, kuras būs ne tikai jāsarullē, bet arī jāsaloka līdz steidzamai pārvešanai nepieciešamajam izmēram.

● Vai investīcijas pārtikas ražošanā joprojām ir visdrošākās?

Nesena pieredze ar Ķīnas strauji augošu interesi par ķiplokiem rāda, ka drošākās investīcijas būs tādu pārtikas produktu ražošanā, kurus var izmantot gan kā pārtiku, gan kā zāles. Piemēram, pretapaugļošanās sūkājāmie batoniņi, kuņģa sula vai pārtika svara vērotājiem *Pats sev kanibāls*.

Diži

Paaugstinātas
% likmes
Akcija līdz 17.01.2010.

Terminnoguldījums

0zols

Kā vairojas nauda?

NaudasLietas
INVESTORU PORTĀLS

Meklē atbildes portālā naudaslietas.lv

Aktuāla informācija par investēšanas un finanšu tirgus jautājumiem gan potenciālajiem ieguldītājiem, gan jau pieredzējušiem investoriem. Ekspertu viedokļi, brīvi pieejami izglītojoši materiāli, regulāras ziņas par finanšu tirgiem.